

Ouder worden in de wijk – Stadsdorp de Pijp

Een kwalitatief onderzoek naar het functioneren van Stadsdorp de Pijp en haar rol bij participatie, sociale netwerken en buurtbinding van ouderen in de Amsterdamse Pijp.

**Beter een
goede buur
dan een
verre vriend.**

Universiteit Utrecht

amsterdamse
federatie van
woningcorporaties

Christel van Wijk

Studentnummer: 3777162

Masterscriptie Urban Geography

Juni 2016

Ouder worden in de wijk – Stadsdorp de Pijp

Een kwalitatief onderzoek naar het functioneren van Stadsdorp de Pijp en haar rol bij participatie, sociale netwerken en buurtbinding van ouderen in de Amsterdamse Pijp.

Naam: Christel van Wijk
Studentnummer: 3777162
Begeleider AFWC: Jeroen Rous
Begeleider UU: Gerald Mollenhorst

Masterscriptie Urban Geography
Faculteit Geowetenschappen
Onderwijsinstelling: Universiteit Utrecht

Aantal woorden: 35595
Datum: 30 juni 2016

Afbeelding voorblad: Spreuk 'beter een goede buur dan een verre vriend'.

Bron afbeelding voorblad: <http://www.zorgzaam.org/onze-locaties-in-het-nieuws/onze-locaties-in-het-nieuws/ontmoet-je-buren-dag-in-bachten-dieke>

Voorwoord

Een Stadsdorp. Deze scriptie ligt mij aan het hart als boerendochter die stadsgeografie studeert en stiekem wel eens verlangt naar het dorpse gevoel in de stad. Voor u ligt mijn masterscriptie 'ouder worden in de wijk – Stadsdorp de Pijp, een kwalitatief onderzoek naar het functioneren van Stadsdorp de Pijp en haar rol bij participatie, sociale netwerken en buurtbinding van ouderen in de Amsterdamse Pijp'. Dit onderzoek is uitgevoerd in het kader van de master Urban Geography aan de Universiteit Utrecht en voor mijn stage bij de Amsterdamse Federatie Woningcorporaties. Vanaf januari 2016 t/m juni 2016 ben ik bezig geweest met het onderzoek en het schrijven van mijn scriptie.

Graag wil ik de respondenten van mijn onderzoek bedanken voor de medewerking. In het bijzonder bedank ik het bestuur van Stadsdorp de Pijp. Zonder jullie medewerking en behulpzaamheid was dit onderzoek nooit tot stand gekomen. Verder wil ik alle geïnterviewde ouderen in de Pijp bedanken voor de nuttige interviews met kopjes thee. Mijn lieve familie, vrienden, huisgenoten en studiegenoten wil ik ook bedanken voor de steun en het vertrouwen tijdens het schrijven van mijn scriptie. In het bijzonder bedank ik mijn oud studiegenoot Pim voor het lezen van mijn stukken. Verder bedank ik de collega's bij de Amsterdamse Federatie Woningcorporaties. Ik heb veel contacten gelegd en ik vond het inspirerend om gelijk met de theorie in de praktijk aan de slag te gaan. Ook kreeg ik de kans om bij een congres van de gemeente Amsterdam geïnterviewd te worden over mijn scriptie. Ik heb verder ontzettend veel geleerd en heel veel gehad aan mijn stagebegeleider Jeroen Rous. Je gaf mij altijd zoveel vertrouwen en goede tips waardoor ik weer met goede moed verder ging. Ten slotte wil ik Gerald Mollenhorst en Gideon Bolt bedanken voor de begeleiding vanuit de Universiteit Utrecht.

Ik wens u veel leesplezier toe!

Christel van Wijk

Utrecht, juni 2015.

Samenvatting

Nederland vergrijst, meer verzorgingstehuizen sluiten en nieuwe wetten zoals de WLZ en AWBZ hebben tot doel om ouderen langer zelfstandig te laten wonen. Er is sprake van decentralisatie en er wordt meer van bewoners gevraagd in de participatiesamenleving. In Amsterdam zijn zogenaemde Stadsdorpen opgericht door bewoners zelf. Een Stadsdorp is een initiatief van en voor bewoners in een buurt met als doel het nastreven van modern nabuurschap, participatie en cohesie. Door het versterken van de zelfredzaamheid zouden ouderen zo lang mogelijk zelfstandig kunnen blijven wonen. Amsterdam kent inmiddels 23 Stadsdorpen. De hoofdvraag van dit onderzoek luidt: *Welke uitgangspunten en rol kent Stadsdorp de Pijp en in hoeverre draagt Stadsdorp de Pijp bij aan de participatie van ouderen in de buurt, sociale contacten van ouderen in de buurt en buurtbinding?*

De maatschappelijke relevantie van dit onderzoek is de urgentie van wonen en zorg op de maatschappelijke en politieke agenda en het leveren van een bijdrage aan de verbetering van de leefomgeving van ouderen. De wetenschappelijke relevantie is bijdragen aan kennis over wonen, zorg en burgerinitiatieven zoals Stadsdorpen. Stadsdorpen zijn een relatief nieuw en kleinschalig verschijnsel. Verder biedt dit onderzoek meer inzicht in de relatie tussen sociale cohesie en participatie bij ouderen. Er zijn interviews afgenomen met het bestuur van Stadsdorp de Pijp, de gemeente Amsterdam, woningcorporaties in Amsterdam, ouderen van Stadsdorp de Pijp en ouderen in de Pijp die niet lid zijn van het Stadsdorp. In totaal zijn er 25 semigestructureerde interviews afgenomen en waren er zes korte gesprekken.

Uit de resultaten blijkt dat Stadsdorp de Pijp als uitgangspunt heeft dat ouderen zo lang en leuk mogelijk in de Pijp kunnen wonen. Het bevorderen van de sociale cohesie staat hierbij centraal door onder andere sociale activiteiten, ondersteuning en het optreden als belangenbehartiger. Stadsdorp de Pijp blijkt een burgerinitiatief waarbij gemeente en woningcorporaties vooral een faciliterende rol kennen. Stadsdorp de Pijp draagt zeker bij aan de participatie en sociale cohesie van ouderen die lid zijn. Stadsdorp de Pijp wordt door de deelnemers als positief ervaren. De ouderen die lid zijn van het Stadsdorp leren meer buurtgenoten kennen en beschrijven dit contact als een meerwaarde. Buurtgenoten onderscheiden zich door hun nabijheid en vertrouwdeheid. Het Stadsdorp is een sterk concept, biedt sociale ondersteuning bij het zo lang mogelijk zelfstandig wonen en kan dienen als belangenbehartiger. Echter laat dit onderzoek ook zien dat het een relatief nieuw initiatief is en dat het Stadsdorp niet alle ouderen in de Pijp bereikt. Bovendien zijn de deelnemers relatief jongere ouderen. Stadsdorp de Pijp draagt niet bij aan de participatie en sociale cohesie van ouderen die niet aangesloten zitten bij het Stadsdorp. Meer dan de helft van de respondenten die niet aangesloten zit bij het Stadsdorp gaf aan Stadsdorp de Pijp niet te kennen. Ze zijn niet geïnteresseerd om lid te worden omdat ze zelf al genoeg contacten hebben, geen groepsmens zijn of individualistisch zijn ingesteld. Bij het Stadsdorp zijn veel gelijkgezinden te vinden: relatief jonge-, actieve-, mondige- en middel- of hoogopgeleide ouderen. Ook zijn er veel alleenstaanden en vrouwen lid van het Stadsdorp. De bevolking in de Pijp is echter divers. De dwarsdoorsnede van de bevolking is nog niet te vinden in het Stadsdorp. Stadsdorp de Pijp is een meerwaarde voor een selecte groep ouderen. Het Stadsdorp kan nog groeien en de doelgroep kan verbreed worden zodat alle ouderen in de Pijp betrokken worden en er veel sprake is van onderlinge ondersteuning.

Het is de vraag hoe het Stadsdorp zich de komende jaren ontwikkelt en of het daadwerkelijk bijdraagt aan het langer zelfstandig wonen. Een aanbeveling is om het Stadsdorp meer onder de aandacht te brengen door betere promotie en communicatie. Vervolgonderzoek naar het Stadsdorp over een aantal jaren en vervolgonderzoek naar de geografische spreiding van Stadsdorpen in Amsterdam is tevens aanbevolen.

Inhoudsopgave

1. Inleiding en onderzoeksvragen	1
1.1 Aanleiding.....	1
1.2 Probleemstelling.....	2
1.3 Maatschappelijke relevantie.....	2
1.4 Wetenschappelijke relevantie.....	3
1.5 Onderzoeksgebied.....	4
1.6 Aanpak.....	4
1.7 Leeswijzer.....	4
2. Theoretisch kader	5
2.1 Het concept Stadsdorpen.....	5
2.2 Village to Village Network.....	6
2.3 Age-friendly cities.....	6
2.4 Scheiding wonen en zorg.....	7
2.5 Actoren en rol.....	8
2.6 Ageing in place.....	10
2.7 Groep ouderen – kenmerken.....	10
2.8 Participatie – netwerksamenleving.....	11
2.9 Burgerinitiatieven en zelforganisatie.....	13
2.10 Sociale cohesie.....	14
2.10.1. Sociaal netwerk.....	15
2.10.2. Buurtbinding.....	16
2.11 Relatie sociale netwerken, buurtbinding en participatie.....	17
2.12 Conceptueel model.....	19
3. Methodologie	20
3.1 Keuze kwalitatieve onderzoeksmethoden.....	20
3.2 Selectie onderzoekseenheden.....	21
3.3 Beschrijving onderzoeksgebied de Pijp.....	22
3.4 Aanpak per deelvraag.....	23
3.5 Actoren – selectie.....	24
3.6 Opzet onderzoek.....	26
3.7 Beschrijving responsgroep.....	27
3.8 Operationalisering.....	28
3.9 Opzet interviews.....	29
3.10 Validiteit en betrouwbaarheid.....	30
3.11 Uitwerking interviews.....	31

4. Resultaten – Bestuur Stadsdorp	32
4.1 Concept Stadsdorpen – doelstellingen.....	32
4.2 Aanleiding en oprichting Stadsdorp	33
4.3 Organisatie Stadsdorp de Pijp.....	34
4.4 Doelgroep Stadsdorp de Pijp	36
5. Resultaten - Rol gemeente en woningcorporaties	38
5.1. De gemeente als facilitator.....	38
5.2 De woningcorporaties als facilitator	39
5.3 Samengevat	41
6. Resultaten - Ouderen lid en niet lid Stadsdorp	42
6.1 Motivatie deelname Stadsdorp.....	42
6.1.1. Ondersteuning en zorg – langer zelfstandig wonen	43
6.1.2. Contacten binnen het Stadsdorp	45
6.1.3. Activiteiten Stadsdorp	45
6.1.4 Het Stadsdorp moet nog groeien	46
6.1.5. Gelijkgezinden.....	47
6.2 Motivatie geen deelname Stadsdorp	48
6.3 Participatie leden Stadsdorp.....	50
6.4 Participatie niet deelnemers.....	51
6.5 Buurtbinding leden Stadsdorp	52
6.6 Buurtbinding niet deelnemers	54
6.7 Sociale netwerken leden Stadsdorp.....	56
6.8 Sociale netwerken niet-deelnemers.....	58
6.9 Wederzijdse relatie sociale netwerken, buurtbinding en participatie	60
7. Conclusie en discussie	61
7.1 Het Stadsdorp is niet voor iedereen.....	61
7.2 Sociale cohesie bevorderen	61
7.3 Gemeente en woningcorporaties zoekend en faciliterend	62
7.4 ‘Ik ben geen groepsmens’	63
7.5 Participatie als ‘mindset’	64
7.6 Niet-leden meer een familie netwerk of kwetsbaar	64
7.7 Aanbevelingen	65
7.8. Reflectie	66
Literatuur	67
Bijlagen.....	72

1. Inleiding en onderzoeksvragen

“Burenhulp, nabuurschap, informele zorg: kun je zoiets ook organiseren in de anonieme grote stad? [...] Stadsdorp, het woord is net zo simpel als doeltreffend: een dorp in de stad. Buurtbewoners van een deel van Amsterdam Zuid staken zes jaar geleden de koppen bij elkaar. Net als elders wilden ook zij dat ouderen zo lang mogelijk zelfstandig konden blijven wonen” (Trouw, 2015).

1.1 Aanleiding

Nederland vergrijst, meer verzorgingstehuizen sluiten (Maat e.a., 2015) en nieuwe wetten zoals de WLZ (Wet Langdurige Zorg) en AWBZ (Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten) hebben tot doel om ouderen langer zelfstandig te laten wonen. Wiles e.a. (2011, p. 357) bespreken dit met de term ‘ageing in place’ wat doelt op “remaining living in the community, with some level of independence, rather than in residential care”. ‘Ageing in place’ heeft als voordeel dat de ouderen al een bepaalde mate van gehechtheid, veiligheid en vertrouwen voor de woning en de buurt kennen (Wiles e.a., 2011). Met de decentralisatie van bevoegdheden van het Rijk naar de gemeente speelt de organisatie zich op een steeds lager schaalniveau af. Ook heeft de vergrijzing van de bevolking een weerslag op de groep ouderen die een beroep doet op de welvaartsstaat. Er wordt meer een beroep gedaan op de eigen kracht van burgers in de participatiesamenleving. Ruimtelijke nabijheid en sociale netwerken spelen een belangrijke rol (Dijk e.a., 2013). In Amsterdam zijn daarom zogenoemde Stadsdorpen opgericht. Een Stadsdorp is een initiatief van en voor bewoners in een buurt met als doel het nastreven van modern nabuurschap, participatie en cohesie (Stadsdorpen Amsterdam, 2016). Door het versterken van de zelfredzaamheid zouden ouderen zo lang mogelijk zelfstandig kunnen blijven wonen (Stadsdorpen Amsterdam, 2016). Het eerste Stadsdorp, Stadsdorp Zuid, is begonnen in 2010. De initiatiefnemers, oudere bewoners uit de buurt, waren geïnspireerd door het Amerikaanse ‘Village to Village Network’ waarbij ‘ageing in place’ wordt gestimuleerd door informele voorzieningen en activiteiten waarbij het verbeteren van de gezondheid en kwaliteit van leven centraal staat (Scharlach e.a., 2012). Sindsdien zijn er in en om Amsterdam 23 Stadsdorpen en er komen er steeds meer bij. De Stadsdorpen verschillen in aard, omvang en organisatie. Zo richt Stadsdorp de Pijp zich specifiek op ouderen. Stadsdorp de Pijp wil bijdragen aan het lang en prettig zelfstandig wonen in de buurt en wil hierbij de regie in eigen handen houden (Stadsdorp de Pijp, 2016). Welke rol kent Stadsdorp de Pijp bij het zo lang mogelijk zelfstandig wonen? Welke rol spelen gemeente en woningcorporaties? Welke invloed kent het Stadsdorp op de participatie, sociale netwerken en buurtbinding van ouderen? Het doel van dit onderzoek is om inzicht te verkrijgen in het functioneren van Stadsdorp de Pijp en haar rol bij de participatie, sociale netwerken en buurtbinding van ouderen.

1.2 Probleemstelling

De hoofdvraag luidt als volgt:

Welke uitgangspunten en rol kent Stadsdorp de Pijp en in hoeverre draagt Stadsdorp de Pijp bij aan de participatie van ouderen in de buurt, sociale contacten van ouderen in de buurt en buurtbinding?

De deelvragen:

1. Wat zijn de beoogde uitgangspunten en daadwerkelijke ervaringen van de initiatiefnemers met Stadsdorp de Pijp en welke rol speelt Stadsdorp de Pijp in de buurt?
In diepte-interviews met initiatiefnemers en analyse van de website van Stadsdorpen komen de uitgangspunten van Stadsdorp de Pijp aan bod. Wat is het concept Stadsdorp? Hoe functioneert het Stadsdorp (subsidie, zorgactiviteiten)? Wat zijn de beoogde doelstellingen? En wat zijn de daadwerkelijke ervaringen van de initiatiefnemers?
2. Welke rol spelen de woningcorporaties en gemeente Amsterdam bij Stadsdorp de Pijp?
In diepte-interviews met woningcorporaties en de gemeente Amsterdam komt de rol van deze actoren bij vergrijzing, wonen en zorg in de context van decentralisatie en scheiden van wonen en zorg naar voren. Wat vinden zij van de Stadsdorp de Pijp/Stadsdorpen, welke rol spelen ze hierin en zouden ze willen of kunnen spelen?
3. Wat zijn de beweegredenen om wel of niet te participeren in Stadsdorp de Pijp?
In diepte-interviews met de ouderen is geïnformeerd waarom zij wel of niet lid zijn van Stadsdorp de Pijp. Wie nemen er wel en niet deel en waarom? In deelvraag 4 en 5 komt de beleving van het Stadsdorp en de participatie, sociale netwerken en buurtbinding naar voren.
4. In hoeverre participeren de ouderen die lid zijn van Stadsdorp de Pijp in de buurt, zijn de ouderen ingebed in sociale netwerken en voelen zij zich verbonden met de buurt?
De beoogde doelstellingen van het Stadsdorp zijn 'getoetst' bij de ouderen in Stadsdorp de Pijp. Wat brengt Stadsdorp de Pijp ze? Wat zijn de ervaringen van de ouderen met Stadsdorp de Pijp? Welke rol speelt Stadsdorp de Pijp in het leven van de oudere?
5. In hoeverre participeren de ouderen die geen lid zijn van Stadsdorp de Pijp in de buurt, zijn de ouderen ingebed in sociale netwerken en voelen zij zich verbonden met de buurt?
Om de waarde van Stadsdorp de Pijp te bepalen zijn ouderen die wel en niet lid zijn van Stadsdorp de Pijp vergeleken. Zijn er verschillen in de participatie, sociale netwerken en buurtbinding tussen ouderen die wel of niet participeren in Stadsdorp de Pijp? Voor wie werkt het Stadsdorp wel en voor wie werkt het niet en waarom?

Aan de hand van de deelvragen is een beeld geschetst over de beoogde doelstellingen van Stadsdorp de Pijp en de daadwerkelijke ervaringen. Er is sprake van een alomvattend beeld omdat er gesproken wordt met zowel de initiatiefnemers, gemeente, woningcorporaties en de ouderen zelf.

1.3 Maatschappelijke relevantie

Vergrijzing is een structureel probleem. Er is sprake van een toename van het aantal ouderen in de bevolking. De groep 65+ neemt sterk toe van zo'n 20 procent in 2013 naar meer dan 26 procent in 2040 (Groot e.a., 2013). De meest vergrijzde gebieden van Nederland zijn gelegen in de periferie en landelijke gebieden. Het aantal ouderen neemt absoluut gezien wel het sterkst toe in de vier grote steden omdat hier simpelweg de meeste mensen wonen en in de toekomst ook de meeste ouderen (Groot e.a., 2013). De opgave voor vergrijzing en wonen is voor de vier grote steden dus groter dan voor plattelandsgemeenten aldus Groot e.a. (2013).

De gemeente Amsterdam (2015) geeft aan dat het aantal ouderen stijgt: nu bestaat 12 procent van de Amsterdamse bevolking uit ouderen (95.000) en dit neemt toe tot 16 procent (143.000) in 2030. De verwachting is dat de groep ouderen van 75+ vooral groeit na 2020. De gemeente Amsterdam (2015) benoemt de verschillen per buurten in de stad en beschrijft ook dat in bepaalde buurten de geschiktheid van de woning én de financiering niet aansluiten. Voor ouderen met een lager inkomen is het vinden van een geschikte woning lastig. De vooroorlogse stadsdelen Centrum, De Pijp, Oost en West kennen weinig geschikte en betaalbare woningen terwijl het aantal ouderen hier de komende jaren het meeste toeneemt (Gemeente Amsterdam, 2015). In de naoorlogse stadsdelen is er juist een goede voorraad met geschikte en betaalbare woningen voor ouderen (Gemeente Amsterdam, 2015). De vergrijzing van de bevolking heeft een weerslag op de groep ouderen die een beroep doet op de welvaartsstaat. Anderzijds is er de macro-factor de herstructurering van de welvaartsstaat met de participatiesamenleving en decentralisatie van de zorg. Ruimtelijke nabijheid en sociale netwerken spelen een belangrijke rol (Dijk e.a., 2013). Het ontstaan van Stadsdorpen is een resultaat hiervan. Stadsdorpen zijn er op gericht om ouderen te ondersteunen in het zo lang mogelijk zelfstandig wonen. De maatschappelijke relevantie is de urgentie van wonen en zorg op de maatschappelijke en politieke agenda.

De gemeente Amsterdam (2015) benoemt dat er veel onrust en onzekerheid is ontstaan over de toekomst van het wonen van ouderen door de nieuwe ontwikkelingen van de decentralisatie van de zorg en financiering. De resultaten van dit onderzoek zijn relevant voor de gemeente en woningcorporaties omdat zij zo een beeld krijgen over de doelstellingen van Stadsdorp de Pijp en ervaringen van ouderen met Stadsdorp de Pijp. Hier kunnen ze vervolgens op inspelen.

1.4 Wetenschappelijke relevantie

De wetenschappelijke relevantie is het bijdragen aan kennis over wonen, zorg en burgerinitiatieven zoals Stadsdorpen. Stadsdorpen zijn een nieuw en relatief kleinschalig verschijnsel. Mensen organiseren zich op een andere manier en de beoogde doelstellingen en ervaringen met Stadsdorp de Pijp worden nader geduid in dit onderzoek. Er is nog geen specifieke literatuur over het doel en de ervaringen met de Stadsdorpen en dit onderzoek draagt bij aan deze kennis. Dit onderzoek is daarom vooral exploratief van aard. Volgens Maat e.a. (2015) zijn de gevolgen van het sluiten van verzorgingstehuizen voor de directe omgeving en voorzieningen voor ouderen nog weinig onderzocht. Ze stellen de vraag wie de sociale functie in de buurt bij het sluiten van de verzorgingstehuizen opvangt. Dit onderzoek borduurt hier op voort door te kijken naar de sociale functie van Stadsdorpen voor ouderen.

Verder biedt dit onderzoek meer inzicht in de relatie tussen sociale cohesie en participatie bij ouderen. Veel onderzoek is gefocust op de relatie tussen sociale netwerken en participatie enerzijds en op buurtbinding en participatie anderzijds. Dekker (2007) combineerde deze factoren en deed onderzoek naar sociale cohesie als verklarende factor voor participatie in achterstandsbuurten. Dit onderzoek gaat in op de participatie en sociale cohesie (bestaande in dit onderzoek uit sociale netwerken en buurtbinding) van ouderen in Stadsdorp de Pijp. Ook is er nog weinig inzicht in de combinatie van participatie en sociale cohesie bij burgerinitiatieven. De focus ligt in veel onderzoeken meer bij formele participatie waarbij het gaat om gemeenten en beleidsmakers die beslissen in hoeverre bewoners betrokken worden bij de ontwikkeling. Dit onderzoek draagt daarom bij aan nieuwe inzichten over participatie en sociale cohesie bij ouderen in een grootstedelijke context.

1.5 Onderzoeksgebied

In dit onderzoek is als onderzoeksgebied gekozen voor de stad Amsterdam. Er is gekozen voor Amsterdam omdat het aantal ouderen absoluut gezien het sterkst toeneemt in de vier grote steden en de opgave voor vergrijzing en wonen in Amsterdam dus groot is (Groot e.a., 2013). Het concept Stadsdorpen is in Nederland tevens enkel te vinden in Amsterdam en daarom is het interessant om dit burgerinitiatief te onderzoeken met betrekking tot wonen en zorg. Er is specifiek gekozen voor Stadsdorp de Pijp omdat dit Stadsdorp gericht is op ouderen. In hoofdstuk drie wordt de keuze voor het onderzoeksgebied verder toegelicht.

1.6 Aanpak

In dit onderzoek zijn de hoofd- en deelvragen beantwoord aan de hand van semigestructureerde interviews. Er zijn interviews afgenomen met de gemeente en woningcorporaties om inzicht te verkrijgen in de rol van deze actoren bij burgerinitiatieven zoals Stadsdorpen. Verder is er gesproken met het bestuur van Stadsdorp de Pijp waarbij is ingegaan op de doelstellingen en ervaringen. Vervolgens zijn er interviews afgenomen met ouderen die wel participeren in het Stadsdorp de Pijp en ouderen die niet participeren in het Stadsdorp. Er is gekeken naar wie er wel en niet meedoet om de effecten van de Stadsdorp de Pijp te kunnen onderzoeken. Er wordt verder ingegaan op de methodologie van het onderzoek in hoofdstuk drie.

1.7 Leeswijzer

Na deze inleiding volgt een theoretisch kader waarin wordt ingegaan op de belangrijkste theoretische concepten en handvaten voor dit onderzoek. De onderzoeksvragen en theorie zijn vervolgens schematisch weergegeven in het conceptueel model. Er wordt ingegaan op de onderzoeksmethode, het onderzoeksgebied en de operationalisering in de methodologie. Gemaakte keuzes in het onderzoeksproces worden beschreven en beargumenteerd. Vervolgens worden de uitkomsten van het onderzoek gepresenteerd in het resultatenhoofdstuk. Ten slotte volgt een discussie en conclusie met een antwoord op de onderzoeksvragen. Tevens worden er aanbevelingen voor beleid en vervolgonderzoek gedaan. In de bijlagen zijn aanvullende figuren, wervingsbrieven voor de respondenten en topiclijsten van de interviews te vinden.

2. Theoretisch kader

In het theoretisch kader komen de belangrijkste theoretische concepten voor het onderzoek aan bod. Het theoretisch kader is gestructureerd aan de hand van de deelvragen. Eerst wordt er ingegaan op het concept Stadsdorpen. Vervolgens wordt de context geschetst door in te gaan op de vergrijzing en de landelijke ontwikkelingen zoals decentralisatie en het scheiden van wonen en zorg behorend bij deelvraag twee om de rol van de woningcorporaties en gemeente te bepalen. De kenmerken van de groep ouderen komt daarna aan bod om de onderzoekspopulatie in perspectief te kunnen plaatsen. Deelvraag drie gaat over beweegredenen om wel of niet te participeren en hiervoor worden de burgerinitiatieven geschetst. Deelvraag vier en vijf gaan over de participatie en sociale cohesie van de ouderen. In dit onderzoek wordt bij sociale cohesie onderscheid gemaakt in sociale netwerken en buurtbinding. Aan het einde van elke paragraaf volgt een korte conclusie. Ten slotte komt de kern van het onderzoek naar voren in het conceptueel model.

2.1 Het concept Stadsdorpen

Stadsdorpen Amsterdam (2016) kent een algemene website waarop er beschreven wordt dat de Stadsdorpen in Amsterdam zeer verschillend zijn van aard en focus op het gebied van leeftijd, ontwikkelingsfase, rechtsvorm en omvang. De Stadsdorpen ontwikkelen zich naar de aard van de buurt.

Toch wordt er een definitie gegeven van een Stadsdorp: *“een initiatief van en voor bewoners in een buurt met het doel modern nabuurschap te bewerkstelligen”* (Stadsdorpen Amsterdam, 2016). Bij modern nabuurschap gaat het om burens die wat voor elkaar betekenen bij bijvoorbeeld het ondernemen van sociale- en culturele activiteiten of ondersteuning in het huishouden en zorg. Bij Stadsdorpen gaat het dus om bewoners die betrokken zijn in de eigen buurt en bij de eigen leefomgeving. Stadsdorpen onderscheiden zich hiermee van vrijwilligers omdat het niet bij alle vrijwilligers om de eigen leefomgeving gaat. Vrijwilligers kunnen ten slotte ook in een andere buurt wonen dan waar ze vrijwilligerswerk verlenen. Er wordt ook aangegeven dat een Stadsdorp te groot is om echt nabuurschap te bereiken. Er wordt daarom gebruik gemaakt van binnenbuurten in de Stadsdorpen: de buurt van het Stadsdorp is opgedeeld in subbuurten.

Er wordt onderscheid gemaakt tussen drie doelstellingen (Stadsdorpen Amsterdam, 2016):

- (1) Cohesie in de buurt creëren als tegenwicht van de anonimiteit van de stad.
- (2) Het organiseren van activiteiten op basis van interesse van de deelnemers.
- (3) Onderlinge steun en modern nabuurschap stimuleren.

Het eerste Stadsdorp in Amsterdam begon in 2010: Stadsdorp Zuid. De initiatiefnemers waren geïnspireerd door het Amerikaanse Village to Village Network waarbij ouderen onderling streven naar het zo lang mogelijk zelfstandig blijven wonen (Stadsdorpen Amsterdam, 2016). Elders in Nederland zijn soortgelijke initiatieven als Stadsdorpen te vinden (Beltman & Vilans, 2012). Een voorbeeld hiervan is een bewoonster uit de Indische Buurt-Noord in Haarlem die activiteiten organiseerde voor de ouderen in de buurt. Er werd geïnformeerd naar de behoeften van de bewoners en dit versterkte de contacten tussen bewoners. Hierbij was er geen sprake van steun van de gemeente of subsidies. De huishoudcoaches in Den Bosch ondersteunen bewoners uit de buurt bijvoorbeeld met hulp in het huishouden. Austerlitz Zorgt, een dorp in de gemeente Zeist, wil ouderen zo lang mogelijk zelfstandig laten wonen en de coöperatie zorgt voor steun, zorg en hulp voor de ouderen (IMI, 2014). Anne-Mei The, hoogleraar langdurige zorg en dementie, stelt in een interview met Bloemink (2013) echter de vraag of Stadsdorpen er niet automatisch al zijn in kleinere gemeenten, dorpen, volksbuurten en bij etnische minderheden. Er zou daar automatisch al sprake

kunnen zijn van een dergelijk nabuurschap waarbij burens elkaar helpen. Ze suggereert dat Stadsdorpen daarom unieker zijn in grotere steden.

2.2 Village to Village Network

Er zijn soortgelijke initiatieven als Stadsdorpen zoals het Amerikaanse 'Village to Village Network'. Er zijn zo'n 190 'villages' in Amerika waarvan 34 procent stedelijk is gelegen. Het 'Village to Village Network' bestaat uit informele netwerken waarbij 'ageing in place' gestimuleerd wordt door het aanbieden van informele voorzieningen en activiteiten waarbij het verbeteren van de gezondheid en kwaliteit van leven centraal staat (Scharlach e.a., 2012). Er is verscheidenheid in de aard en focus van de 'villages'. Scharlach e.a. (2012) beschrijft de betrokkenen van de 'villages' als een groep van 65+-ers, voornamelijk blank, huiseigenaren en met een zorgbehoefte onder het gemiddelde van de Amerikaanse bevolking. Ze beschrijven positieve effecten van het 'Village to Village Network' op het zelfstandig wonen. Zo zijn er voorzieningen waarvan de ouderen gebruik kunnen maken en waardoor de gezondheid en kwaliteit van leven verbetert. Echter is de financiële houdbaarheid van deze initiatieven een uitdaging (Scharlach e.a., 2012).

Er is dus een algemene definitie van Stadsdorpen maar tegelijkertijd wordt de verscheidenheid benoemd. Dit onderzoek richt zich daarom dus ook op het concept Stadsdorp en er wordt ingezoomd op één Stadsdorp. Tevens blijkt dat er al soortgelijke initiatieven als Stadsdorpen bestaan. Er is geen specifieke wetenschappelijke literatuur over Stadsdorpen, dit onderzoek is deels exploratief van aard en draagt dus bij aan deze kennis.

2.3 Age-friendly cities

De Stadsdorpen passen binnen het bredere concept 'age-friendly cities'. De World Health Organization, WHO, heeft de 'age-friendly cities' ontwikkeld om in te spelen op de bevolking en de vergrijzing. Steden kunnen zich hiervoor aanmelden (WHO, 2007). Buffel e.a. (2012) beschrijven het concept van de 'age-friendly cities' waarbij actief ouder worden wordt gestimuleerd met mogelijkheden voor participatie om zo de kwaliteit van leven te verbeteren. De 'age-friendly approach' wordt steeds populairder maar in het beleid dient wel rekening gehouden te worden met insluiting en participatie van alle ouderen (Buffel e.a., 2012). Ook de gemeente Amsterdam heeft zich aangemeld voor het concept 'age-friendly city' (Gemeente Amsterdam, 2015). Volgens Buffel e.a. (2012) moeten ouderen meer betrokken worden in het beleid en de stedelijke ontwikkeling van de buurt en stad.

Smith (2009, p. 42) onderscheiden, zoals ontwikkeld door de WHO (2007), acht kenmerken van een omgeving die 'age friendly' is. Het gaat hierbij niet enkel om 'ageing in place' maar ook om de bredere fysieke en sociale context van de stad:

- Wonen waarbij de woningen geschikt zijn om zo lang mogelijk zelfstandig te wonen.
- Sociale participatie waarbij integratie in de buurt wordt bevorderd en activiteiten toegankelijk zijn.
- Respect en sociale insluiting waarbij integratie van alle groepen wordt bevorderd.
- Participatie en werkgelegenheid waarbij er bijvoorbeeld trainingen zijn voor vrijwilligers en opties voor vrijwilligers.
- Communicatie en informatie waarbij er goede en makkelijke toegang is tot technologie.
- Ondersteuning en gezondheidsvoorzieningen waarbij ouderen ondersteuning krijgen bij het thuis wonen en er toegang is tot diverse voorzieningen.
- Ruimtelijke leefomgeving waarbij er sprake is van veilige voetgangersvriendelijke straten en een schone en groene leefomgeving.

- Mobiliteit waarbij er wordt gezorgd voor toegankelijke en voldoende verschillende routes waar ouderen gebruik van kunnen maken naar bijvoorbeeld winkels, parken en ziekenhuizen.

Bij de ervaring van het ouder worden in de buurt is dus de gehele fysieke en sociale context van de stad belangrijk waarbij er aandacht geschonken moet worden aan wonen, sociale participatie, sociale insluiting, participatie, communicatie en informatie, ondersteuning, de ruimtelijke leefomgeving en mobiliteit.

2.4 Scheiding wonen en zorg

Stadsdorpen zijn er op gericht om ouderen te ondersteunen in het zo lang mogelijk zelfstandig wonen. De vergrijzing van de bevolking heeft namelijk een weerslag op de groep ouderen die een beroep doet op de welvaartsstaat. Echter worden zorg en wonen op verschillende plekken aangeboden. Er is sprake van een ruimtelijke scheiding van wonen en zorg (Aedes-Actiz, 2016). De zorg wordt geregeld maar aanpassingen aan de woning of hulp bij zelfredzaamheid en participatie in de eigen woonomgeving zit hier niet bij in. Ouderen met een lichte zorgbehoefte krijgen de zorg in de eigen woonomgeving terwijl ze dit eerder in een zorginstelling zouden ontvangen (Groot e.a., 2013). De opname in een verzorgingstehuis wordt tegenwoordig zo lang mogelijk uitgesteld (Groot e.a., 2013). Eerder kenden ouderen met gezondheidsklachten en vereenzaming voldoende reden om in een verzorgingstehuis te gaan wonen. Met deze nieuwe landelijke ontwikkelingen moet deze groep ouderen langer thuis blijven wonen ondanks een grote zorgbehoefte of verminderende zelfredzaamheid (Bergen, 2014).

De Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten, AWBZ, is per 1 januari 2015 hervormd waarbij gemeenten meer verantwoordelijkheid hebben gekregen voor de zorg van ouderen en gehandicapten. De Wet maatschappelijke ondersteuning, Wmo, houdt in dat de gemeente de hulp en ondersteuning van burgers moet regelen passend bij de persoonlijke omstandigheden (Aedes-Actiz, 2016). De gemeente doet hierbij een beroep op de zelfredzaamheid van burgers, participatie en eigen kracht van de oudere. Er wordt meer gevraagd van de mantelzorgers (Beltman & Vilans, 2012). Bij mantelzorgers voelt het leveren van zorg vaak als een sociale plicht terwijl dit bij vrijwilligers een vrije keuze is. Een van de vijf mantelzorgers benoemt een achteruitgang van de eigen gezondheid door het leveren van mantelzorg (IMI, 2014). IMI (2014) benoemt daarom het belang van het ondersteunen van mantelzorgers.

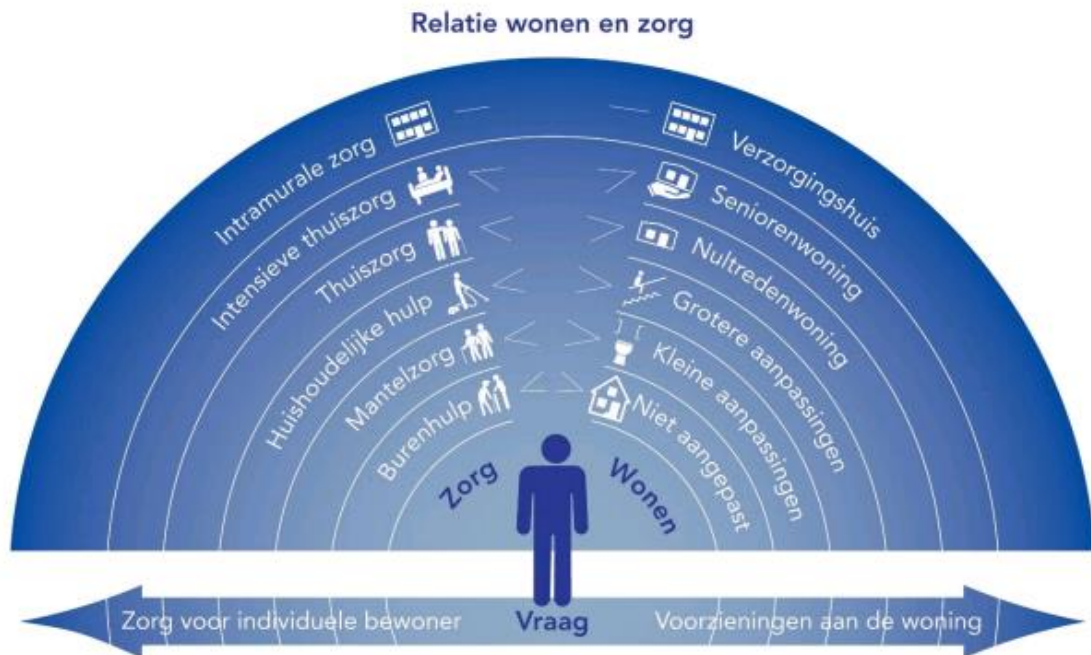
Ouderen moeten eerst hulp zoeken in het eigen sociale netwerk en bij algemene voorzieningen. Als dit niet lukt, kunnen kwetsbare ouderen een beroep doen op de Wmo. Er moet praktische steun geboden worden zodat ouderen kunnen participeren in het sociale leven en het eigen huishouden kunnen blijven regelen met bijvoorbeeld hulp van begeleiding en dagactiviteiten. Gemeenten zijn meer verantwoordelijk voor burgers die niet op eigen kracht kunnen participeren of zichzelf niet kunnen redden in de samenleving (Bergen, 2014). Volgens Bergen (2014) is voor de groep ouderen met een zorgbehoefte de invulling van het sociale leven bepalend voor het wel of niet zelfstandig kunnen blijven wonen. Hierbij gaat het om sociale netwerken en sociale- en culturele activiteiten. Bergen (2014) benoemt het stimuleren van buurtnetwerken of sociale buurtteams als middelen om de zorg dichterbij de leefwerelden van de ouderen te brengen. Bij goede onderlinge contacten en spontane ondersteuning kan er veel bereikt worden, aldus Bergen (2014).

Tevens is er sprake van een financiële scheiding van wonen en zorg. Wonen en zorg wordt apart gefinancierd waarbij de oudere het wonen zelf betaald en de zorg wordt betaald via de zorgverzekering, de wet AWBZ, Wmo en eventueel door de oudere zelf (Aedes-Actiz, 2016). De groep ouderen is zelf verantwoordelijk voor de eigen huisvesting en draagt, afhankelijk van het inkomen, bij aan de kosten voor de zorg. Enerzijds krijgen de gemeenten meer verantwoordelijkheden. Anderzijds

is er sprake van bezuinigingen. Vanaf 2015 is de financiering van huishoudelijke hulp teruggeschoefd met veertig procent (Bergen, 2014). Er is de taak om te bezuinigen en innoveren (Bergen, 2014). De gemeente Amsterdam (2015) beschrijft de relatie tussen wonen en zorg. Ouderen kunnen alleen zelfstandig wonen indien er aan de zorgbehoefte is voldaan. Zo kunnen ouderen bijvoorbeeld wonen in een niet aangepaste woning met burenhulp en zijn er in andere gevallen grotere aanpassingen en huishoudelijke hulp benodigd, zie figuur 2.1. De gemeente Amsterdam (2015, p. 13) benoemt op het gebied van zorg niet enkel professionele zorg maar ook burenhulp en Stadsdorpen.

Figuur 2.1: Relatie wonen en zorg

Bron: Gemeente Amsterdam (2015, p. 13).

Landelijke ontwikkelingen zoals de decentralisatie van de zorg zorgen voor meer eigen verantwoordelijkheid van de oudere. Zorg wordt steeds meer informeel geregeld, vrijwilligers en mantelzorgers zijn van belang. Tevens is er sprake van zowel een ruimtelijke- als financiële scheiding van wonen en zorg.

2.5 Actoren en rol

Duidelijk is het streven om ouderen zo lang mogelijk zelfstandig te laten wonen met betrekking tot zelfredzaamheid en participatie. Echter spelen naast de ouderen zelf verschillende actoren een rol. Onderstaand zijn de actoren en hun rol weergegeven:

- Gemeente. Waar de gemeente eerder nog de regie-voerder was op het gebied van wonen en zorg, is de gemeente door de zogenoemde landelijke ontwikkelingen nu meer een partner van bijvoorbeeld bewoners en vrijwilligers (Bergen, 2014). Stavenuiter e.a. (2011) beschrijven dat de gemeente door de decentralisatie nu dichterbij de burger staat en de taak heeft als regisseur of moet dienen als vangnet. De gemeente kent de laagste bestuurslaag en kan daarom het beste een relatie tussen formele en informele netwerken leggen (Duivenvoorden e.a., 2015). Door nieuwe vormen van burgerinitiatieven moet de gemeente 'loslaten waar het kan en ingrijpen waar het moet' (Stavenuiter e.a., 2011). Groot e.a. (2013) beschrijven een ondersteunende taak waarbij de

gemeente met kennis en kunde moet bijdragen aan het ondersteunen van initiatieven uit de participatiesamenleving.

- De landelijke overheid staat door de decentralisatie meer op afstand (Stavenuiter e.a., 2011). Er is een verschuiving van minder overheid naar meer eigen verantwoordelijkheid. Verantwoordelijkheden van het Rijk zijn overgeheveld naar de gemeente.

- Woningcorporaties. Ouderen hebben meer verantwoordelijkheid en vallen terug bij woningcorporaties indien ze zaken niet zelf kunnen organiseren. Tevens zorgen de woningcorporaties voor woningaanpassingen waardoor er door middel van fysieke ingrepen, door bijvoorbeeld het plaatsen van een traplift, gepoogd worden om ouderen zo lang mogelijk zelfstandig te laten wonen.

Denters e.a. (2013) onderscheiden drie manieren waarop 'professionals' zoals bestuurders en beleidsmakers om kunnen gaan met burgerinitiatieven. Er is de mogelijkheid tot stimuleren waarbij de 'professionals' een grote rol spelen bij het aanjagen, stimuleren en in stand houden van initiatieven. Er is ruimte voor burgers om initiatief te nemen maar de burgers worden hierbij zeker gestimuleerd en ondersteunend door bijvoorbeeld buurtbudgetten. Een andere mogelijkheid is het faciliteren van initiatieven waarbij er vooral aandacht is voor de kracht van de burger en waarbij de 'professional' enkel een rol speelt op verzoek in bijvoorbeeld het versoepelen van regels, het verkrijgen van erkenning, kennis en eventueel subsidies. Ten slotte is er nog de mogelijkheid tot coproductie waarbij er sprake is van een intensieve samenwerking tussen de burger en 'professionals' om samen sterker te staan en zoveel mogelijk te bereiken. Wel moeten de wensen van de initiatiefnemers verenigbaar zijn met de wensen van 'professionals'. Zo kan er bijvoorbeeld sprake zijn van 'professionals' die veel willen stimuleren en ondersteunen terwijl de bewoners dit niet willen of nodig hebben (Denters e.a., 2013).

- Burgers, en dus ook ouderen, zelf krijgen zogenoemd steeds meer verantwoordelijkheden (Stavenuiter e.a., 2011). Er wordt meer van de burger verwacht en gevraagd in de netwerksamenleving.

De cohesie tussen bewoners en actoren zoals de woningcorporaties en gemeente wordt ook wel verticale cohesie genoemd (Marissing, 2008). Het gaat hierbij om de mate van binding tussen bewoners enerzijds en gemeente en woningcorporaties anderzijds. 'Empowerment' van bewoners is belangrijk om bewoners en gemeente en woningcorporaties samen te brengen. 'Empowerment' kan gecreëerd worden door ontevredenheid of participatie van bewoners waardoor bewoners en gemeente en of woningcorporaties met elkaar te maken krijgen (Marissing, 2008). Dijk e.a. (2013) beschrijven dat de samenwerking tussen informele en formele netwerken verbeterd kan worden om ondersteuning te bieden aan ouderen.

Er spelen dus verschillende actoren een rol en elke actor kent zijn specifieke taak en belang. De afstemming tussen actoren is ook van belang. De rol van de verschillende actoren bij de Stadsdorpen is nog onduidelijk en dit wordt dus ook nader bestudeerd in dit onderzoek.

2.6 Ageing in place

Het zo lang mogelijk zelfstandig wonen wordt ook wel aangeduid met de term 'ageing in place'. 'Ageing in place' doelt op "remaining living in the community, with some level of independence, rather than in residential care" (Wiles e.a., 2011, p. 357). 'Ageing in place' heeft als voordeel dat de ouderen al een bepaalde mate van gehechtheid, veiligheid en vertrouwen voor de woning en de buurt kennen (Wiles e.a., 2011). Er wordt vanuit gegaan dat de kwaliteit van leven toeneemt als ouderen langer zelfstandig kunnen blijven wonen (Sixsmith & Sixsmith, 2008). De eerste studie over 'ageing in place' dateert uit 1972 waarbij er werd ingegaan op de betekenis van de leefomgeving en de geografische ervaringen van ouderen (Andrews & Phillips, 2004). Thuis wordt gezien als de beste plek om oud te worden omdat thuis wordt geassocieerd met veiligheid, autonomie, warmte en stabiliteit (Barrett e.a., 2012). Bij het zo lang mogelijk zelfstandig wonen, kan de oudere verder gaan zonder verandering van sociale netwerken en zonder verandering van de organisatie van het dagelijks leven (Barrett e.a., 2012). Sixsmith & Sixsmith (2008) concluderen dat 'ageing in place' in het Verenigd Koninkrijk sociale en psychologische voordelen biedt maar dat er ook kans is op eenzaamheid, een beperkt sociaal netwerk en beperkte informele ondersteuning wat niet positief bijdraagt aan het zo lang mogelijk zelfstandig wonen.

Echter merkt Nies (2015) op dat thuis voor iedereen een andere betekenis heeft. Het hoeft niet simpelweg om de ruimte te gaan waarin iemand woont. Als iemand zich niet meer gezond voelt in de eigen leefomgeving kan er geprobeerd worden om een 'thuis' te creëren in een beschermde omgeving waarbij mensen zich wel gezond voelen en er middelen zijn om aan de zorgvraag te voldoen (Nies, 2015). De leefomgeving van de ouderen en kenmerken van de buurt kunnen bepalend zijn voor kansen op individueel niveau zoals zelfredzaamheid en participatie. Als er bijvoorbeeld veel burgerinitiatieven en vrijwilligers beschikbaar zijn, zullen ouderen een hogere mate van zelfredzaamheid kennen in vergelijking met een buurt waar er sprake is van minder burgerinitiatieven en vrijwilligers (Smith e.a., 2009). Hierbij zouden een lage sociale cohesie en individualisering een rol spelen.

'Ageing in place' gaat dus over het zo lang mogelijk zelfstandig wonen en kent voordelen als autonomie, zelfredzaamheid en stabiliteit wat bijdraagt aan de kwaliteit van leven. Echter dient er ook rekening te worden gehouden met kwetsbare groepen en eenzaamheid. De leefomgeving en mate van ondersteuning spelen een rol bij 'ageing in place'.

2.7 Groep ouderen – kenmerken

De (persoonlijke) kenmerken van de groep ouderen zijn tevens van invloed op de sociale cohesie en participatie van de ouderen. De groep ouderen wordt gekenmerkt door een zeer lage verhuismobiliteit. Als ouderen toch verhuizen, is dit vaak over korte afstand en vaak binnen de eigen buurt. Ouderen zijn zeer honkvast. Ontwikkelingen zoals de toename van eigenwoningbezit verminderen de verhuismobiliteit (Groot e.a., 2013). Groot e.a. (2013) beschrijven tevens een ruimtelijk verschil tussen organisatie van zorg op het platteland en in de stad. Ouderen op het platteland zijn sneller gedwongen om te verhuizen naar een stad of dorpskern en tevens zijn deze ouderen afhankelijk van technologieën zoals e-health. Burgerinitiatieven zoals Stadsdorpen bieden volgens Groot e.a. (2013) juist kansen op het platteland.

Een ander kenmerk van de 'nieuwe' ouderen is dat deze groep over het algemeen vitaler, hoger opgeleid, welvarender en actiever is dan eerdere generaties (Groot e.a., 2013). Groot e.a. (2013) beschrijven dat hoger opgeleide ouderen vaker participeren op bijvoorbeeld de arbeidsmarkt en ook vitaler zijn. De levensverwachting van deze groep ouderen neemt toe. Echter kent deze groep wel vaker chronische ziekten die mobiliteitsbeperkingen met zich mee kunnen brengen. Dit kan de participatie en zelfredzaamheid van de ouderen beperken. Alsnog blijven de ouderen wel langer

vitaal en actief omdat beperkingen de afgelopen jaren zijn afgenomen ondanks de toename van chronische ziekten (Dam e.a., 2012). Groot e.a. (2013) zien dit als kenmerken waardoor zij langer zelfstandig kunnen wonen.

Ouderen zijn welvarender dan eerst. Dam e.a. (2012) benoemen echter de ontwikkeling dat het verschil in welvaart bij ouderen is toegenomen. Enerzijds zijn er de ouderen met aanvullende pensioenen in een koopwoning. Anderzijds zijn er lager opgeleide ouderen met een huurwoning en kleiner pensioen.

Tevens besteden ouderen voor hun 75ste levensjaar veel tijd aan vrijwilligerswerk, informele hulp en mantelzorg (Dam e.a., 2012). Deze groep wordt door Groot e.a. (2013) gezien als bouwstenen van de participatiesamenleving waarbij burgers zelf bijdragen aan de woonomgeving en zelfredzaamheid. De burgers nemen de verantwoordelijkheden van de overheid op deze manier over (Groot e.a., 2013). Vanaf 75+ heeft deze groep meer behoefte aan zorg en geven ze minder vaak mantelzorg en informele hulp. Wel wordt verondersteld door Groot e.a. (2013) dat de toenemende individualisering zorgt voor het minder leveren van informele zorg. Een grotere geografische afstand tussen ouders en kinderen wordt ook gezien als een negatief effect op het leveren van informele zorg. Immers maakt nabijheid het gemakkelijker om mantelzorg te verlenen.

De groep ouderen wordt dus vooral gekenmerkt door een lage verhuismobiliteit. Tevens zijn de 'nieuwe' ouderen over het algemeen hoger opgeleid, welvarend en actiever dan eerdere generaties. Dit wordt gezien als kenmerken waardoor zij langer thuis kunnen wonen.

2.8 Participatie – netwerksamenleving

Participatie is, naast sociale cohesie, van belang bij 'ageing in place'. Bij participatie gaat het om activiteiten die bewoners ondernemen met als doel het verbeteren van de sociale en fysieke leefomgeving in de buurt (Dekker, 2007). In dit onderzoek is er specifieke aandacht voor de activiteiten die bewoners in Stadsdorp de Pijp ondernemen om zo lang mogelijk zelfstandig te wonen. Het gaat hierbij om informele participatie. Bij informele participatie is er sprake van bottom-up participatie omdat het initiatief vooral bij de bewoners ligt (Marissing, 2008). Bij formele participatie is er sprake van een top-down participatie waarbij het initiatief vooral bij de gemeente, beleidsmakers of woningcorporaties ligt die beslissen of en hoe bewoners betrokken worden bij de leefomgeving (Marissing, 2008).

Er is sprake van een netwerksamenleving waarbij er veel van burgers wordt gevraagd en er ruimte is voor initiatieven van burgers (Stavenuiter e.a., 2011). De netwerksamenleving wordt gekenmerkt door horizontalisering omdat er sprake is van bottom-up initiatieven van burgers. Er is tevens sprake van horizontalisering omdat het bij burgerinitiatieven gaat om informele netwerken waarbij er weinig tot niet wordt samengewerkt met formele actoren zoals de gemeente of woningcorporaties. Een ander kenmerk is de nadruk op dienstverlening en preventie en niet zoals eerder op zware en dure zorg. Volgens Stavenuiter e.a. (2011) worden kwetsbare ouderen in de netwerksamenleving wel zover mogelijk bijgestaan door de omgeving.

Participatie wordt steeds belangrijker nu de overheid meer aan de bewoners overlaat en de mate van participatie heeft invloed op de zelfredzaamheid. Zelforganisatie schrijft voor hoe de stad wordt ingericht omdat bewoners zelf het heft in handen nemen over hun leefomgeving (Uitermark, 2015). Beltman & Vilans (2012) beschrijven burgerinitiatieven als projecten waarbij burgers gezamenlijk een initiatief organiseren in bijvoorbeeld het aanbod van zorg of het stimuleren van participatie. Uitermark (2015) benoemt een groei van coöperatieve verbanden op het gebied van zorg en wonen. De toename van coöperatieve verbanden op het gebied van zorg en wonen wordt verklaard door de verschuiving van cliënt tot burger waarbij de cliënt nu meer verantwoordelijkheid kent voor de eigen

leefomgeving en zelfredzaamheid. Penninx (2015) beschrijft dat burgerinitiatieven vaak voortkomen uit een 'mismatch' tussen het aanbod van diensten en voorzieningen en de behoeften van de bewoners. Ook speelt de decentralisatie en de druk op leefbaarheid van sommige buurten een rol. Bewoners willen dan zelf het heft in handen nemen in plaats van afwachten (Beltman & Vilans, 2012).

Participatie op individueel niveau

Uitermark (2015) beschrijft echter dat niet alle burgers het vermogen hebben om zulke initiatieven te starten of hier aan deel te nemen. Hij veronderstelt dat de Amsterdamse Stadsdorpen vooral bestaan uit hoger-opgeleide en welgestelde ouderen. Penninx (2015) beschrijft de initiatiefnemers als mensen die zich willen inzetten voor een verbetering van de leefomgeving en samen willen zorgen voor welzijn, wonen en zorg. De aan- of afwezigheid van Amsterdamse Stadsdorpen zou volgens Uitermark (2015) samenhangen met de sociaal-economische kenmerken per buurt. Dit wordt ook wel een 'afgetekende geografie' genoemd omdat sommige plaatsen en groepen zichzelf beter kunnen organiseren (Uitermark, 2015). Ook Beltman & Vilans (2012) vrezen voor een toenemende polarisatie omdat kwetsbare en minder mondige burgers minder of nauwelijks participeren bij deze initiatieven.

Volgens Beltman & Vilans (2012) moeten burgers ondernemend, initiatiefrijk, daadkrachtig en competent zijn om een initiatief te beginnen. Deze groep burgers zijn gemotiveerd, assertief en hoog opgeleid. Bolt & ter Maat (2005) bevestigen dit door te stellen dat mensen met een hoge sociaal-economische status vaker participeren dan mensen met een lage sociaal-economische status. De verklaring hiervoor is dat mensen met een hoge-sociaal economische status een sterker sociaal netwerk kennen. Tevens blijkt dat ouderen, mensen met kinderen en vrouwen relatief vaak participeren omdat deze groepen veel tijd doorbrengen in de buurt (Bolt & ter Maat, 2005). Bolt & ter Maat (2005) stellen echter dat inkomen geen invloed heeft op de participatie in de buurt.

Mensen met lagere inkomens en onderdeel van etnische groepen worden gekenmerkt door een mindere mate van sociale steun, beperkte sociale netwerken en integreren minder in de maatschappij (Stephens e.a., 2011). Verba e.a. (1995) onderscheiden tevens redenen waarom mensen niet of minder participeren, op politiek gebied. Zo kunnen mensen (en dus ook ouderen in de buurt) simpelweg geen interesse hebben om te participeren. Tevens kan het zijn dat de mensen niet op de hoogte zijn van het initiatief en niet worden gevraagd. Een andere reden is dat mensen niet in staat zijn om te participeren door bijvoorbeeld een slechte gezondheid of te weinig tijd.

Lelieveldt (2004) beschrijft mechanismen voor buurtparticipatie. Vertrouwen blijkt een belangrijk mechanisme bij buurtparticipatie (Lelieveldt, 2004; Bolt & ter Maat; 2005). Een sterk vertrouwen in de mensen in de buurt zorgt ervoor dat andere mensen uit de buurt sneller actief worden door wederkerigheid. Ook bepaalt het sociale netwerk in de buurt de mate van participatie. Indien mensen zich meer betrokken voelen bij de buurt, is er sprake van meer buurtparticipatie omdat ze zich verantwoordelijk voelen (Lelieveldt, 2004). In paragraaf 2.10 wordt er verder ingegaan op de mechanismen buurtbinding en sociale netwerken. Ook zijn de ouderen afhankelijk van de ontwikkelingen van alternatieven en initiatieven in de buurt. Bergen (2014) benoemt een situatie waarbij een oudere gekenmerkt door een klein sociaal netwerk, zonder eigen vermogen en redelijk pensioen, woonachtig in een buurt waar mensen langs elkaar heen leven en waardoor zo de kwaliteit van leven af kan nemen.

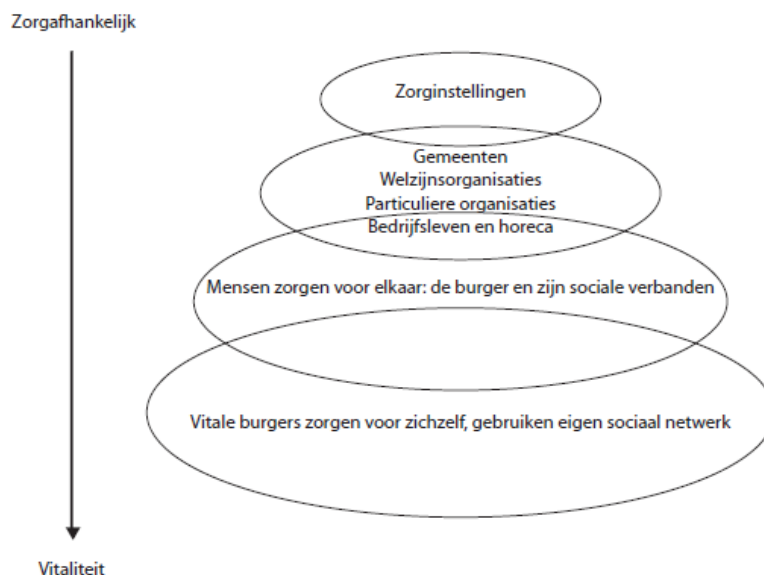
Ten slotte is beleving bij bovenstaande factoren van groot belang. De sociaal cognitieve theorie beschrijft hoe persoonlijke kenmerken, gedachten, ervaringen en verwachtingen van mensen resulteren in actie (Bandura, 2011). Ouderen handelen vanuit een bepaalde gedachtegang en omdat

zij een bepaalde betekenis willen geven aan hun leven. Juist de betekenis die ouderen toekennen aan het sociale netwerk en de buurt zouden dan de participatie in een Stadsdorp beïnvloeden. Het blijkt dus van belang om de ‘mindsets’ van de ouderen te onderzoeken om zo de participatie, sociale netwerken en buurtbinding te kunnen verklaren. Een bepaalde gedachtegang en belevenis resulteert namelijk in de mate van actie en participatie. Niet enkel de vaststaande omgeving maar juist de perceptie van mensen is bepalend voor het uiteindelijke gedrag en de beleving (Bandura, 2011).

2.9 Burgerinitiatieven en zelforganisatie

De vorm van het burgerinitiatief is tevens bepalend voor de beleving. Stavenuiter e.a. (2011) concludeerden dat verschillende burgerinitiatieven vaak kleinschalig en bottom-up zijn opgezet. De onderzochte initiatieven zouden bijdragen aan de zelfredzaamheid van ouderen en gebruik maken van de informele netwerken van ouderen. Stavenuiter e.a. (2011) benoemt dit als waardevol maar pleit ook voor voldoende bescherming voor de kwetsbare groepen. Bij zeer kwetsbare groepen stelt Stavenuiter e.a. (2011) de vraag of de burgerinitiatieven wel een oplossing bieden op langere termijn. Dit is geïllustreerd in figuur 2.2 ‘piramide met getrapte verantwoordelijkheden’. Ten eerste gebruikt de oudere het eigen sociale netwerk, de onderste trede van de piramide. Andere partijen spelen hierbij geen rol. Ten tweede zorgen mensen voor elkaar en maken ze gebruik van andere sociale netwerken. Hierbij speelt de gemeente een grotere rol en moeten ze loslaten waar het kan en ingrijpen waar het moet (Stavenuiter e.a., 2011). De gemeente kan de initiatieven hierbij faciliteren. Als er bijvoorbeeld een probleem is bij het vinden van een mantelzorger kan de gemeente helpen door vrijwilligers aan te leveren. In de derde laag van de piramide speelt de gemeente een nog grotere rol. Als burgerinitiatieven wegvallen, kan de kwetsbare groep ouderen tussen wal en schip raken. Ten slotte zitten bovenaan de piramide de mensen die zorgafhankelijk worden. De overheid en zorginstellingen zijn verantwoordelijk voor deze kwetsbare ouderen maar dit is niet verder onderzocht door Stavenuiter e.a. (2011). Stavenuiter e.a. (2011) benoemen tevens de financiële beperkingen waar de initiatieven mee te maken hebben en welke een belemmering kunnen zijn voor de langere termijn van het initiatief en de kwaliteit van leven van de oudere.

Figuur 2.2: Piramide met getrapte verantwoordelijkheden

Bron: Stavenuiter e.a. (2011, p. 12)

Huijgen e.a. (2012) beschrijven vijf condities voor zelforganisatie. Ten eerste is ruimte en context van belang waarbij er sprake is van ruimte voor initiatieven om zich te ontwikkelen. Hierbij gaat het bijvoorbeeld om al bestaande initiatieven en facilitering door overige actoren. Penninx (2015, p. 152) beschrijft dat maatwerk hierbij van belang is omdat de behoeften in de buurt worden onderzocht en het initiatief moet passen bij de bewoners. Het kunnen aanhaken (2) waarbij anderen kennis, kunde, draagvlak en menskracht leveren is een belangrijke conditie voor het wel of niet slagen van het initiatief (Huijgen e.a., 2012). Penninx (2015) beschrijft dit als 'samenredzaamheid' waarbij burgers gebruik maken van elkaars netwerken en krachten. Burgers helpen elkaar en houden elkaar in de gaten. Eigenaarschap blijkt van belang waarbij de bewoners een 'eigen regie' kennen over het leven en ze verantwoordelijkheid kennen voor en met elkaar (Penninx, 2015). 'Sense of belonging' (3) is tevens een conditie die belangrijk is in de netwerksamenleving. Belangstellenden moeten het idee hebben dat hun inbreng belangrijk is en het gevoel hebben dat ze erbij horen (Huijgen e.a., 2012). Ook begrenzing (4) is belangrijk. Bij zelforganisatie is er een duidelijke begrenzing nodig waarbij er rekening gehouden wordt met potentiële ongewenste ontwikkelingen. Vertrouwen (5) is de laatste belangrijke conditie waarbij vertrouwen in dat het initiatief ertoe doet en vertrouwen bij de initiatiefnemers en betrokkenen bepalend is voor het wel of niet slagen van een initiatief.

In de netwerksamenleving wordt er veel van burgers gevraagd en is er ruimte voor de initiatieven van burgers. Er is sprake van horizontalisering, informele netwerken en bottom-up initiatieven. Op basis van de literatuur wordt echter verwacht dat de Amsterdamse Stadsdorpen zorgen voor een toenemende polarisatie. De Stadsdorpen zouden vooral bestaan uit hoger-opgeleide en welgestelde ouderen en de kwetsbare ouderen zouden minder of nauwelijks participeren bij deze initiatieven.

2.10 Sociale cohesie

Naast de participatie is ook sociale cohesie van belang bij 'ageing in place'. Sociale cohesie is een belangrijke maatstaf bij ouderen omdat zij een lage verhuismobiliteit kennen en in vergelijking met andere groepen veel tijd thuis doorbrengen (Cramm e.a., 2012). Ouderen zijn daarom meer afhankelijk van lokale banden in de buurt (Cramm e.a., 2012). Forrest & Kearns (2001) maken onderscheid tussen 'locals' en 'cosmopolitans' waarbij de locals meer tijd doorbrengen in de buurt in vergelijking met bijvoorbeeld fulltime werkenden. Echter brengt de groep 'cosmopolitans' ook tijd door met de burens.

Forrest & Kearns (2001) beschrijven vijf domeinen van sociale cohesie. Sociale cohesie gaat over (1) sociale netwerken en sociaal kapitaal waarbij er sprake is van interactie en betrokkenheid tussen mensen en gezamenlijke activiteiten. Cramm e.a. (2012) definiëren sociaal kapitaal als bronnen die kunnen worden opgedaan in een groep of buurt zoals participatie, netwerken, vertrouwen en normen en waarden. Tevens zijn (2) identiteit en de mate van gehechtheid van invloed op de sociale cohesie. Dezelfde waarden, normen en cultuur (3) en sociale solidariteit (4) waarbij het gaat om gelijke kansen op toegang tot voorzieningen staan tevens centraal. Ten slotte is sociale controle (5) onderdeel van de sociale cohesie waarbij het gaat om het op elkaar letten en tolerantie. Volgens Forrest & Kearns maakt sociaal kapitaal dus onderdeel uit van de sociale cohesie. Forrest & Kearns (2001, p. 2140) beschrijven sociaal kapitaal als het gevoel om ergens 'bij' of 'thuis te horen', het creëren van vertrouwen, het delen van dezelfde normen en waarden en het stimuleren van netwerken en activiteiten. Putnam bevestigt dit. Putnam (2001) beschrijft sociaal kapitaal als netwerken en normen die waarde hebben voor een persoon. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om de waarde van ontmoetingen, het vertrouwen en de mate van participatie in vrijwilligerswerk of dat mensen gaan stemmen tijdens verkiezingen.

Indien er sprake is van een lage mate van sociaal kapitaal kan het verkrijgen van hulp of ondersteuning lastiger zijn voor bijvoorbeeld ouderen die alleen wonen. Cramm e.a. (2012) beschrijven dat sociale cohesie in de buurt significant positief bijdraagt aan de kwaliteit van leven van ouderen. Zo leidt een sterke sociale cohesie in de buurt tot meer zelforganisatie zoals bijvoorbeeld het geven van instrumentele ondersteuning aan burens. Ook stimuleert een sterke sociale cohesie in de buurt emotionele ondersteuning zoals wederzijds respect. Walker & Hiller (2007) onderzochten de sociale en fysieke aspecten van de buurt welke belangrijk zijn voor de ervaring van 'ageing in place' van vrouwelijke, alleenstaande ouderen. Belangrijk blijken de relaties met burens, bestaande sociale netwerken en de nabijheid van voorzieningen.

2.10.1. Sociaal netwerk

Een onderdeel van sociale cohesie in dit onderzoek bedraagt, naast buurtbinding, het sociale netwerk. Er is gekozen voor sociale netwerken omdat deze zeer van belang blijken bij de ervaring van het zo lang mogelijk zelfstandig wonen (Wiles e.a., 2011); (Gardner, 2011). Tevens sluit dit aan bij de doelstelling van het Stadsdorp om contacten en activiteiten te stimuleren. Zo zorgen sociale contacten voor fysieke- en sociale hulp en ondersteuning. De mate van sociale ondersteuning van familie, vrienden of burens kan de mate van participatie beïnvloeden. Sociale netwerken gaan over het contact binnen gemeenschappen (Dekker, 2007). In dit onderzoek gaat het dus vooral over het sociale netwerk in de buurt. Bij 'ageing in place' is er vaak sprake van sociale ondersteuning van familie, vrienden en burens (Wiles e.a., 2011). Gardner (2011) beschrijft dat familie de belangrijkste rol kent in het sociale netwerk en bij de informele ondersteuning van ouderen. Echter kennen vrienden en burens ook zeker een belangrijke rol in het sociale netwerk van de ouderen. Tevens zijn ondersteuning vanuit de zorg en een informeel sociaal buurtnetwerk van belang bij de zelfredzaamheid van ouderen (Dijk e.a., 2013). Stadsdorpen zijn gericht op contacten uit de buurt. De relatie met burens kenmerkt zich door de nabije afstand (Gardner, 2011). Buurtbewoners onderscheiden zich van formele zorg door nabijheid en vertrouwdheid waardoor zij eerder een signalerende functie hebben als er wat aan de hand is met de oudere (Dijk e.a., 2013). Zij bieden dus een emotionele en instrumentele ondersteuning. Sociale netwerken dragen positief bij aan sociale-, emotionele- en praktische ondersteuning (Kearns & Forrest, 2000).

Van Dijk e.a. (2013) beschrijven tevens dat sociale cohesie in de buurt bijdraagt aan het welzijn en de gezondheid van ouderen. Tevens hebben activiteiten een positieve invloed op de kwaliteit van leven. Door betrokkenheid bij activiteiten kunnen ouderen zien waar ze tot in staat zijn en kunnen ze van betekenis zijn voor anderen (Maat e.a., 2015). Het ouder worden in de eigen buurt zorgt tevens voor een versterking van de identiteit doordat de ouderen een gevoel van onafhankelijkheid en autonomie ervaren (Wiles e.a., 2011). Nies (2015) linkt dit aan het begrip positieve gezondheid waarin mensen de eigen regie over hun leven kunnen voeren. Bij positieve gezondheid staan zelfmanagement en veerkracht centraal: mensen kunnen zelf betekenis geven aan het leven en voelen zich thuis het meest gezond (Nies, 2015).

Anderzijds kunnen ouderen ook niet in staat zijn om te verhuizen wat een negatieve invloed kan hebben op de beleving van de leefomgeving (Wiles e.a., 2011); (Phillipson, 2007). Sixsmith & Sixsmith (2008) beschrijven tevens de kans op eenzaamheid bij het zo lang mogelijk zelfstandig wonen. Indien ouderen woonachtig zijn in een buurt waar de kwaliteit en burgerinitiatieven tekort schieten, kan 'ageing in place' zorgen voor meer kosten (Groot e.a., 2013).

Wenger (1991, p. 152) maakt onderscheid in vijf type sociale netwerken van ouderen:

- (1) Familie afhankelijk netwerk; hierbij is er sprake van sterke familiebanden en een paar vrienden en burens.
- (2) Lokaal geïntegreerde netwerk; er zijn sterke banden met familie, vrienden en burens. Een lange woontuur en sterke participatie in de buurt zorgen er bijvoorbeeld voor dat veel vrienden ook burens zijn.
- (3) Lokaal zelfstandig ondersteunend netwerk; er is onregelmatig contact, ondersteuning is vaak gericht op burens. Mensen in dit type netwerk zijn erg gericht op het huis en kennen vaak weinig participatie in de buurt en 'community'.
- (4) Bredere 'community' ondersteunend netwerk; er zijn actieve relaties met mensen uit een andere 'community' uit bijvoorbeeld de werk-, studie- en privé sfeer. Er is vaak een sterk onderscheid tussen vrienden en burens. Mensen in dit type netwerk zijn vaak actief in vrijwilligers organisaties.
- (5) Privé beperkt netwerk; vaak niet veel vrienden in de buurt, weinig contact met burens en weinig participatie en betrokkenheid in de 'community'.

Het blijkt dat mensen uit het 'lokaal geïntegreerde netwerk' en bredere 'community ondersteunend netwerk' het meest participeren in de buurt en de laagste mate van eenzaamheid kennen (Wenger, 1991). Ouderen met een sterk sociaal netwerk, zouden meer participeren dan ouderen met minder sterke sociale netwerken. Bolt & Ter Maat (2005) onderschrijven dit door te stellen dat een groter sociaal netwerk meer draagvlak heeft voor het slagen van maatschappelijke initiatieven. Indien een oudere bijvoorbeeld meer contacten heeft in de buurt is de kans groter dat de oudere ook gevraagd wordt om deel te nemen aan activiteiten. Een kanttekening hierbij is dat mensen niet altijd vrij zijn in de keuze van het sociale netwerk. Zo zijn mensen met een lagere sociaal-economische status beperkter in de keuze van het sociale netwerk dan mensen met een hogere sociaal-economische status (Dekker, 2007).

Een onderdeel van sociale cohesie in dit onderzoek is dus het sociale netwerk. De zelfredzaamheid wordt positief beïnvloedt bij contacten in de buurt. Ouderen zouden tevens waarde hechten aan de relaties met de burens, de bestaande sociale netwerken en nabijheid van voorzieningen.

2.10.2. Buurtbinding

De tweede dimensie van sociale cohesie in dit onderzoek bedraagt, naast het sociale netwerk, buurtbinding. Er is specifiek gekozen voor buurtbinding omdat dit bepalend is voor de sociale netwerken in de buurt en de mate van participatie. Bij buurtbinding gaat het om het gevoel van verbondenheid met de buurt waarbij identificatie, cultuur, ideeën en eerdere ervaringen van belang zijn (Kearns & Forrest, 2000). Er kan onderscheid gemaakt worden in zowel ruimtelijke emotionele als sociale buurtbinding. Bij ruimtelijke-emotionele buurtbinding gaat het om de mate van identificatie met de bebouwde omgeving. Bij sociale buurtbinding gaat het om de identificatie en banden met buurtgenoten (Dekker, 2007). Het gaat hierbij niet enkel om de sociale contacten in de buurt maar ook de beleving van de buurt. Hebben zij het gevoel dat ze de buurtgenoten kennen? (Marissing, 2008).

Bolt & Torrance (2005) beschrijven buurtbinding als de belevingsdimensie van sociale cohesie. Het gaat hierbij namelijk om de mate van identificatie met de buurt. Voelen mensen zich er thuis? Mensen identificeren zich eerder met een buurt, wanneer er in de buurt sprake is van een homogene levensstijl die aansluit op de eigen levensstijl (Bolt & Torrance, 2005). Mensen die zich sterk verbonden voelen met de buurt, voelen zich vaker veilig en thuis in de buurt. Ook blijkt dat mensen

met een sterke buurtbinding langer in de buurt willen blijven wonen dan mensen met een lagere buurtbinding (Bolt & Torrance, 2005).

Het blijkt dat vooral mensen met een sterke 'belonging' voor de buurt zich inzetten bij initiatieven (Stokkom & Toenders, 2010). Zij voelen zich namelijk verbonden met de buurt en willen zich graag inzetten voor het verbeteren van de buurt. Een kanttekening is dat een hoge mate van buurtbinding niet direct hoeft samen te hangen met een hoge mate van participatie (Dekker, 2007); (Marissing, 2008). Zo kunnen bewoners zich verbonden voelen met de buurt maar niet geïnteresseerd zijn in activiteiten in de buurt omdat zij bijvoorbeeld andere zaken in hun leven belangrijker vinden (Dekker, 2007). Kanttekening hierbij is dat zogenoemd ouderen veel tijd thuis doorbrengen en daarom meer afhankelijk zijn van banden in de buurt (Cramm e.a., 2012).

Sociale cohesie bestaat in dit onderzoek dus uit sociale netwerken en buurtbinding. Vooral bewoners met een hoge mate van buurtbinding blijken zich in te zetten bij initiatieven in de buurt.

2.11 Relatie sociale netwerken, buurtbinding en participatie

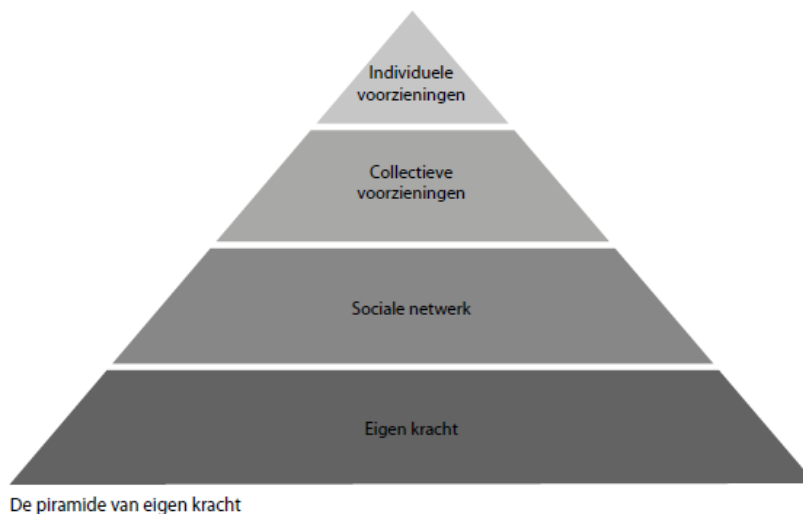
Volgens Dekker (2007) is er sprake van een hogere mate van participatie indien bewoners een sociaal netwerk in de buurt hebben en zich in een hogere mate verbonden voelen met de buurt. Sociale netwerken zijn faciliterend bij het leggen van contacten en hebben een positieve invloed op participatie in de buurt (Kearns & Forrest, 2000). Dekker (2007) veronderstelt dat mensen die sociale netwerken in de buurt hebben meer betrokken zijn bij elkaar en de buurt en positiever zijn over de buurt. Dit zou zorgen voor een hogere mate van participatie.

Lundsgaard (2005) beschrijft culturele factoren zoals de rol van de familie als oorzaak voor de verschillende houdingen tegenover 'ageing in place' in verschillende landen. In landen zoals Spanje en Korea wordt de zorg vooral informeel geregeld binnen families. Alhoewel de zorg voornamelijk gefinancierd wordt uit publieke middelen wordt de zorg in vergelijking met andere Europese landen toch meer gefinancierd vanuit eigen kapitaal. Landen zoals Oostenrijk en Duitsland kennen veel publieke middelen voor zorg en de ouderen mogen zelf bepalen of ze dit besteden aan informele- of formele zorg (Lundsgaard, 2005). In Japan speelt de familie tevens een grote rol maar is er niet sprake van financiering uit publieke middelen. De mate van participatie blijkt ook belangrijk bij 'ageing in place'.

Fortuijn e.a. (2006) deden onderzoek naar de mate van participatie en de tevredenheid van ouderen in Oostenrijk, Italië, Nederland, Luxemburg, het Verenigd Koninkrijk en Zweden. Ze concludeerde dat de tevredenheid hoger blijkt naarmate ouderen actiever zijn. In Nederland is er sprake van een sterk 'community' gevoel omdat sport, hobby's en vrijwilligerswerk onderdeel zijn van het leven in Nederland. Een uitzondering is Italië waarbij familie en 'community' sterk verbonden zijn terwijl in andere landen familie en 'community' vooral gescheiden zijn. In Zweden wordt er vooral ingezet op zelfredzaamheid en is er sprake van een hoge mate van participatie en vrijwilligerswerk. Geconcludeerd kan worden dat het type welvaartstaat bepalend is voor de mate van participatie en tevredenheid. Zo kennen Oostenrijk en Nederland beide kenmerken van een conservatieve welvaartstaat. Het Verenigd Koninkrijk kent een liberale welvaartsstaat en Fortuijn e.a. (2006) benoemen het risico op sociale isolatie en uitsluiting omdat er minder sprake is van een 'community gevoel' en minder overheidsbemoedening. De ouderen kunnen zo tussen wal en schip raken. Eigen kracht blijkt belangrijk.

Bergen (2014) beschrijft de piramide van eigen kracht (figuur 2.3) welke ingaat op het sociale netwerk en participatie in voorzieningen. Bij de groep ouderen blijken eigen kracht, het sociale netwerk, collectieve voorzieningen en individuele voorzieningen namelijk belangrijk voor de zelfredzaamheid van de oudere. Bij eigen kracht gaat het om de persoonlijke kenmerken zoals gezondheid en eigenschappen die de mate van zelfredzaamheid beïnvloeden. Bij veel informele ondersteuning en een sterk sociaal netwerk hoeft er minder een beroep te worden gedaan op de collectieve- en individuele voorzieningen (Bergen, 2014). De informele zorg en mantelzorg is hierbij van groot belang. Ouderen krijgen meer verantwoordelijkheid voor het organiseren en betalen van de eigen mantelzorg (Aedes, 2011). Aedes (2011) merkt op dat er een grote groep kwetsbare ouderen is die hierbij hulp nodig heeft en terugvalt bij de woningcorporaties en andere actoren. Indien de eigen kracht en het sociale netwerk niet toereikend genoeg zijn voor de zelfredzaamheid kan er een beroep worden gedaan op collectieve- en individuele voorzieningen. Bij collectieve voorzieningen gaat het om het gezamenlijk dineren in een buurthuis en bij individuele voorzieningen om bijvoorbeeld hulp in de huishouding. Gardner (2011) onderzocht tevens het belang van ontmoetingsplaatsen in de buurt voor ouderen. Gardner (2011) benadert dit met de term 'natural neighbourhood network' waarbij het gaat om informele relaties en interacties in de buurt. Participeren in deze ontmoetingsplekken heeft positieve gevolgen voor de fysieke activiteit, het gevoel van 'beloning' en sociale netwerken van ouderen (Gardner, 2011).

Figuur 2.3: Zelfredzaamheid in de piramide van eigen kracht

Bron: Bergen (2014, p. 36).

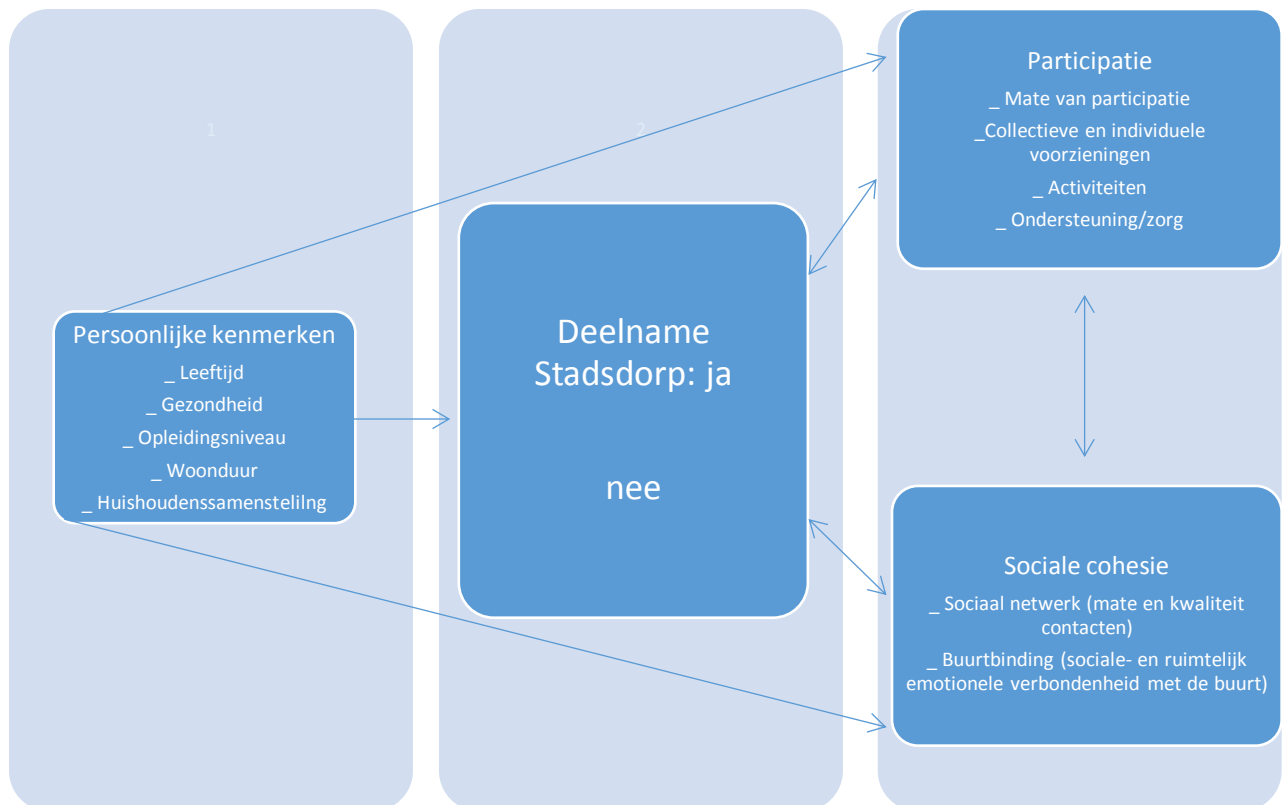
Participatie beïnvloedt dus de sociale cohesie. Anderzijds wordt veronderstelt dat sociale cohesie juist de participatie kan beïnvloeden. Woolever (1992) beschrijft dat buurtbinding afhankelijk is van participatie en individuele- en buurtkenmerken. Bewoners met een lange woonduur en eigenaar van een koopwoning voelen zich meer thuis in de buurt en zouden dan meer participeren. Ook stelt Cramm e.a. (2012, p. 147) dat een sterke sociale cohesie leidt tot meer sociale organisatie in de buurt zoals ondersteuning bij boodschappen doen of ziek zijn. Echter zijn de meeste studies gericht op de invloed van participatie op sociale cohesie (Marissing, 2008).

Het type welvaartsstaat en rol van de familie zijn bepalend in de manier van het zo lang mogelijk zelfstandig blijven wonen. De geografische context is van belang. Verder kent een sociaal netwerk in de buurt en een hoge mate van buurtbinding een positieve invloed op de participatie.

2.12 Conceptueel model

De onderzoeksvragen en theorie zijn schematisch weergegeven in het conceptueel model, zie figuur 2.4.

Figuur 2.4: Conceptueel model

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te verkrijgen in het functioneren van Stadsdorp de Pijp en haar rol bij de participatie, sociale netwerken en buurtbinding van ouderen. Het conceptueel model start daarom met in het midden aangegeven **deelname aan Stadsdorp**. De deelname aan het Stadsdorp wordt beïnvloed door **persoonlijke kenmerken** zoals leeftijd, gezondheid, opleidingsniveau, woonduur en huishoudenssamenstelling. Ouderen zouden langer zelfredzaam zijn indien zij hoger opgeleid, welvarender en actiever zijn. De persoonlijke kenmerken dienen tevens voor het schetsen van de context. De deelname aan een Stadsdorp kent een wederzijdse relatie met **participatie** en **sociale cohesie**. Er vindt in dit onderzoek een vergelijking plaats tussen ouderen die wel en niet aangesloten zitten bij Stadsdorp de Pijp om zo het verschil te kunnen onderzoeken. De verwachting, zoals blijkt uit het theoretisch kader, is namelijk dat ouderen die deelnemen aan het Stadsdorp een hogere mate van participatie en inbedding in sociale netwerken kennen. Bij participatie gaat het om de mate van participatie, collectieve en individuele voorzieningen, activiteiten waaraan de oudere deelneemt en behoeftes en regeling qua ondersteuning/zorg. **Sociale cohesie** is in dit onderzoek opgesplitst in twee pijlers: het **sociale netwerk** en **buurtbinding**.

Verder is er sprake van een wederzijdse relatie tussen participatie en sociale cohesie wat bijdraagt aan wel of geen deelname aan een Stadsdorp. De rol van de Stadsdorp de Pijp wordt tevens onderzocht door gesprekken met het bestuur van het Stadsdorp, de gemeente en woningcorporaties. Deze actoren oefenen invloed uit op het gehele proces van Stadsdorp de Pijp en (ondersteuning bij) participatie en sociale cohesie van ouderen. Deze actoren nemen daarom een overkoepelende rol in het model in.

3. Methodologie

In dit hoofdstuk wordt de methodologie van het onderzoek verder besproken en gemotiveerd. Eerst wordt er ingegaan op het type onderzoek en de geselecteerde onderzoekseenheden. Vervolgens komt de opzet van het onderzoek, de beschrijving van het onderzoeksgebied en de beschrijving van de responsgroep naar voren. De opzet van de interviews wordt tevens beschreven en gemotiveerd.

3.1 Keuze kwalitatieve onderzoeksmethoden

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te verkrijgen in het functioneren van Stadsdorp de Pijp en haar rol bij de participatie, sociale netwerken en buurtbinding van ouderen. De onderzoeksvraag is beantwoord door gebruik van kwalitatieve methoden. Er is informatie benodigd over het doel, de achterliggende gedachten, betekenissen, meningen en ervaringen met de Stadsdorpen. Deze zaken kunnen volgens Hay (2010, p. 102) het beste door middel van interviews worden geanalyseerd. Bij participatie, sociale netwerken en buurtbinding gaat het niet enkel om over welke middelen ouderen beschikken, wat mensen voelen blijkt ook belangrijk voor het verklaren van participatie (Dekker, 2007, p. 360). Volgens Boeije e.a. (2009, p. 256) is kwalitatief onderzoek geschikt voor de betekenis die mensen aan de sociale werkelijkheid toekennen.

De verschillende Stadsdorpen verschillen tevens van aard, vorm en omvang (Stadsdorpen Amsterdam, 2016). Zo is Stadsdorp de Pijp vooral gericht op ouderen en zijn andere Stadsdorpen voor alle leeftijden. Het is een uniek en relatief nieuw verschijnsel wat per plaats verschillend is en daarom is het lastiger om dit met kwantitatief onderzoek te benaderen. Ten tweede is er gekozen voor kwalitatief onderzoek omdat in dit onderzoek individuele ervaringen van ouderen, initiatiefnemers, gemeente en woningcorporaties belangrijk zijn. Volgens Winchester & Rofe (2000) is kwalitatief onderzoek geschikt voor onderzoek naar individuele ervaringen en belevingen. Er is gesproken met verschillende actoren om een zo volledig mogelijk beeld te krijgen in de verschillende perspectieven, doelstellingen en werkingen. Om Stadsdorp de Pijp in detail beter te begrijpen zijn context en diepte van belang (Hay, 2010, pp. 85-86). Bij een 'thick description' worden de context, beweegredenen en motivaties die een ervaring tot stand brengen uitgebreid besproken (Hay, 2010, p. 348). Er is sprake van één casestudy waarbij ruimte is voor contextafhankelijke informatie (Flyvbjerg, 2006). Ten derde is er nog weinig onderzoek uitgevoerd naar de Stadsdorpen. Er is dan ook een zekere mate van exploratief onderzoek uitgevoerd en hiervoor is kwalitatief onderzoek geschikt (Boeije e.a., 2009). Er is wel onderzoek gedaan naar burgerinitiatieven maar nog niet specifiek naar Stadsdorpen. Ten slotte kan de geïnterviewde bij kwalitatief onderzoek de eigen ervaringen in eigen woorden omschrijven en de geïnterviewde kan beter reflecteren op de doelstellingen en ervaringen door interactie met de onderzoeker (Hay, 2010). In eerdere onderzoeken naar burgerinitiatieven en beleving van ouderen zijn ook kwalitatieve methoden gebruikt (Wiles e.a. 2011; Maat e.a. 2015; Gardner 2011).

Kwantitatief versus kwalitatief onderzoek

Kwantitatief onderzoek zou in dit geval te weinig verklaringen en inzicht in de doelen en ervaringen verschaffen. Enkel cijfers bieden geen inzicht in de beweegredenen en redenen van de specifieke ervaring. Kwalitatief onderzoek is geschikt om te onderzoeken hóé de Stadsdorpen werken. Stadsdorpen zijn een relatief nieuw verschijnsel in de stad Amsterdam en de ervaringen van de respondenten zijn belangrijk om een indicatie te krijgen van de waarde die toegeschreven wordt aan een Stadsdorp.

Kanttekening is tevens dat er een te klein volume is om kwantitatief onderzoek uit te voeren naar de effecten van de Stadsdorpen. Zo kent Stadsdorp de Pijp zo'n 120 leden, Stadsdorp VondelHelmers zo'n 150, Stadsdorp de Pijp 375, Stadsdorp Utrechtsestraat zo'n 98 en voor veel Stadsdorpen is hier

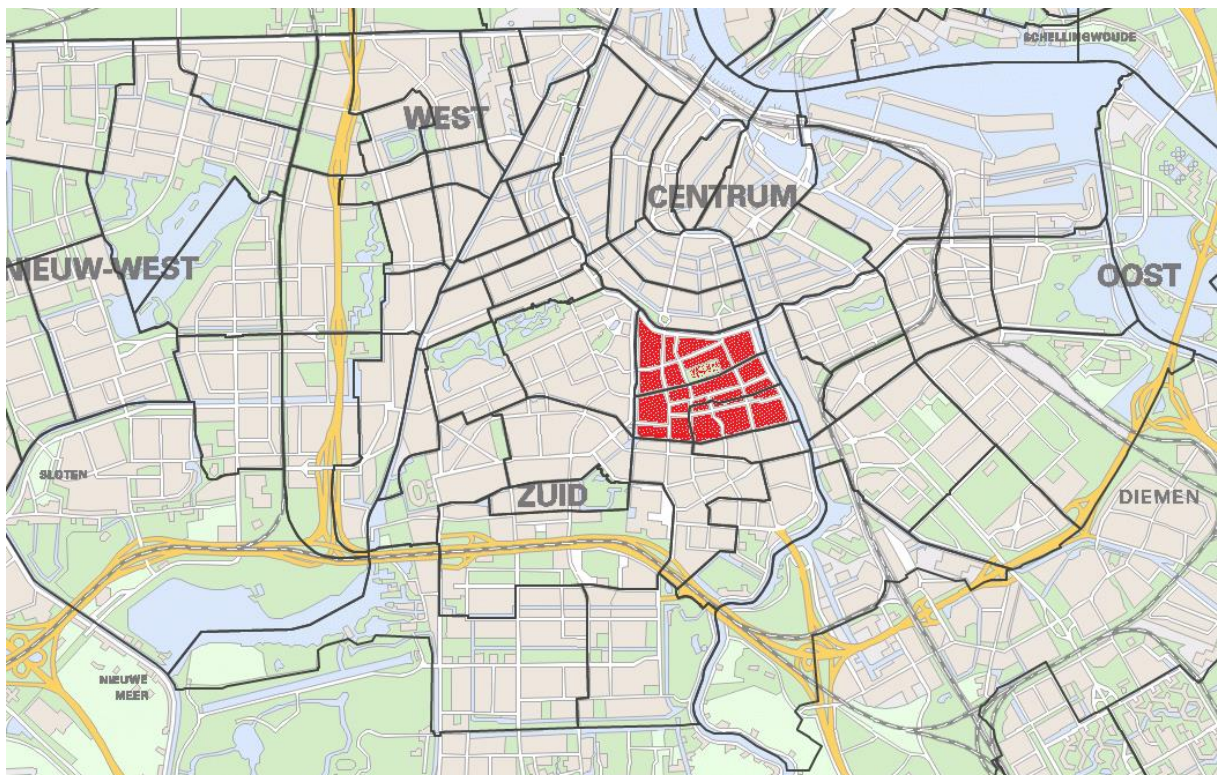
nog geen informatie over of staat er vermeld dat ze net zijn opgericht (Stadsdorpen Amsterdam, 2016). Om de waarde van de Stadsdorpen op het zo lang mogelijk zelfstandig wonen te onderzoeken is er longitudinaal onderzoek nodig. Het zou interessant zijn om te kijken of ouderen daadwerkelijk langer thuis blijven wonen door handvaten en contacten die zij toegereikt krijgen uit Stadsdorpen. Dit is echter toekomstmuziek. Tijdsbeperkingen maken het niet mogelijk om een longitudinaal vergelijkend onderzoek uit te voeren. Dit onderzoek focust zich op de perceptie en waarde die gehecht wordt aan de Stadsdorpen en kan zo als basis dienen voor een eventueel longitudinaal vergelijkend vervolg onderzoek.

3.2 Selectie onderzoekseenheden

In dit onderzoek is als onderzoekseenheid gekozen voor Amsterdam. Er is gekozen voor Amsterdam omdat het aantal ouderen absoluut gezien het sterkst toeneemt in de vier grote steden en de opgave voor vergrijzing en wonen in Amsterdam groot is (Groot e.a., 2013). Het specifieke concept Stadsdorpen is in Nederland tevens enkel te vinden in Amsterdam. Er zijn 23 Stadsdorpen te vinden in Amsterdam. Stadsdorp Zuid is opgericht in 2010 en is daarmee het 'oudste' Stadsdorp van Amsterdam (Stadsdorpen Amsterdam, 2016). Stadsdorp de Pijp is opgericht in 2014. Beide Stadsdorpen zijn vooral gericht op ouderen van grofweg 55 jaar en ouder (Stadsdorpen Amsterdam, 2016). Andere Stadsdorpen zijn gericht op alle leeftijden en niet specifiek op ouderen (Stadsdorpen Amsterdam, 2016). Dit onderzoek is specifiek gericht op 'ageing in place' en dus op de doelgroep ouderen.

Er is gekozen voor een casestudy naar Stadsdorp de Pijp gelegen in de Pijp in Amsterdam. De Pijp grenst zuidelijk aan het centrum van Amsterdam (zie figuur 3.1). Het Stadsdorp is opgedeeld in vier binnenbuurten: de oude Pijp, de nieuwe Pijp midden, de nieuwe Pijp links van het midden en de nieuwe Pijp zuidoost (Stadsdorp de Pijp, 2016). Een overzicht van de binnenbuurten is te vinden in bijlage 1.

Figuur 3.1: Geografische ligging de Pijp in de stad Amsterdam, roodgekleurd:

Bron: Maps Amsterdam, 2016.

Stadsdorp Zuid richt zich ook vooral op de groep 55+. Echter bevindt dit Stadsdorp zich in de Prinses Irenebuurt e.o. en de Apollobuurt waar voornamelijk koopwoningen te vinden zijn: in de Prinses Irenebuurt is zo'n 75 procent koop tegenover 25 procent huur (OIS Amsterdam, 2015a). Ook ligt de gemiddelde WOZ-waarde boven het gemiddelde van de stad Amsterdam. In de Apollobuurt bedraagt de gemiddelde WOZ-waarde 664514 euro tegenover een gemiddelde van 238831 in de stad Amsterdam (OIS Amsterdam, 2015a). Stadsdorp de Pijp is geografisch gezien interessanter voor dit onderzoek omdat het een diverse bevolking en woningbouw kent. Ook sluit de verhouding koop-huur en de gemiddelde WOZ-waarde beter aan bij het gemiddelde van de stad Amsterdam (zie tabel 3.1).

Tabel 3.1: Groep 65+ in Amsterdam en kenmerken per gebied

Gebied	Groep 65+ in %	Prognose groep 65+ in % in 2030	% woningen verhouding koop / huur	Gemiddelde WOZ-waarde
Oude Pijp	7,8	12,5	26 / 74	254036
Nieuwe Pijp	11,0	14,2	28 / 72	238217
Zuid-Pijp	13,5	19,6	13 / 87	228441
Stad Amsterdam	11,9	16	29 / 71	238831

Bron: bewerkt, OIS Amsterdam, 2015a

Er is niet gekozen voor een extreme casestudie zoals Stadsdorp Zuid. Een extreme of unieke casestudie wijkt af van het gemiddelde (Bryman, 2015, p. 70). Dit sluit tevens aan bij de aanpak om een vergelijking te maken tussen ouderen die wel en geen lid zijn van het Stadsdorp. Door de diversiteit komen de mogelijke verschillen misschien beter naar voren. Er is dus gekozen voor Stadsdorp de Pijp omdat deze voornamelijk gericht is op ouderen, een geografische diversiteit kent en als 'typische' case study dient in dit onderzoek.

3.3 Beschrijving onderzoeksgebied de Pijp

De Pijp is de afgelopen eeuw getransformeerd van een vervallen wijk naar een van de aantrekkelijkste wijken van Amsterdam (Boer, 2005). De wijk is gebouwd door particulieren en door het beperkte budget kwamen er lange en smalle straten. De eerste bewoners waren voornamelijk middenstanders. De wijk raakte in verval voor de Tweede Wereldoorlog en in de jaren tachtig is ruim de helft van de woningen gerenoveerd (Boer, 2005). Het aantal koopwoningen in de wijk is toegenomen alsmede de huizenprijzen, vooral in de Oude Pijp. De Van Woustraat is een van de hoofdstraten in de Pijp en hier zijn bijvoorbeeld al diverse moderne koffietentjes in het straatbeeld te vinden. Er is sprake van gentrification.

De gemeente Amsterdam Buurtmonitor (2013) beschrijft de Pijp als een wijk met een mix van functies zoals wonen, winkels, bedrijven en horeca. De Pijp ligt dicht bij het centrum van Amsterdam en heeft hierdoor een gunstige ligging (Gemeente Amsterdam Buurtmonitor, 2013). De Pijp kent verschillende toeristische attracties zoals 'Heineken Experience', de Albert Cuypmarkt en het Sarphatipark. Deze attracties zijn allemaal gelegen in de Oude Pijp.

De bevolking van de Pijp wordt gekenmerkt door relatief veel alleenstaanden, 38,5 procent van de bevolking in de Pijp is alleenstaand tegenover een gemiddelde van 28,7 procent in de stad Amsterdam (OIS Amsterdam, 2015a). Kanttekening is de diversiteit in de Pijp. De gemeente Amsterdam Buurtmonitor (2013) maakt namelijk onderscheid in de Oude Pijp, de Nieuwe Pijp en de Zuid-Pijp. De Oude Pijp ligt het dichtst bij het centrum en de toeristische attracties en wordt gekenmerkt door relatief kleine woningen. De Albert Cuypmarkt is te vinden in de Oude Pijp evenals veel detailhandel en horeca wat zorgt voor drukte en overlast. Er is een tekort aan

parkeergelegenheden (gemeente Amsterdam Buurtmonitor, 2013). De Nieuwe Pijp ligt verder van de binnenstad van Amsterdam en is soortgelijk aan de Oude Pijp. Het is wel meer een woonbuurt en kent geen (toeristische) attracties. De Zuid-Pijp met onder andere de Diamantbuurt kent echter veel sociale huurwoningen in vergelijking met de Oude- en Nieuwe Pijp (zie tabel 3.1.) Zo bestaat 87 procent van de Zuid-Pijp uit huurwoningen tegenover 74 procent in de Oude Pijp en 72 procent in de Nieuwe Pijp. De gemeente Amsterdam (2016) waakt in het gebiedsplan van de Pijp, vooral in de Oude Pijp, voor een evenwicht tussen bewoners en toeristen. Verder is de Pijp een wijk met relatief veel participatie van burgers en er wordt gestreefd naar een betere samenwerking bij het ondersteunen van bewonersinitiatieven (Gemeente Amsterdam Gebiedsplan, 2016). Tevens kent de Pijp gemiddeld meer mensen met een hoger opleidingsniveau in vergelijking met de stad Amsterdam: 51 procent in de Oude Pijp, 52 procent in de Nieuwe Pijp en 35 procent in de Diamantbuurt kent een hoog opleidingsniveau tegenover 39 procent in de stad Amsterdam (OIS Amsterdam, 2015b). Tevens kent 14 procent in de Oude Pijp een laag opleidingsniveau, in de Nieuwe Pijp 18 procent en in de Diamantbuurt 31 procent tegenover een gemiddelde van 27 procent in de stad Amsterdam.

Er is specifiek gekozen voor één Stadsdorp omdat enkel Stadsdorp Zuid ook gericht is op ouderen. Om praktische redenen van tijd is het niet mogelijk om een vergelijking te maken tussen twee Stadsdorpen. Er vindt immers al een vergelijking plaats tussen ouderen die wel en niet lid zijn van het Stadsdorp.

3.4 Aanpak per deelvraag

De eerste deelvraag “Wat zijn de beoogde uitgangspunten en daadwerkelijke ervaringen van de initiatiefnemers met Stadsdorp de Pijp en welke rol speelt Stadsdorp de Pijp in de buurt?” is beantwoord aan de hand van een combinatie van kwalitatieve onderzoeksmethoden. Er is gezocht naar de uitgangspunten van het Stadsdorp door middel van een analyse van de website van Stadsdorp de Pijp en door semigestructureerde interviews met het bestuur van Stadsdorp de Pijp. Tevens is er ingegaan op de ervaringen en het functioneren van het Stadsdorp. De tweede deelvraag “Welke rol spelen de woningcorporaties en gemeente Amsterdam bij Stadsdorp de Pijp?” onderzoekt welke rol woningcorporaties en gemeente spelen en kunnen spelen bij de Stadsdorpen. Wat zijn de ervaringen van deze instellingen om ouderen zo lang mogelijk zelfstandig te laten wonen? Interviews bieden inzicht in de doelstellingen en ervaringen. In interviews met de woningcorporaties en gemeente Amsterdam is de rol van deze actoren bij vergrijzing, wonen en zorg besproken. Wat vinden zij van de Stadsdorpen, welke rol spelen ze hierin en zouden ze willen of kunnen spelen? De derde deelvraag luidt als volgt: “Wat zijn de beweegredenen om wel of niet te participeren in Stadsdorp de Pijp?” De deelvraag is beantwoord door interviews met ouderen die wel en niet aangesloten zitten bij Stadsdorp de Pijp. Waarom zitten zij wel of niet aangesloten bij het Stadsdorp? Wie nemen er wel en niet deel en waarom? De vierde deelvraag: “In hoeverre participeren de ouderen die lid zijn van Stadsdorp de Pijp in de buurt, zijn de ouderen ingebed in sociale netwerken en voelen zij zich verbonden met de buurt?” is beantwoord door semigestructureerde interviews met de ouderen in Stadsdorp de Pijp. Waarom zijn zij aangesloten bij een Stadsdorp? Wat brengt Stadsdorp de Pijp ze? Welke waarde hechten zij aan activiteiten in het Stadsdorp? Wat mist? Waar moet op ingespeeld worden? Er is ingegaan op de beleving van het ouder worden in de wijk, deelname aan sociale en fysieke activiteiten in het Stadsdorp, wensen en knelpunten in de leefomgeving en het Stadsdorp. De vijfde deelvraag luidt als volgt: “In hoeverre participeren de ouderen die geen lid zijn van Stadsdorp de Pijp in de buurt, zijn de ouderen ingebed in sociale netwerken en voelen zij zich verbonden met de buurt?” De beoogde doelstellingen van het Stadsdorp zijn ‘getoetst’ bij de ouderen in Stadsdorp de Pijp door een vergelijking te maken tussen ouderen die wel en niet lid zijn bij het Stadsdorp. Wat zijn de ervaringen van de ouderen die niet

aangesloten zitten bij het Stadsdorp? Hoe beleven zij de buurt en de sociale contacten? Hoe actief zijn deze ouderen? Zijn er verschillen tussen de participatie, sociale netwerken en buurtbinding van ouderen die wel of niet participeren in Stadsdorp de Pijp? Voor wie werkt het Stadsdorp wel en voor wie werkt het niet?

3.5 Actoren – selectie

De initiatiefnemers van het Stadsdorp zijn benaderd via de website van het Stadsdorp. Vervolgens is de sneeuwbalmethode gebruikt: via de initiatiefnemers is contact gezocht met de ouderen in het Stadsdorp. Er is een oproep gedaan in de maandelijkse nieuwsbrief van het Stadsdorp (zie bijlage 8). Ook werd het nogmaals aangekaart op de algemene ledenvergadering (zie bijlage 9). Er is een formulier rondgegaan waarop de ouderen zich konden intekenen indien zij mee wilden werken aan het onderzoek. De maandelijkse nieuwsbrief en de algemene ledenvergadering zorgden voor dertien ouderen die mee wilden werken aan een interview. Bij de laatste interviews trad er duidelijk een punt van verzadiging op.

De Amsterdamse Federatie Woningcorporaties is gelinkt aan dit onderzoek en door stagewerkzaamheden was er een afspraak gepland met zes werknemers van de Amsterdamse Woningcorporaties: de Key, Rochdale, de Alliantie, Eigen Haard, Ymere en Stadgenoot. De werknemers zitten allemaal aangesloten bij het Netwerk 'Wonen en Zorg' en houden zich bezig met onder andere ouderen en zorg. De werknemers zijn kort geïnterviewd over hun rol bij de Stadsdorpen. Met Ymere is er enkel een telefonisch afgenomen. De rest is wel persoonlijk geïnterviewd. De gemeente Amsterdam is tevens benaderd voor een interview via contacten bij de Amsterdamse Federatie Woningcorporaties. Er is gesproken met een beleidsadviseur Wonen actief op het terrein van ouderenhuisvesting en burgerinitiatieven.

Selectie ouderen 'niet-lid'

Een aparte selectie van de onderzoekseenheden was benodigd bij de selectie van ouderen die níet deelnemen aan het Stadsdorp. Via de initiatiefnemers en leden van het Stadsdorp is gebruik gemaakt van de sneeuwbalmethode. Kennen zij ouderen in de buurt die niet aangesloten zitten bij het Stadsdorp? Bij elke oudere die lid is van het Stadsdorp werd gestreefd naar één of twee namen van oudere buurtgenoten die niet lid zijn van het Stadsdorp. Op deze manier wordt het selectie-effect geminimaliseerd. Via de sneeuwmethode zijn er enkel vier respondenten gevonden die niet lid zijn van het Stadsdorp.

Er is vervolgens gestreefd naar de meest 'random sample' door bij mensen aan te bellen en briefjes door de deur te doen met het verzoek om mee te doen aan het interview (zie bijlage 10). Dit heeft echter één respondent opgeleverd. Er werd aan de deur gemerkt dat de groep ouderen zich toch voorzichtig opstelt tegenover vreemden en al helemaal bij het binnen laten in hun huis voor een interview. Een respondent wilde meewerken omdat de thuiszorg aanwezig was in het huis. Ze gaf aan het anders niet te hebben gedaan voor haar veiligheid: "je bent toch een onbekende". Tevens was het niet gemakkelijk om vast te stellen wáár de ouderen precies woonden en er waren veel portiekwoningen met algemene voordeur waardoor de onderzoeker al lastiger binnen komt. Indien er aangebeld werd bij een oudere moest er eerst vastgesteld worden of deze 65+ was en ook of deze niet lid was van Stadsdorp de Pijp. Door de selecte groep, het vaststellen waar de ouderen woonden en de voorzichtigheid van de ouderen is het niet gelukt om verder via deze manier respondenten te vinden. Als onderzoeker voelde het ethisch niet goed om bij mensen aan te blijven bellen en ze 'bang' te maken met een onbekende die een afspraak wilde maken voor een interview. Ouderen worden immers in diverse campagnes gewaarschuwd om de deur niet te openen voor vreemden.

Ouderen worden gezien als een kwetsbare groep en hiermee dient rekening te worden gehouden in het onderzoek (Liamputtong, 2006).

Vervolgens is het Buurthuis 'wijk van de huis de Pijp' benaderd en zijn de ouderen bij een spelletjesochtend van welzijnsorganisatie Combiwel gevraagd om deel te nemen aan het onderzoek. De groepsleider van de ouderen kondigde van te voren al aan dat er iemand zou komen voor een onderzoek maar de ouderen reageerden hier zeer negatief op. Ze geven aan al meerdere malen interviews te hebben gegeven aan studenten en wilden daarom niet wéér meewerken aan een onderzoek. Deze poging heeft helaas nul respondenten opgeleverd die niet-lid zijn van het Stadsdorp. Er is ook een bezoek gebracht aan een woonzorgcentrum en hier bleek dat enkele ouderen niet mee wilden werken omdat ze net geïnterviewd waren of dusdanige fysieke beperkingen hadden waardoor ze lastig konden praten.

Uiteindelijk zijn de laatste respondenten daarom geworven door 'straatinterviews'. De andere opties leverden helaas geen extra respondenten op van de groep die niet lid was van het Stadsdorp dus er was een andere manier benodigd om aan meer respondenten van deze groep te komen. Een nadeel van de 'straatinterviews' is dat er een subselectie kon optreden van mensen die zich op straat bevinden en niet zeer fysiek beperkt zijn. Echter is er verondersteld dat de zeer fysiek beperkte mensen in een verzorgingstehuis wonen. De 'straatinterviews' gaven toch een goed beeld omdat er met veel respondenten gesproken kon worden. De groep ouderen was zeer open en wilde graag op een bankje zitten en meewerken aan het interview. Op een gegeven moment werden dezelfde antwoorden meerdere malen gehoord. De omvang van het aantal interviews is bepaald door het punt van verzadiging (Boeijs e.a., 2009).

3.6 Opzet onderzoek

De methoden en respondenten van dit onderzoek zijn weergegeven in tabel 3.2:

Tabel 3.2: Respondenten, methode en benodigde informatie

Respondent	Methode	Benodigde informatie
Initiatiefnemers Stadsdorp de Pijp.	2 interviews (aan begin onderzoek en einde ter reflectie bevindingen) + website en folder Stadsdorpen	Doelstellingen, motivatie, organisatie, ervaringen.
Gemeente Amsterdam & woningcorporaties.	1 interview Gemeente + 6 korte interviews met de woningcorporaties	Rol bij burgerinitiatieven, lang mogelijk zelfstandig wonen, decentralisatie zorg, samenwerking, knelpunten en kansen.
Ouderen lid van Stadsdorp de Pijp.	13 interviews	‘Testen doelstellingen’ <ul style="list-style-type: none"> - Beleving ouder worden in de buurt. - Participatie, sociale netwerk, buurtbinding. Ervaringen Stadsdorp. Plus- en/of knelpunten?
Ouderen niet lid van Stadsdorp de Pijp.	9 interviews	‘Testen doelstellingen’ <ul style="list-style-type: none"> - Beleving ouder worden in de buurt. - Participatie, sociale netwerk, buurtbinding. Ervaringen Stadsdorp. Waarom doen ze hier niet aan mee?

Er is verder gesproken worden met de gemeente Amsterdam en woningcorporaties om inzicht te verkrijgen in de rol van deze actoren bij de Stadsdorpen en de zelfredzaamheid. Er is bewust voor gekozen om de maatschappelijke organisaties in dit onderzoek buiten beschouwing te laten omdat deze geen stedelijk beleid ontwikkelingen met betrekking tot wonen en zorg. Een focus in dit onderzoek is namelijk benodigd om een diepgaand beeld te kunnen schetsen. Verder zijn de initiatiefnemers van Stadsdorp de Pijp geïnterviewd om inzicht te krijgen in de uitgangspunten van het Stadsdorp en de ervaringen van de initiatiefnemers zelf. Tevens zijn de website van Stadsdorp de Pijp, Stadsdorp Zuid (het eerste Stadsdorp in Amsterdam) en netwerk Stadsdorpen Amsterdam geanalyseerd evenals de folder van Stadsdorp de Pijp. Aan het einde van de dataverzameling zijn de initiatiefnemers van het Stadsdorp nogmaals geïnterviewd om te reflecteren op de bevindingen uit de interviews.

Er is zogenoemd gekozen voor diepte-interviews omdat er een ‘thick description’ benodigd is voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag. De context, meningen, achterliggende gedachten en beweegredenen die de ervaring tot stand brengen, komen aan bod. Er is gekozen voor semigestructureerde interviews omdat dit aansluit bij het doel van dit onderzoek om een diepgravend beeld over de rol en het gepercipieerde effect van Stadsdorp de Pijp te krijgen. Semigestructureerde interviews zijn geschikt voor het belichten van verschillende ervaringen door in

te gaan op emoties en meningen, betekenissen en identiteit (Longhurst, 2003). Er is bij semigestructureerde interviews geen sprake van een vaste vragenlijst met vaste antwoord categorieën. Het is het al wel duidelijk welke onderwerpen tijdens het interview naar voren komen maar nog niet in welke volgorde (Hay, 2010, p. 110). Een voordeel is dat er sprake is van orde, flexibiliteit en dat de respondent de zaken in de eigen woorden kan vertellen (Longhurst, 2003). De interviews zijn afgenomen op een neutrale locatie, dit was in alle gevallen bij de respondenten thuis. Kanttekening is dus dat enkele interviews op straat zijn afgenomen. De interviews met de gemeente en woningcorporaties zijn afgenomen op kantoor.

3.7 Beschrijving responsgroep

De interviews vonden allen plaats in de maanden april en mei in 2016. In tabel 3.3 zijn de kenmerken van de responsgroep 'ouderen lid van Stadsdorp de Pijp' weergegeven en in tabel 3.4 de kenmerken van de ouderen die niet lid zijn van het Stadsdorp. Er is gestreefd naar een diversiteit in de responsgroep. Uiteindelijk zijn er overwegend vrouwen geïnterviewd. Er zitten namelijk simpelweg veel vrouwen bij het Stadsdorp. De respondenten zijn anoniem in dit onderzoek en worden aangeduid met een letter. Het gaat in dit onderzoek namelijk om persoonlijke en gevoelige informatie. De ouderen van het Stadsdorp zouden elkaar tevens kunnen herkennen bij bepaalde uitspraken. De respondenten zijn bekend bij de auteur van dit onderzoek en de transcripties zijn voor de privacy daarom op aanvraag beschikbaar.

Tabel 3.3: Respondenten lid van Stadsdorp de Pijp

Geslacht	Leeftijd	Woonduur	Huur of koop	Opleidingsniveau	Huishouden
Man	73	41 jaar	Huur	Hoog	2pp (mantelzorg voor vrouw), twee kinderen.
Vrouw	67	25 jaar	Huur	Hoog	Alleenstaand, geen kinderen
Vrouw	71	32 jaar	Huur	Hoog	Weduwe
Vrouw	68	22 jaar	Huur	Hoog	Alleenstaand
Vrouw & man	62 & 73	42 jaar	Koop	Hoog	Stel (slechte gezondheid + vrouw mantelzorg voor man), geen kinderen
Vrouw	71	47 jaar	Huur	Hoog	Alleenstaand, 2 kinderen
Vrouw	70	35 jaar	Huur	Hoog	Alleenstaand
Vrouw	72	43 jaar	Koop	Hoog	Alleenstaand
Vrouw	75	32 jaar	Huur	Middel	Alleenstaand (ziek)
Vrouw	68	9 jaar	Huur	Middel	Alleenstaand
Vrouw	70	30 jaar	Huur	Middel	Alleenstaand
Vrouw	70	70 jaar	Huur	Hoog	Alleenstaand (teruglopende gezondheid), 1 kind.
Vrouw	88	16 jaar	Huur	Hoog	Alleenstaand. Kinderen.

Tabel 3.4: Respondenten niet lid van Stadsdorp de Pijp

Geslacht	Leeftijd	Woonduur	Huur of koop	Opleidingsniveau	Huishouden
Vrouw	66	66 jaar	Huur	Middel	Alleenstaand, geen kinderen
Man	78	40 jaar	Huur	Hoog	Alleenstaand, geen kinderen
Vrouw	71	71 jaar	Koop	Middel	Alleenstaand, 4 kinderen
Vrouw	86	20 jaar	Huur	Laag	Alleenstaand (ouderdom, vergeetachtig), geen contact met kinderen
Vrouw	72	29 jaar	Huur	Midden	Alleenstaand, 3 kinderen
Man	71	71 jaar	Huur	Midden	2pp, kinderen.
Vrouw	77	34 jaar	Huur	Midden	2pp.
Vrouw	91	24 jaar	Huur	Midden	Alleenstaand (ouderdom, rollator), 3 kinderen.
Vrouw	87	27 jaar	Huur	Laag	Alleenstaand (ouderdom, rollator), 1 kind.

3.8 Operationalisering

Voor het beantwoorden van de hoofd- en deelvragen waren vier verschillende topic-lijsten en codeerschema's voor de interviews benodigd. Ten eerste was het van belang om de initiatiefnemers van het Stadsdorp te interviewen en inzicht te verkrijgen in de uitgangspunten van het Stadsdorp en de ervaringen van de initiatiefnemers. Hoe zien zij de samenwerking met andere actoren? Is er volgens de initiatiefnemers sprake van in- of uitsluiting van alle ouderen in de buurt? En de kwetsbare ouderen? Ten tweede is er gesproken met de gemeente en woningcorporaties om inzicht te verkrijgen in de achtergrond en de context van het zo lang mogelijk zelfstandig wonen en de omgang van burgerinitiatieven zoals Stadsdorpen. Zo kan er antwoord worden gegeven op de vraag welke rol de gemeente en woningcorporaties spelen bij de Stadsdorpen. Ten derde is er gesproken met ouderen die wel en geen lid zijn bij het Stadsdorp. Er is in dit onderzoek en ook in de interviews onderscheid gemaakt op twee kernpunten op basis van de literatuur zoals in de theorie en het conceptueel model naar voren kwam:

- *Participatie*: Hierbij gaat het om de mate van participatie met de buurt, de betrokkenheid bij de buurt en deelname aan activiteiten. De verwachting op basis van de literatuur is dat de 'nieuwe' ouderen hoger opgeleid, vitaler, actiever en welvarender zijn dan eerdere generaties (Groot e.a., 2013). Tevens kunnen ouderen door betrokkenheid bij activiteiten laten zien waar ze tot in staat zijn (Maat e.a., 2015). De verwachting op basis van de literatuur is verder dat ouderen meer ingebed zijn in sociale netwerken en een sterke binding met de buurt kennen indien zij betrokken zijn bij activiteiten. De verwachting op basis van de literatuur is dat een goede organisatie van de zorg of informele ondersteuning (vanuit bijvoorbeeld het Stadsdorp of buurtgenoten) positief bijdraagt aan de sociale cohesie en participatie.

- *Sociale cohesie*: hierbij gaat het in dit onderzoek om zowel sociale netwerken en buurtbinding. De verwachting op basis van de literatuur is dat een sterke sociale cohesie zou leiden tot meer ondersteuning en zelforganisatie (Cramm e.a., 2012). Verder zou het ouder worden in de eigen buurt zorgen voor een versterking van de identiteit omdat ouderen autonomie en onafhankelijkheid ervaren en de regie kunnen voeren over hun eigen leven (Wiles e.a., 2011). Een sterk sociaal netwerk, een sterke verbondenheid met de buurt en sterke sociale cohesie in de buurt dragen bij aan de gezondheid en vermindering van de eenzaamheid van ouderen (Van Dijk e.a., 2013); (Stephens

e.a., 2011). Ook is de verwachting dat ouderen met een sterk sociaal netwerk meer participeren dan ouderen met minder sterke sociale netwerken (Wenger, 1991); (Bolt & Ter Maat; 2005).

3.9 Opzet interviews

De punten participatie en sociale cohesie zijn verwerkt in onderstaande itemlijsten en vormen daarmee ook de basis van de analyse om de rol van Stadsdorp de Pijp te onderzoeken (tabel 3.5, 3.6 en 3.7). Verder zijn de codes gebaseerd op de deelvragen en het conceptueel model. Bij coderen gaat het om het categoriseren van gegevens en er worden codes gegeven aan deze categorieën (Boeije e.a., 2009). De itemlijsten zijn geoperationaliseerd tot omvattende interviewvragen (zie bijlage 2, 3, 4 en 5).

Tabel 3.5: itemlist - Gemeente en corporaties

Code	Wat, waarom?	Ervaringen? Waarde?
Decentralisatie – scheiding wonen en zorg		
Verantwoordelijkheid burger – netwerksamenleving		
Burgerinitiatieven – Stadsdorp _ Subsidies? _ Faciliteren? Hoe?		
Betrokken actoren		
Samenwerking		
Wie doet er wel/niet mee?		

Tabel 3.6: itemlist – Bestuur Stadsdorp de Pijp

Code	Wat, waarom?	Ervaringen? Waarde?
Uitgangspunten Stadsdorp		
Activiteiten		
Betrokken actoren		
Samenwerking		
Wie doet er wel/niet mee?		
Ervaringen:		
Participatie		
Sociale cohesie _ Sociaal netwerk _ Buurtbinding		

Tabel 3.7: itemlist - ouderen wel en geen lid van Stadsdorp de Pijp

Code	Wat, waarom?	Ervaringen? Waarde?
Persoonlijke kenmerken: -Leeftijd -Gezondheid -Opleidingsniveau -Woonduur -Huishoudenssamenstelling		
Waarom wel/niet deelname Stadsdorp - beweegredenen		
Ervaringen in buurt/Stadsdorp:		
Participatie: _ Mate van participatie _ Collectieve en individuele voorzieningen _ Activiteiten _ Ondersteuning/zorg Sociale cohesie: _ Sociaal netwerk _ Buurtbinding		
Kansen/knelpunten zo lang mogelijk zelfstandig wonen?		

3.10 Validiteit en betrouwbaarheid

De keuze voor kwalitatief onderzoek en een casestudy heeft invloed op de externe validiteit van het onderzoek. Externe validiteit gaat om de mate van generalisatie. De focus van dit onderzoek ligt op diepgang, thick description en het onderzoek is deels exploratief van aard. Er wordt namelijk kennis opgedaan over het functioneren van en de organisatie van Stadsdorp de Pijp. Een beperking van dit onderzoek is dat de resultaten context-afhankelijk zijn. Elk Stadsdorp verschilt zogenoemd van aard, omvang, doelgroep en organisatie. Het onderzoek biedt echter wel diepgaande informatie en handvaten over de organisatie en het functioneren van Stadsdorp de Pijp. Deze informatie zou ook kunnen gelden voor andere Stadsdorpen in Amsterdam.

Bij interne validiteit gaat het over de mate van representativiteit van de onderzoekspopulatie (Boeije e.a., 2009). Het bestuur van Stadsdorp de Pijp is na de dataverzameling geïnformeerd en geïnterviewd ter reflectie over de bevindingen. Er was sprake van 'member validation' waarbij er terugkoppeling was naar de participanten (Boeije e.a., 2009, p. 275). Het bestuur herkende zich in de bevindingen. Er is in het onderzoek een goede afspiegeling van de leden in het Stadsdorp. Een beperking van dit onderzoek is de groep ouderen niet lid. Er zijn veel verschillende ouderen in de Pijp qua etniciteit, gezondheid en opleidingsniveau. Door tijdsbeperkingen is het niet mogelijk geweest om alle verschillende ouderen te spreken. Ook bleek het lastig om deze groep te benaderen. Wel zijn er duidelijke redenen achterhaald over waarom de ouderen niet participeren in het Stadsdorp, het sociale netwerk, de buurtbinding en participatie. Verder is er gestreefd naar interne validiteit door met verschillende actoren te spreken: het bestuur, de gemeente, woningcorporaties, ouderen lid en niet lid. Tevens is er geïnterviewd totdat het punt van verzadiging bereikt was. 'Herhaald interviewen' draagt ook bij aan de betrouwbaarheid van kwalitatief onderzoek (Boeije e.a., 2009, p. 275).

Er is verder gestreefd naar betrouwbaarheid en repliceerbaarheid van het onderzoek door transparantie van de analyse. Er is gebruik gemaakt van een semigestructureerde interviewlijst en een codeboom (zie bijlage 6 en 7). Tevens zijn de transcripties beschikbaar. Indien het onderzoek wordt herhaald, zouden er dezelfde resultaten uit moeten komen.

3.11 Uitwerking interviews

Er is gestreefd om de interviews allemaal op te nemen indien de respondenten hier toestemming voor gaven. Er is nadrukkelijk vermeld dat er anoniem en vertrouwelijk met de gegevens wordt omgegaan. De opgenomen interviews zijn vervolgens geheel getranscribeerd. Bij enkele 'straatinterviews' waren de omgevingsgeluiden echter zo verstorend voor de opname dat er aantekeningen zijn gemaakt tijdens het interview. Op basis van deze aantekeningen zijn de belangrijkste en relevantste antwoorden genotuleerd. De transcripties zijn gecodeerd aan de hand van bovenstaande codeerschema's. Er is hierbij uitgegaan van axiaal coderen. Bij axiaal coderen worden transcripties gelabeld aan de hand van codes. De kernwoorden en codes komen voort uit de theorie en worden vervolgens ingedeeld naar hoofdthema's (Baarda e.a., 2013, p. 327). Op deze manier is er gericht antwoord gegeven op de deelvragen. De codeboom is te vinden in bijlage 6.

4. Resultaten

Het resultatenhoofdstuk is gestructureerd aan de hand van deelvragen om zo antwoord te kunnen geven op de hoofdvraag: *Welke uitgangspunten en rol kent Stadsdorp de Pijp en in hoeverre draagt Stadsdorp de Pijp bij aan de participatie van ouderen in de buurt, sociale contacten van ouderen in de buurt en buurtbinding?*

Het resultatenhoofdstuk gaat eerst in op het concept Stadsdorp en de beoogde uitgangspunten en daadwerkelijke ervaringen van de initiatiefnemers. Wat is een Stadsdorp precies? Wanneer en hoe is het ontstaan? Wat zijn de beoogde uitgangspunten en ervaringen van de initiatiefnemers? Vervolgens komt de rol van de Amsterdamse woningcorporaties en de gemeente Amsterdam bij de Stadsdorpen naar voren. Ten slotte is er thematisch ingezoomd op de ouderen die wel en niet deelnemen aan Stadsdorp de Pijp. Er is ingegaan op de beweegredenen om wel of niet te participeren in het Stadsdorp, de participatie, buurtbinding en het sociale netwerk.

4.1 Concept Stadsdorpen – doelstellingen

“Zo lang en zo leuk mogelijk in de Pijp blijven wonen. Gezellig bijeenkomen, elkaar leren kennen en betrokken raken. Samen leuke dingen doen. Elkaar helpen en er niet alleen voor staan. Gezamenlijk zorgen dat de thuiszorg maatwerk gaat leveren” (Stadsdorp de Pijp folder, 2016). Zo beschrijft Stadsdorp de Pijp zich in de folder waarmee ze ouderen in de Pijp proberen te werven voor het Stadsdorp. Stadsdorp de Pijp definieert een Stadsdorp hierbij als middel om dit doel te bereiken: *“een netwerk van (oudere) bewoners in een buurt, die zo lang en zo prettig mogelijk zelfstandig willen blijven wonen en daarbij de regie in eigen hand willen houden. Een Stadsdorp biedt de mogelijkheid om elkaar te leren kennen, zodat de leden – op een veilige en betrouwbare manier – een beroep op elkaar kunnen doen en samen activiteiten kunnen ondernemen. Ons Stadsdorp kan alleen bestaan wanneer iedereen zich inzet en zich verantwoordelijk voelt voor het organiseren ervan”* (Stadsdorp de Pijp folder, 2016).

Stadsdorp de Pijp sluit hierbij aan bij het doel van alle Stadsdorpen in Amsterdam, zoals geformuleerd op de algemene website van netwerk Stadsdorpen, om modern nabuurschap te creëren (Stadsdorpen Amsterdam, 2016). Het primaire doel is om de sociale cohesie in de wijk te bevorderen (Stadsdorp de Pijp website, 2016). Stadsdorp de Pijp wil de sociale cohesie bevorderen door enkele specifiek geformuleerde activiteiten. Zo willen ze, in willekeurige volgorde, (1) optreden als belangenbehartiger voor de ouderen bij bijvoorbeeld de gemeente of een woningcorporatie op het gebied van zorg of ouderenhuisvesting. Ook worden de mogelijkheden onderzocht voor een gezamenlijke ‘inkoop’ of samenwerking met bijvoorbeeld zorg organisaties (2). Er worden culturele- en sociale activiteiten georganiseerd (3). Elke eerste maandag van de maand is er een filmmiddag en verder zijn er koffie-ochtenden, thema-avonden over bijvoorbeeld zorg, inloopmomenten en andere activiteiten (Stadsdorp de Pijp website, 2016). De binnenbuurten komen vaak één keer per maand bij elkaar. Er zijn bijeenkomsten voor leden van het Stadsdorp en op het niveau van de ‘binnenbuurten’. Het Stadsdorp, en daarmee de wijk de Pijp, is verdeeld in vier binnenbuurten zodat de leden elkaar in kleinere groepjes kunnen leren kennen en helpen (4). *“Dat is onder andere makkelijker als je elkaar wil helpen, dat je dan niet helemaal naar de andere kant van de Pijp hoeft. Met je pannetje soep zeggen we altijd”* (Interview bestuur Stadsdorp de Pijp, 2016). Het bestuur benoemt dat er minder vragen komen naarmate de binnenbuurten langer bestaan omdat mensen met elkaar onderling ook andere dingen gaan doen en zaken dan op een gegeven moment vanzelf gaan. Tevens wordt er modern nabuurschap gerealiseerd door een vraag en aanbod functie waarbij mensen hand- en spandiensten kunnen vragen en aanbieden (5). Voor de leden is verder een website met onder andere informatie, de nieuwsbrief en de vraag- en aanbod functie (6).

Het bestuur geeft aan dat contact de motor van het Stadsdorp is, zie het citaat. Dit is in lijn met de stelling van Bergen (2014) waarbij beschreven werd dat de invulling van het sociale leven bepalend is voor het wel of niet zelfstandig kunnen wonen. Goede onderlinge contacten en spontane ondersteuning blijkt hierbij belangrijk (Bergen, 2014).

“Ja, dat is eigenlijk de motor van dat een Stadsdorp gaat draaien. Dat mensen elkaar leren kennen, dingen gaan doen, wat gaan vragen aan de ander, wat gaan aanbieden”
(Interview bestuur Stadsdorp, 2016).

Tevens sluit het aan bij het ‘Village to Village Network’ waarbij er ook sprake is van informele netwerken en waarbij zo lang mogelijk zelfstandig wonen wordt gestimuleerd door activiteiten, informele voorzieningen en er is aandacht voor welzijn (Scharlach e.a., 2012).

4.2 Aanleiding en oprichting Stadsdorp

Stadsdorp Zuid (2016) is het eerste Stadsdorp in Amsterdam en benoemt op de website als aanleiding voor de oprichting van het Stadsdorp dat er een ‘gat’ is ontstaan tussen het verpleegtehuis en zelfstandig wonen. Steeds meer verzorgingstehuizen sluiten waardoor mensen die eerder nog naar een verzorgingstehuis zouden gaan, nu zelfstandig wonen. Stadsdorp Zuid (2016) probeert daarom de sociale leefomgeving van de ouderen te activeren. Stadsdorp Zuid beschrijft hoe wonen en zorg gescheiden zijn en er meer een beroep moet worden gedaan op de eigen kracht van de bewoner en de buurtgenoten. Deze ontwikkeling is in lijn met de stelling van Aedes-Actiz (2016) waarbij beschreven werd dat er meer een beroep wordt gedaan op de zelfredzaamheid, participatie en eigen kracht van de oudere door de ruimtelijke scheiding van wonen en zorg (Aedes-Actiz, 2016). Inmiddels zijn er in Amsterdam al 23 Stadsdorpen (Interview bestuur Stadsdorp, 2016). Dit sluit aan bij de literatuur waarin een groei van coöperatieve verbanden op het gebied van zorg en wonen benoemt wordt (Uitermark, 2015).

Stadsdorp de Pijp is een burgerinitiatief. Bewoners uit de Pijp werden door de voorlichting van Stadsdorp Zuid geïnspireerd: *“Ik zat al een tijdje te denken van nou, dat gaat helemaal niet goed bij de overheid. Die beginnen steeds meer dingen af te bouwen qua zorg en zo. Ze wilden wel participatie vergroten maar de echte motieven erachter, daar had ik wel mijn twijfels bij. Dus ik zat al een beetje in gedachten op die lijn. Toen kwam de voorlichtingsbijeenkomst van Stadsdorp Zuid hier in het wijkgebouw. [...] Toen dacht ik van nou, dat is schitterend. Dat is echt een heel goed idee ”* (Interview bestuur Stadsdorp, 2016). De theoretische veronderstelling van Penninx (2015), waarbij werd gesteld dat burgerinitiatieven vaak voortkomen uit een ‘mismatch’ tussen het aanbod van de overheid en de behoeften van de bewoners is hier dus in lijn mee. Zo’n twintig bewoners uit de Pijp gaven bij de voorlichtingsbijeenkomst aan geïnteresseerd te zijn in zo’n initiatief in de Pijp. Er werd een initiatiefgroep gevormd en een mondelinge enquête onder bewoners in de Pijp maakte duidelijk dat er behoefte was aan zo’n initiatief. Theoretisch gezien kan het Stadsdorp ingekaderd worden als informele participatie omdat er sprake is van bottom-up participatie. Het initiatief ligt namelijk geheel bij de bewoners uit de Pijp (Marissing, 2008). Het Stadsdorp sluit hierbij aan bij de netwerksamenleving omdat het gaat om bottom-up initiatieven van burgers (Stavenuiter e.a., 2011). Tevens sluit het Stadsdorp aan bij de literatuur over horizontalisering: het gaat om informele

netwerken waarbij er weinig wordt samengewerkt met formele actoren zoals de gemeente of woningcorporaties (Stavenuiter e.a., 2011).

Stadsdorp de Pijp benoemt de bezuinigingen van de overheid echter niet als macro-factor voor de oprichting van het Stadsdorp: *“Het kwam ook een beetje tegelijk denk ik hé? [...] Stel als de overheid gewoon door gegaan was, dan was het nog gebeurt denk ik. Die sociale cohesie in een buurt. Als je daar met z’n allen gezelliger en leuker oud kunt worden, dat is heel belangrijk”* (Interview bestuur Stadsdorp, 2016). Ook is een reden om zelf het initiatief een beetje in handen te krijgen. Tevens benoemt het bestuur dat veel leden hebben gewerkt: *“Maar als je op een gegeven moment met pensioen bent, dan heb je toch iets van, joh als ik straks wat minder kan, op den duur, dan is het wel prettig als ik mensen in de buurt ken. Dat geldt eigenlijk wel voor heel veel mensen”* (Interview bestuur Stadsdorp, 2016). Bewoners willen zelf het heft in handen nemen in plaats van afwachten, dit sluit aan bij de verwachting van Beltman & Vilans (2012). Ook werd verondersteld dat de burger nu meer verantwoordelijk heeft voor de eigen leefomgeving en zelfredzaamheid (Beltman & Vilans, 2012). De leden van het Stadsdorp de Pijp nemen zelf deze verantwoordelijkheid. Op de website beschrijven zij echter dat er veel bezuinigd wordt en dat er initiatieven ontstaan, waarbij die voorzieningen weer worden gecreëerd (Stadsdorp de Pijp website, 2016). Zij stellen dat het Stadsdorp als een sociaal vangnet kan fungeren en er ook is voor mensen met fysieke beperkingen die de deur niet vaak meer uitkomen (Stadsdorp de Pijp folder, 2016).

4.3 Organisatie Stadsdorp de Pijp

Een jaar na het oprichten van de initiatiefgroep, in 2014, werd Stadsdorp de Pijp officieel een vereniging. *“We wilden ook een soort rechtspersoon worden in de zin van ja, gewoon beweging. Dat vonden we wat moeizaam. Want ja hoe krijg je geld binnen? Een bankrekening, hoe vertegenwoordig je mensen naar de instanties toe? Dus we hadden zo iets van ja, we moeten gewoon een rechtspersoon worden. En dan is een vereniging de meest aangewezen vorm omdat het heel democratisch is”* (Interview bestuur Stadsdorp, 2016).

Stadsdorp de Pijp bestaat uit allemaal vrijwilligers (Stadsdorp de Pijp website, 2016). Het Stadsdorp heeft drie jaar lang subsidie gekregen van Stadsdeel Zuid. Het bestuur geeft aan dat het een soort aanloopsubsidie was en dat het zeker heeft geholpen om van de grond te komen. Zaken zoals het ontwikkelen van het logo, de website en folder konden hiermee gefinancierd worden en hielpen bij het snel en gemakkelijk opstarten (Interview bestuur Stadsdorp, 2016). Het Stadsdorp ontvangt nu geen subsidie meer, maar heeft al een klein vermogen opgebouwd. De leden betalen twintig euro contributie per jaar voor het financieren van de activiteiten, organisatie en communicatie (Stadsdorp de Pijp folder, 2016). Wel heeft Stadsdorp de Pijp beschikking over een ruimte ‘de Buurman’ waar ze bijeenkomsten organiseren. Het Stadsdorp kan kosteloos gebruik maken van de ruimte van welzijnsorganisatie ‘Combiwel’ (Interview bestuur Stadsdorp, 2016). Stadsdorp de Pijp krijgt in deze zin steun van de welzijnsorganisatie en de vraag is wat er met de contributie gebeurt indien ze niet kosteloos gebruik kunnen maken van een ruimte. Deze bevinding is in lijn met Stavenuiter e.a. (2011) die stelt dat initiatieven kwetsbaar zijn voor financiële beperkingen wat een negatieve invloed kan hebben op de houdbaarheid van het initiatief op langere termijn.

Het Stadsdorp kent nu zo'n 120 leden en is vooral in het begin gegroeid. De ledenwerving gebeurde vooral door folders, mond tot mond reclame en interviews in krantjes. Het aantrekken van nieuwe leden is een actiepunt voor het Stadsdorp, zie het citaat.

"We hebben eigenlijk helemaal niet zoveel gedaan aan PR of krantenartikelen of weet ik veel wat. We zijn gewoon heel erg druk geweest omdat we ook met z'n drieën maar waren om de structuur van de vereniging op poten te zetten"
(Interview bestuur Stadsdorp, 2016).

Het Stadsdorp kent nu vijf werkgroepen waarbij enkele leden zich bezig houden met thema's zoals: (1) wonen en zorg, (2) vraag en aanbod, (3) de website, (4) evenementen en (5) de communicatie (Stadsdorp de Pijp website, 2016). De werkgroepen functioneren nu en het bestuur wil zich daarom meer gaan richten op het beleid en de ledenwerving.

Het bestuur uit zijn zorgen over de organisatorische houdbaarheid van het Stadsdorp. In het jaarverslag beschrijven zij dat de organisatie op een te kleine groep leden en het bestuur neerkomt. Het bestuur roept om actieve leden omdat het anders teveel kan worden voor sommige mensen: leden van het bestuur zijn namelijk ook actief in de werkgroepen (Stadsdorp de Pijp, 2014). Het bestuur geeft tevens aan dat veel leden heel actief zijn, ook buiten het Stadsdorp. Zorgpunt is dat leden zich wel willen inzetten maar niet structureel. Ook geven leden aan dat ze net met pensioen zijn en dat ze het bestuur op werk vinden lijken (Interview bestuur Stadsdorp, 2016). Echter is de structuur van de vereniging net compleet anno 2016: er zijn inmiddels vijf bestuursleden en alle werkgroepen zijn compleet. Eerder kwamen de bestuurlijke activiteiten neer op drie personen. Stadsdorp de Pijp geeft aan zich nu meer te kunnen focussen op bijvoorbeeld het aankaarten van de urgentie van ouderenhuisvesting. Stadsdorp de Pijp ziet hierbij de rol als belangenhartiger waarin ze bijvoorbeeld bij bestuurscommissies van de gemeente een pitch geven over de ouderenhuisvesting of worden uitgenodigd door de politiek (Interview bestuur Stadsdorp, 2016). Het bestuur benoemt dat ze wel selectief moeten zijn in de medewerking en niet enkel uitgenodigd moeten worden omdat ze 'leuk kunnen vertellen' (Interview bestuur Stadsdorp, 2016).

Stadsdorp de Pijp heeft contact met andere buurtorganisaties en beschrijft dat er een zekere dubbelfunctie is. Bepaalde dingen die het Stadsdorp doet, doen andere mensen min of meer ook maar op een iets andere manier. Zo heeft het Stadsdorp wel contact met het Huis van de Wijk de Pijp en de Oranjekerk: *"Het zijn natuurlijk altijd een beetje gescheiden circuits [...] maar als je daarmee samen kan werken dan is dat natuurlijk geweldig. Dan verbreed je heel erg je bereik en meer mensen hebben er ook wat aan"* (Interview bestuur Stadsdorp, 2016). Het Stadsdorp is echter het eigen initiatief van mensen, er is sprake van wederkerigheid en mensen kennen elkaar waardoor het vertrouwder kan zijn.

4.4 Doelgroep Stadsdorp de Pijp

Het Stadsdorp bestaat vooral uit 50+-ers die allemaal in de Pijp wonen. Het Stadsdorp richt zich op ouderen omdat dit aansluit bij de doelstelling van het zo lang mogelijk zelfstandig wonen en dit vanzelfsprekend aansluit bij deze leeftijd. Tevens geeft het bestuur aan zich het meest verwant te voelen met deze leeftijdsgroep en horen ze dat andere Amsterdamse Stadsdorpen weinig jongere mensen aantrekken. Jongere mensen zitten in het spitsuur van hun leven en komen door kinderen en carrière nauwelijks aan deelname tot het Stadsdorp toe. Bij Stadsdorpen die openstaan voor jongere mensen zou de organisatie vooral neerkomen op de oudere mensen (Interview bestuur Stadsdorp, 2016). Stadsdorp de Pijp geeft wel aan dat het een discussiepunt bij hen is of de doelgroep niet verbreed moet worden. *“Maar dan denken we ook ja, dan moeten we ook een heel ander soort programma hebben [...] Hoewel het natuurlijk wel aantrekkelijk is aan de ene kant, onze leeftijdsgroep zorgt wel voor zichzelf en hoeft niet alle jongeren daarmee te belasten. Maar het is ook wel prettig als je voor een aantal punten wat met jongeren uit de wijk kunt doen [...] Ja er moet een generatie komen die voor ons gaat zorgen hé?”* (Interview bestuur Stadsdorp, 2016).

Het Stadsdorp besteedt aandacht aan het ouder worden in de wijk met bijvoorbeeld thema-avonden over wonen en zorg, waarbij informatie wordt gegeven over hoe het zou kunnen als je in de problemen komt door bijvoorbeeld een val. Het bestuur beschrijft de waarde hiervan: *“En normaal denk je daar nauwelijks aan. Dat schuif je van je af van, ik ben nog niet oud. Dat zie je tegen die tijd wel. En dat zijn op zich denk ik hele belangrijke facetten als een soort voorbereiding op wat er zou kunnen gebeuren zodat je je helemaal goed kan voorbereiden voor áls het gebeurt. Dan doe je het tijdig en ben je niet te laat”* (Interview bestuur Stadsdorp de Pijp, 2016). Het bestuur beschrijft dat de gemiddelde leeftijd van het Stadsdorp nog niet zo hoog is en dat veel leden nog niet bewust bezig zijn met het ouder worden. Het bestuur geeft aan dat er nu al over nagedacht moet worden, omdat er nu nog alle ruimte is maar dat sommige leden nog lang niet zover zijn of er nog niet over na willen denken (Interview bestuur Stadsdorp, 2016).

Het Stadsdorp versterkt veel informatie via de website. Slechts tien leden van de 120 hebben geen PC en worden zogenaamde ‘adoptieleden’ genoemd (Interview bestuur Stadsdorp, 2016). Deze leden worden ‘geadopteerd’ door leden die wel een computer en internetaansluiting hebben en zorgen voor printjes met de informatie. Verder is niet elk lid even actief: *“Je hebt toch wel een vast clubje op een gegeven moment hé. De die-hards. We hebben een keer in de maand dan een inloopavond en dan zie je toch wel heel vaak dezelfde mensen”* (Interview bestuur Stadsdorp, 2016).

Kwetsbare en eenzame ouderen?

Het bestuur beschrijft dat er veel relatief ‘jongere’ ouderen lid zijn van het Stadsdorp. Het is wel de vraag of ze iedereen waaronder ‘de eenzame’ ouderen bereiken: *“Ik weet ook niet of wij die bereiken. En ik weet ook niet of die ons bereiken, of die bij ons komen. Er is een hele groep, er zijn heel veel ouderen in de Pijp, maar ze komen niet bij ons. Die willen ook niet volgens mij. Er zijn er wel een paar. Ook via Buurtzorg is er één”* (Interview bestuur Stadsdorp, 2016). Het bestuur erkent dat er vooral actieve ouderen lid zijn met vooral een middel- en hoog opleidingsniveau. Het bestuur geeft hiervoor een verklaring, zie het citaat.

“Wat wij het allereerste binnenkrijgen zijn hoger opgeleide mensen waar het idee eigenlijk al bij leeft. Dat zijn ook mensen die dat ook echt willen, die zien dat zitten. Je kan natuurlijk ook denken van nou, als we nou eens de Pijp in gaan, praten met die mensen en bepaalde mensen vragen van: vindt u dat ook belangrijk? [...] Dan krijg je natuurlijk andere mensen”

(Interview bestuur Stadsdorp, 2016).

Het bestuur geeft aan dat er meer gericht moet worden op andere groepen in de Pijp. De doelstelling van Stadsdorp de Pijp richt zich namelijk op iedereen in de wijk. Ze zijn daar nauwelijks aan toegekomen bij het opbouwen van het Stadsdorp en geven aan dat het veel activiteit en energie kost. Er zijn een aantal leden van het Stadsdorp die soms bezoeken doen en informatie geven over het Stadsdorp. Dit zou wel meer kunnen aldus het bestuur (Interview bestuur Stadsdorp, 2016). Stadsdorp de Pijp heeft als streven om in 2016 van 120 naar 150 leden te gaan maar benoemt dat ze niet te hard moeten groeien omdat zaken dan anders georganiseerd moeten worden zoals de beschikbare ruimte voor bijeenkomsten (Interview bestuur Stadsdorp, 2016).

Het bestuur benoemt dat het Stadsdorp ook preventief kan werken: *“De mensen die nu lid zijn, worden niet op die manier eenzaam. Volgens mij is dat het veel meer, dit is de groep die samen oud wordt”* (Interview bestuur Stadsdorp, 2016). Het bestuur benoemt wel dat er eigenlijk een werkgroep voor de ledenwerving (van ook kwetsbare ouderen) opgericht zou moeten worden en dat organisaties zoals buurtdiensten kunnen doorverwijzen naar het Stadsdorp (Interview bestuur Stadsdorp, 2016). Deze constatering sluit aan bij de verwachting van Beltman & Vilans (2012) waarbij wordt gevreesd voor een toenemende polarisatie, omdat kwetsbare en minder mondige burgers minder of nauwelijks participeren bij deze initiatieven. De resultatenparagrafen op basis van interviews met de ouderen die lid en niet lid zijn van het Stadsdorp gaan hier verder op in.

5. Resultaten - Rol gemeente en woningcorporaties

In een diepte-interview met een beleidsadviseur wonen van de gemeente Amsterdam en zes gesprekken met adviseurs Wonen en Zorg van de Amsterdamse woningcorporaties is ingegaan op het langer zelfstandig wonen en Stadsdorpen. Welke rol spelen ze hierbij en zouden ze willen of kunnen spelen?

5.1. De gemeente als facilitator

De gemeente Amsterdam wordt veel benaderd door wooninitiatieven met bijvoorbeeld een pandvraag (Interview gemeente Amsterdam, 2016). De gemeente staat zeker open voor deze initiatieven, zie het citaat.

“Ik vind en Wethouder Ivens en de andere Wethouder ook, dat initiatieven veel meer ruimte moeten krijgen [...] Omdat mensen eigenlijk organiseren wat zeg maar de overheid nu, nou ja niet laat liggen, maar afbouwt en aan mensen overlaat. Namelijk eigen kracht, samen oud worden, hulp bieden als het nodig is, controle en gemeenschapsgevoel”

(Interview gemeente Amsterdam, 2016).

De gemeente juicht dit zeker toe. Dit sluit aan bij Bergen (2014) die stelde dat de gemeente eerder nog een regie-voerder was op het gebied van wonen en zorg maar nu meer een partner van bewoners en vrijwilligers door de bezuinigingen. De gemeente wil initiatieven graag stimuleren maar is zoekende naar hun rol. Ze nemen de initiatieven serieus maar benoemen dat het wel om heel veel initiatieven gaat. Er is regelmatig te weinig capaciteit om een initiatief diepgaand te ondersteunen (Interview gemeente Amsterdam, 2016). De gemeente zoekt enerzijds naar een rol van de initiatieven serieus nemen en stimuleren. Anderzijds gaat de gemeente geen zaken regelen voor initiatieven maar probeert de mensen meer wegwijs te maken, initiatieven te verbinden en mensen verder te helpen door de juiste vragen te stellen (Interview gemeente Amsterdam, 2016). Dit sluit aan bij de literatuur, waarin beschreven wordt dat de gemeente een ondersteunende taak heeft en kennis en kunde levert aan de initiatieven (Groot e.a., 2013).

De gemeente heeft minder te maken gehad met Stadsdorpen, omdat deze niet noodzakelijk een woon- of stenenvraag hebben, het is namelijk een buurtnetwerk. De gemeente is Stadsdorp de Pijp bijvoorbeeld wel tegengekomen bij een presentatie van Stadsdeel Zuid en de gemeente nodigde het Stadsdorp uit bij een symposium ouderenhuisvesting (Interview gemeente Amsterdam, 2016). De gemeente ziet voor zichzelf de rol als gesprekspartner voor de Stadsdorpen. Ze kunnen faciliteren en verbinden en managen verwachtingen van de Stadsdorpen. Ze proberen kritische vragen te stellen, staan er open voor maar willen wel de eigen kracht zien van zo'n initiatief (Interview gemeente Amsterdam, 2016). Dit sluit aan bij de verwachting van Stavenuiter e.a. (2011), waarbij de gemeente bij burgerinitiatieven moet 'loslaten waar het kan en ingrijpen waar het moet'. Er worden bijvoorbeeld vragen beantwoord over wonen en regelingen en de Wmo. De gemeente benoemt de kracht van een burgerinitiatief: *“Elk Stadsdorp is ook heel verschillend volgens mij. En dat is ook alleen maar goed. Waarom zouden wij er een mal op willen? Het is van onderop he [...] Ik vind het goed als mensen elkaar opzoeken om wat voor elkaar te betekenen. Als overheid gaan wij daar helemaal niks in sturen”* (Interview gemeente Amsterdam, 2016). Tevens benoemt de gemeente dat

ze stimuleren en kijken of ze wat kunnen doen maar dat het echt maatwerk blijkt (Interview gemeente Amsterdam, 2016).

De gemeente benoemt dat Stadsdorpen meer onder de aandacht gebracht kunnen worden. Dit kan bijvoorbeeld door communicatiecampagnes. De taak ligt vooral bij professionals in de wijk denkt de gemeente, die ouderen op een toegankelijke manier bereiken: *“En in de haarvaten van de buurt, daar moet het vooral gebeuren. Dat is stadsdeel, maatschappelijk werk, toch ook corporaties misschien wel in een complex dat je een foldertje ophangt. Het is best lastig om dit soort dingetjes met elkaar te doen maar we moeten er met z’n allen wel heel alert op zijn waar de kansen liggen”* (Interview gemeente Amsterdam, 2016). Ook kan er meer samengewerkt worden binnen de gemeente zelf tussen bijvoorbeeld de afdeling Onderwijs, Jeugd en Zorg en de afdeling Wonen (Interview gemeente Amsterdam, 2016). Dijk e.a. (2013) stelde dat de samenwerking tussen informele en formele netwerken verbeterd kan worden om ondersteuning te bieden. De Stadsdorpen kunnen nog beter kennismaken en samenwerken met de gemeente en woningcorporaties. Echter blijkt niet enkel de verticale cohesie, tussen bewoners en woningcorporaties en gemeente (Marissing, 2008), van belang maar ook de horizontale cohesie tussen formele netwerken zoals afdelingen in de gemeente.

De gemeente en de doelgroep

De gemeente streeft hierbij naar openheid: *“Ik ga graag in op uitnodigingen om dingen te vertellen en de dialoog aan te gaan”* (Interview gemeente Amsterdam, 2016). Wel benoemt de gemeente dat enkele Stadsdorpen veel verwachten van de overheid en dat ze betwijfelt of de mensen die ze spreekt wel allemaal tot de doelgroep behoren: *“De doelgroep van de gemeente is toch wel de doelgroep die ook corporaties hebben, ook mensen met een krappe beurs”* (Interview gemeente Amsterdam, 2016). De indruk van de gemeente is dat leden van het Stadsdorp niet mensen met topinkomens zijn maar ook zeker niet de zwaksten. Hier komt een dilemma uit voort: *“Hoeveel tijd ga ik daar in steken en hoe ver moet ik gaan? Maar als er uitnodigingen zijn gaat er iemand van ons team, meestal ik, ga ik er heen [...] Ik weet het niet maar de Stadsdorpen en de initiatieven dat is allemaal in redelijk vitale buurten. Hoe gaat het nou in de zwakkere buurten? Dat vind ik best wel een zorgpunt”* (Interview gemeente Amsterdam, 2016). De gemeente benoemt dat sommige groepen zich gemakkelijker organiseren dan anderen en geeft aan deze participatie niet actief te stimuleren. De gemeente Amsterdam geeft subsidies aan het Amsterdam Steunpunt Wonen, de Wijksteunpunten Wonen en de wooncoaches om te participatie van de moeilijk bereikbare groepen te stimuleren. De gemeente geeft hierbij subsidie aan organisaties met antennes in de wijk (Interview gemeente Amsterdam, 2016). Zo brengen de wooncoaches bezoeken aan ouderen thuis om informatie te geven over prettig zelfstandig wonen, er wordt advies gegeven en eventueel doorverwezen. Dit sluit aan bij Duivenoorden e.a. (2015) dat de gemeente de laagste bestuurslaag is en het beste een relatie kan leggen tussen formele en informele netwerken. Echter is er differentiatie in de gemeente: zo staan de Wijksteunpunten Wonen dichterbij de burger dan de afdeling Wonen.

5.2 De woningcorporaties als facilitator

Van de zes woningcorporaties in Amsterdam was de helft niet of nauwelijks op de hoogte van de Stadsdorpen in Amsterdam. De Stadsdorpen hebben bij enkele woningcorporaties simpelweg niet aangeklopt. Er wordt niet echt een rol voor de woningcorporaties gezien bij de Stadsdorpen: *“We hebben daar niet concrete gedachten over. Dat hele begrip Stadsdorpen leeft, zoals je merkt niet heel concreet. Ik zou niet goed weten wat wij daarin kunnen betekenen. Het is een burgerinitiatief. We zijn zeker voorstanders van zelfbeheer maar we gaan het niet stimuleren. We willen het faciliteren dat zelfbeheer maar ja. Dat moeten die mensen ook zelf doen he”* (Interview woningcorporatie A, 2016). Zo wordt de rol van woningcorporaties meer gezien in het leveren van de stenen of een ruimte ter

beschikking stellen voor een lage huur (Interview woningcorporatie D, 2016). Het gaat om ondersteunen en faciliteren. Ook wordt de signalerende rol en verbindingsfunctie van de woningcorporaties benoemd waarbij ze ouderen kunnen doorverwijzen naar bijvoorbeeld de Stadsdorpen (Interview woningcorporatie A, 2016). Echter wordt doorverwijzen in twijfel gesteld: *“Iemand is uiteraard niet voor niets eenzaam dus de vraag is of doorverwijzen zin heeft. Wij verwijzen door, dat klinkt wel mooi. Maar of je er echt iets mee bereikt, vraag ik me af. Dan zou ik eerder zeggen dat er een initiatief is [...] dat bijvoorbeeld een vrijwilliger van een Stadsdorp eens in de zoveel tijd even langsloopt bij een complexbeheerder”* (Interview woningcorporatie B, 2016). Een andere woningcorporatie ziet Stadsdorpen meer als samenwerkingspartner: *“Maar eigenlijk zouden we zo’n Stadsdorp een wijkpartner kunnen noemen. Die kunnen we gebruiken zodat mensen zo lang mogelijk zelfredzaam zijn. In die zin juichen we dit soort initiatieven alleen maar toe”* (Interview woningcorporatie E, 2016).

Er wordt door niemand een trekkersrol gezien. De geringe samenwerking met de gemeente en woningcorporaties wordt als kracht benoemd: *“Zo’n Stadsdorp functioneert prima maar als ze vragen he mogen we ruimte van jullie huren? Dat is veel meer het sociale netwerk eromheen. Dat heeft niet echt met de stenen te maken maar veel meer met zorg om elkaar, kracht en samen dingen inkopen en dat soort dingen”* (Interview woningcorporatie D, 2016). Zie tevens het citaat.

“Volgens mij moet je dat ook niet willen om daar een actieve rol in te willen spelen als corporatie of als gemeente”

(Interview woningcorporatie D, 2016).

Woningcorporaties en kerntaken

Er wordt benoemd dat de sociale kant de afgelopen jaar een mindere rol bij de woningcorporaties heeft gespeeld door de aanpassing van de Woningwet, waarbij de woningcorporaties zich meer op de kerntaken richten (Interview woningcorporatie B, 2016). Zo wordt benoemd dat welzijn en zorg echt een taak is voor de zorgpartijen maar dat de samenwerking wel opgezocht kan worden (Interview woningcorporatie D, 2016).

Enkele respondenten zien de zelforganisatie van verschillende wijken en mensen als kwetsbaarheid van de Stadsdorpen en benoemen dat het lastig is als er een geen actieve groep bewoners is: *“Het zijn veelal, de in Zuid, Centrum, Nieuwmarktbuurt, waar enthousiaste initiatieven zijn [...] Dat is bij ons uitgesloten daar zijn de mensen afhankelijk van het netwerk wat er in de buurt aanwezig is en wat er wordt georganiseerd. Als je mensen hebt die misschien helemaal geen opleiding hebben en geen geld, die hebben gewoon blijvende steun nodig denk ik als je zoiets zou willen optuigen. Wie gaat dat dan organiseren weet je? Centrale stad? Ik denk niet dat corporaties dat gaan doen”* (Interview woningcorporatie D, 2016). Er wordt een vergelijking gemaakt met bewonerscommissies waaraan vaak ook de actieve senioren deelnemen: *“Die proberen het beste van het complex te vertegenwoordigen maar nemen inderdaad dat soort kwetsbare ouderen niet mee of zijn geen reële vertegenwoordiging daarvan. Hoe gaan wij daar nu mee om? We zetten geen aparte projecten daarvoor op”* (Interview woningcorporatie B, 2016). Er is vooral sprake van fysieke ingrepen zoals kleine woningaanpassingen en bijvoorbeeld verlichting voor de veiligheid.

De ervaring leert dat het lastig is om iedereen bij dit soort burgerinitiatieven te betrekken: *‘Ik denk dat dit iets is, als ik heel eerlijk ben, dat het een probleem is wat nooit opgelost zal worden. Maar dat de initiatieven die er nu al zijn, de initiatieven die er komen, dat die prima gewoon een aantal bewoners uit die specifieke wijken verder gaan helpen* (Interview woningcorporatie B, 2016).

5.3 Samengevat

De rol van de gemeente en woningcorporaties is vooral het faciliteren van Stadsdorpen. Er is ruimte voor kracht van de burger en de gemeente en woningcorporaties spelen enkel een rol bij kennis en bij bijvoorbeeld het verstrekken van een opstartsubsidie (Denters e.a., 2013). Ook mag Stadsdorp de Pijp kosteloos gebruik maken van een ruimte van een welzijnsorganisatie. Deze speelt dus ook een faciliterende en ondersteunende rol. Er is geen sprake van stimuleren waarbij ‘professionals’ een grote rol spelen bij het in stand houden van de initiatieven (Denters e.a., 2013). Er is ook zeker geen sprake van coproductie waarbij er sprake is van een intensieve samenwerking (Denters e.a., 2013). De intenties van de Stadsdorpen en ‘professionals’ blijken verenigbaar: ze geven elkaar de ruimte en zoeken elkaar op wanneer hier behoefte aan is. Wel is iedereen nog zoekende naar hun rol en de Stadsdorpen zijn niet bij iedereen bekend.

6. Resultaten - Ouderen lid en niet lid Stadsdorp

Er wordt thematisch ingezoomd op de ouderen die lid zijn van het Stadsdorp en op ouderen die niet lid zijn van Stadsdorp de Pijp. Eerst wordt er ingegaan op de motivatie om deel te nemen aan het Stadsdorp. Tevens wordt er ingegaan op de ervaringen van de leden met het Stadsdorp. Vervolgens komt de motivatie van de ouderen om niet deel te nemen aan het Stadsdorp naar voren. Ten slotte wordt er ingegaan op de buurtbinding, de participatie en sociale netwerken van deelnemers en niet-deelnemers.

6.1 Motivatie deelname Stadsdorp

De respondenten zijn via via, door een artikel in de krant of folders of via de voorlichtingsbijeenkomst te weten gekomen over het Stadsdorp. De respondenten gaven diverse argumenten als motivatie waarom zij lid zijn geworden van het Stadsdorp.

Ten eerste waren de gezelligheid en sociale contacten voor alle respondenten een motivatie om lid te worden van het Stadsdorp, zie het citaat. Een andere respondent geeft aan lid te zijn geworden om een nieuw sociaal netwerk op te bouwen. Ze kwam in een soort vacuüm terecht als mantelzorger voor haar man en is hierdoor veel mensen kwijtgeraakt (Interview resp. C lid, 2016).

“Dat is net zoiets als een datingsite. Daarvan weet je ook alle twee: goh we zijn op zoek naar iets meer dan gewoon. En dat is hier in feite ook bij. Iedereen weet van elkaar dat je gewoon ook gezelligheid zoekt en activiteiten wil ondernemen. En dat maakt het veel sneller dat je een open instelling krijgt over en weer”

(Interview resp. J lid, 2016).

Het uitbreiden van het sociale netwerk werd vooral door alleenstaanden zonder kinderen benoemd: *“Ik heb geen kinderen trouwens en dat is ook een reden dat ik bij het Stadsdorp ben dus die zullen niet voor mij gaan zorgen. Ik heb goede kennissen die best wat voor mij zullen doen maar dat geen kinderen speelt natuurlijk ook mee”* (Interview resp. G lid, 2016). Een andere respondent benadrukt dit: *“Ik ben een eenpersoonshuishouden, ik heb geen kinderen. Dat is ook een van de redenen dat ik bij het Stadsdorp zit hoor. Dat ik toch denk ja.. Mijn jongste zus woont in Monnickendam en dat is ook niet echt om de hoek. De rest woont ook verder weg. Dan is het hebben van dichtbij contacten dan toch wel belangrijk. Die buurt contacten. Ik heb wel goed contact met neven en nichten en zo maar dat is ook allemaal buiten de stad* (Interview resp. B lid, 2016).

Ten tweede werden de doelstellingen van het Stadsdorp door alle respondenten benoemd als een motivatie om lid te worden: elkaar tegenkomen, een beroep op elkaar kunnen en samen activiteiten ondernemen. Het gaat hierbij om zowel sociale- als praktische ondersteuning. Het elkaar helpen blijkt hierbij een belangrijk aspect: *“Ik ben er een keer naartoe gegaan en dacht: wat wonen er een hoop leuke mensen in de wijk. Ik dacht, dat is precies wat ik zoek. Dat je toch op jezelf woont maar dat je in de buurt, dat behaaglijke gevoel, dat je gewoon even bij iemand langs kan lopen”* (Interview resp. J lid, 2016). Een andere respondent beschrijft dit door te stellen dat er altijd mensen zijn waar je op terug kan vallen: *“Ik vind het wel bemoedigend en steunegend dat je toch weet dat er een groepje mensen is waar je op terug kan vallen als het moet. En dat er initiatieven komen, een groepje dat gaat wandelen en dat is ontzettend leuk. Dat heeft denk ik ook met zingeving te maken. Dat is het*

leuke aan het Stadsdorp dat het allemaal wat dichterbij zit” (Interview resp. I lid, 2016). De gezamenlijke factor binnen het Stadsdorp wordt als positief bestempeld: *“Het Stadsdorp is gewoon leuker dan als je alleen ouder wordt”* (Interview resp. L lid, 2016).

Ten derde benoemen drie respondenten de behoefte aan een dorpsgevoel in de stad: *“Nou het idee dat je gewoon wat meer mensen kende. Ook uit deze buurt hé. Dat je mensen gewoon kunt groeten. Ik kom uit een dorp en woon in Amsterdam sinds mijn 18de, 19de. Niemand groette je. Ik vond dat zo afschuwelijk aan Amsterdam”* (Interview resp. I lid, 2016). Een andere respondent benoemt de ideale combinatie van de stad en het dorp: *“Je bent toch een stadsmens, je bent vrij, je bent geïnteresseerd in cultuur. En dat wissel je zo heel makkelijk uit. Op een vriendschappelijke manier zonder dat je je met elkaar gaat bemoeien met dingen waar je niets mee te maken hebt misschien [...]. Snap je. Het is vrijblijvend en toch is er een verbondenheid. Dat vind ik een ideale combinatie”* (Interview resp. H lid, 2016).

Ten vierde was het aspect van het ouder worden en informatie winnen een motivatie voor vijf respondenten voor deelname aan het Stadsdorp. Er worden af en toe thema-avonden georganiseerd over bijvoorbeeld veiligheid en wonen en zorg. Ouderen willen hierover geïnformeerd worden en zelfs actie ondernemen: *“Ik wil regelen en kijken wat ik straks moet doen. Ik denk dat er nog heel wat moet gebeuren want het gaat een groot probleem worden de seniorenwoningen. Dan denk ik: nu moeten we het doen. Want over een aantal jaar zijn wij degene die komen”* (Interview resp. K lid, 2016).

Ten slotte gaven enkele respondenten aan dat ze de buurt beter wilden leren kennen en een netwerk in de buurt wilden opbouwen. Ze beschreven de samenhang met hun pensioen waardoor ze meer tijd in de buurt gingen doorbrengen: *“Ik wilde gewoon weten: wat leeft er in deze wijk? Want ik kwam er nooit [...] Straten waar ik nog nooit geweest was. Dat is natuurlijk ook, je leert je eigen buurt veel beter kennen”* (Interview resp. D lid, 2016). Tevens benoemden respondenten de waarde van onafhankelijkheid en het actief willen blijven. Stadsdorp de Pijp wordt als een manier gezien om het leven vorm te geven en een beroep te doen op de creativiteit van mensen: *“Ik vind altijd wel dat je gewoon iets moet zoeken waarin je creatief kan blijven. Dat heeft helemaal met mijn visie op de maatschappij te maken. Ik neem een groot stuk eigen verantwoordelijkheid en iedereen heeft zeker plichten [...] Ik wil zo lang mogelijk zelfstandig blijven en als dat met het kleine beetje hulp van burens kan door het Stadsdorp, dan is dat goed”* (Interview resp. G lid, 2016).

De volgende paragrafen gaan in op de ervaringen van de leden van het Stadsdorp. Wat vinden zij van het Stadsdorp en wat brengt het hen en wat niet? De paragrafen gaan tevens in op de deelname aan activiteiten en contacten binnen het Stadsdorp. Erna komt de motivatie van de groep ouderen die niet lid is van het Stadsdorp om *geen* deel te nemen aan het Stadsdorp aan bod.

6.1.1. Ondersteuning en zorg – langer zelfstandig wonen

Het Stadsdorp kent een vraag en aanbod functie voor hand- en spandiensten waar diverse respondenten gebruik van maken en zaken aanbieden. Enkele respondenten hebben hulp gegeven aan andere leden van het Stadsdorp: *“Een dame was geopereerd aan haar knie en daar moesten beugels in de woning opgehangen worden. Daar heb ik voor gezorgd”* (Interview resp. A lid, 2016). Andere hulp gaat vanzelf: *“Toen ging het met mijn man heel slecht en hij is toen ook met spoed opgenomen in het ziekenhuis en van alles en nog wat. Toen moesten er in huis een aantal dingen gebeuren, beugels aan de muur. Ze zaten er binnen 48 uur. Gewoon iemand van het Stadsdorp die zei: nou ik kom wel langs”* (Interview resp. E lid, 2016). Ook is er sprake van sociale ondersteuning. Een respondent beschrijft hoe ze werd opgebeld door mensen uit het Stadsdorp toen haar man in het ziekenhuis lag en werd meegenomen om een kopje koffie te drinken: *“Nou dat zijn dan hele*

belangrijke contacten, ook dichtbij en makkelijk te bereiken [...] Dan denk ik van goh, het is ongekend. Drie jaar geleden had ik hier gewoon met m'n handen in het haar gezeten. Dus het is wel heel bijzonder. Het komt echt door het Stadsdorp” (Interview resp. E lid, 2016).

Het Stadsdorp dient er in die zin wel voor om zich met elkaar sterk te maken en zorg te kunnen verlenen. Het idee dat het Stadsdorp er is, is voor de meeste respondenten al fijn. *“Maar ik heb gemerkt dat als er even iets is, dat merk je of dan bel je. Of je iets voor iemand kan doen. Er is iemand uit het Stadsdorp die geen computer meer heeft en licht dementerend is. Ik print dus hier de nieuwsbrief en informatie uit en breng het naar haar. Ik ga even bij haar langs ook tussendoor voor koffie. Op elkaar letten” (Interview resp. L lid, 2016).* Er is hierbij dus sprake van sociale controle.

De respondenten geven echter aan dat het Stadsdorp vooral bijdraagt aan contacten in de buurt en activiteiten. Het Stadsdorp wordt niet als middel gezien om langer zelfstandig te wonen: *“Ik weet niet of het Stadsdorp daar aan bijdraagt. Nou er zijn bepaalde ziektes, dat gaat zo ver, ik bedoel ik heb al drie jaar kanker gehad en er zit alweer zes jaar tussen dus ik zit met angst en beven de komende tijd af te wachten. Het is dan de vraag of ik wel genoeg heb aan zo'n netwerk van het Stadsdorp” (Interview resp. L lid, 2016).* Een andere respondent benadrukt dit als volgt: *“Maar het is ook niet zo dat ik denk van: goh ik zit goed zeg. Ik ben bij het Stadsdorp. Nee, zo werkt het natuurlijk niet. Je moet zelf, daar ga ik vanuit, je moet zelf bijdehand zijn” (Interview resp. J lid, 2016).* Het Stadsdorp biedt in deze zin praktische en sociale ondersteuning maar gezondheid is de doorslaggevende factor: *“Maar als het een van ons beiden, of allebei, niet meer lukt om trap te lopen buiten, dan houdt het op. Daar kan het Stadsdorp niets aan doen” (Interview resp. E lid, 2016).* Het Stadsdorp gaat meer om de kwaliteit van leven en de invulling van het sociale leven.

Enkele respondenten geven aan eigenlijk niet te weten wat de vraag en aanbod functie precies is. Niet iedereen is op de hoogte van de vraag en aanbod functie. Zo was een respondent ziek en deed een beroep op de buurvrouw die eigenlijk veel te laat boodschappen had gedaan. Ze gaf aan überhaupt niet aan het Stadsdorp gedacht te hebben: *“Ik kom sowieso al moeilijk op het idee om te zeggen van: kan je iets voor me doen” (Interview resp. C lid, 2016).* Sommige respondenten gaven aan nog niet bezig te zijn met het ouder worden, zie het citaat.

---

*“Nou ja we zijn uiteindelijk allemaal bejaarden.
Dus dat is natuurlijk wel een onderdeel ervan. En
niet dat het op die manier een doel is. Want ja dat
is nou eenmaal zo. Maar het gaat over kwaliteit
van leven”*

(Interview resp. H lid, 2016).

Er blijken dus zeker actieve ouderen te zitten bij het Stadsdorp: *“Maar naarmate iedereen ouder wordt, gaat dat natuurlijk meer een rol spelen” (Interview resp. B lid, 2016).* Ook blijkt het soms lastig om hulp te vragen: *“Ik heb voor het eerst iets gedaan dat ik dacht hm, toen hadden we ineens een probleem met deze lamp [...] Toen dacht ik van jeetje wat moet ik nou? Mijn man kan niet meer op een trap staan dus na veel wikken en wegen zei ik van nou: zullen we die eens even bellen? Nou het zweet stond me in de handen. En toen heb ik dus iemand van het Stadsdorp gebeld zo van, ben je handig? Zou je dan misschien een dezer dagen ..? Nou zei die, hoezo een dezer dagen, je hebt nu toch*

geen licht? Weet je wel. Dus dat ging helemaal prima” (Interview resp. E lid, 2016). Er wordt gemerkt dat aanbod gemakkelijker is dan vraag (Interview resp. G lid, 2016).

6.1.2. Contacten binnen het Stadsdorp

Enkele leden hebben veel contact met leden van het Stadsdorp buiten de activiteiten om. Ze hebben elkaar leren kennen via het Stadsdorp. Ze komen elkaar bijvoorbeeld in de wijk tegen en spreken af voor een kopje koffie of gaan bij elkaar eten (Interview resp. L lid, 2016). Zo is er een groepje vrouwen van het Stadsdorp wat samen aansluit bij de wekelijkse ouderengym in de buurtsporthal en een groepje dat samen naar Parijs gaat. Het brengt deze groep vriendschappen. Er worden gezamenlijk activiteiten buiten het Stadsdorp om georganiseerd.

Het Stadsdorp zorgt bij alle respondenten voor meer contacten in de buurt en dit wordt door iedereen als zeer positief ervaren: *“Ik vind het gewoon heel leuk dat ik gewoon meer mensen ken in de buurt. Dat je op straat hoi zegt of even een praatje met iemand op straat maken [...] Maar ik denk op een gegeven moment ken je elkaar wel goed. Je weet: we zijn allemaal bereid om wat voor elkaar te doen”* (Interview resp. G lid, 2016). De respondenten leren mensen in hun omgeving kennen die ze vroeger nog nooit hadden gezien: *“Nu voelt het als familie zo. Snap je, wat je in het dorp hebt [...] Ik voel me wel anders nu in de buurt door het Stadsdorp. Als ik op straat loop en ik kom iemand van het Stadsdorp tegen. Vroeger zag ik ze niet eens want ik kende ze niet. Nu ga je eens koffie samen drinken of weet ik veel wat, of je kletst even. Ja, het is anders”* (Interview resp. H lid, 2016). Het Stadsdorp heeft zeker voor verschil gezorgd: *“Maar het is toch een groot verschil als je boodschappen aan het doen bent en opeens even iemand tegenkomt en daar een praatje mee maakt of alleen maar even zegt: hoi. Ik heb toevallig vanmorgen nog koffie gedronken met iemand die ik van het Stadsdorp ken. Dus dat zijn wel de hele leuke dingen”* (Interview resp. E lid, 2016).

Enkele respondenten geven echter aan enkel contact te hebben met andere leden binnen de activiteiten van het Stadsdorp. Vaak zijn zij zelf druk met vrienden, familie of kennissen buiten het Stadsdorp: *“Er is wel meer. Ik heb nog geen hulp hoeven inroepen bij het Stadsdorp maar het kan wel. Als ik bijvoorbeeld ziek zou worden of zo en nu ik iemand heb die boodschappjes voor mij doet, dan hebben ze heus wel adressen die dat voor mij willen doen. Maar omdat ik zoveel relaties heb eigenlijk hé, hoef ik daar niet op terug te vallen”* (Interview resp. M lid, 2016). Dit wordt beaamd door een andere respondent die aangeeft in de eigen omgeving al genoeg kennissen en vrienden te hebben: *“Weet je, sommige mensen die doen heel veel dingen samen van het Stadsdorp. Ik waarschijnlijk iets minder. Ik heb zoveel kennissen en mensen in mijn omgeving. Er is niet echt een klik geweest dat ik denk van: met die ga ik regelmatig naar de film of dat soort dingen. Dat niet”* (Interview resp. K lid, 2016). Enkele respondenten geven aan er nog kort bij te zitten en (nog) geen klik te hebben met andere leden: *“Ik heb daar natuurlijk ook mensen leren kennen. Het is niet zo dat ik daar echt mee om ga. Dat heb ik niet. Ik ga wel naar de activiteiten. Ik heb dus contacten en ik weet ook als ik iemand nodig heb of ze hebben mij nodig, dan word ik daar op aangesproken of je spreekt iemand anders aan. Maar dat we bij elkaar thuis komen, dus dat je een soort kennissenkring hebt, nee dat heb ik niet”* (Interview resp. D lid, 2016). Kliëkjesvorming speelt ook een rol: *“Ik vind het Stadsdorp ook niet echt warm. Er zijn veel cliëkjes en het is geen geheel. Bij het Stadsdorp zijn ze soms niet echt vriendelijk, wel tegen mij. Maar er is wel cliëkjesvorming”* (Interview resp. M lid, 2016).

6.1.3. Activiteiten Stadsdorp

Gezondheid of mantelzorg blijkt een beperkende factor bij deelname aan activiteiten in het Stadsdorp. Zo beschrijft een respondent die zelf ziek is en mantelzorger is voor haar man: *“Dus een koor en dat soort dingen, nee dat heeft er eigenlijk al die jaren nooit ingezet. Het was altijd*

allemaal te veel. We zijn alleen lid geworden van het Stadsdorp” (Interview resp. E lid, 2016). Dit sluit aan bij de verwachting waarbij werd verondersteld dat mantelzorgers een achteruitgang van de gezondheid ervaren door het leveren van mantelzorg (IMI, 2014). Ze zijn door gezondheid beperkt in deelname aan activiteiten. Ritme en routine blijken ook belangrijk. Zo benoemt een respondent dat sommige activiteiten te vroeg voor haar beginnen of rond etenstijd (Interview resp. L lid, 2016). De activiteiten zijn in deze zin enkel aantrekkelijk voor ouderen die flexibel willen en kunnen zijn.

Niet alle leden zijn zo actief bij het Stadsdorp omdat ze bijvoorbeeld al genoeg hebben aan hun eigen sociale contacten. De mate van contacten blijkt ook zeer van belang bij deelname aan activiteiten in het Stadsdorp. Zo illustreert een respondent de inloopavonden: *“Ik heb er niet zoveel aan denk ik. Dat is echt om elkaar te leren kennen maar ik denk ja, ik zit al, mijn eigen kennissen kan ik al niet behappen”* (Interview resp. K lid, 2016).

Enkele respondenten geven aan zich niet thuis te voelen bij het Stadsdorp: *“Het zijn van die koffie ochtenden. Ik ben er een paar keer geweest en nogmaals dat is niet echt mijn ding [...] Ik heb mijn eigen contacten. En ik wil niet denigrerend doen maar ik vind het een beetje suffig. De gesprekken en zo”* (Interview resp. D lid, 2016). Een andere respondent beschrijft dat ze niet zo enthousiast is over het Stadsdorp. Ze benoemt hoe ze zich soms niet thuis voelt, omdat ze geen alcohol drinkt. Ze beschrijft hoe er bij een borrel of speciale gelegenheden alcohol gedronken wordt en zich daar dan niet thuis voelt omdat de leden dan anders zijn en heel anders praten. Een andere respondent sluit hierbij aan door te stellen dat ze er met haar kopje thee dan altijd een beetje buiten valt en dat ze daar geen zin in heeft (Interview resp. L lid, 2016). Ook benoemt ze dat er op dit moment weinig activiteiten zijn die haar aanspreken.

6.1.4 Het Stadsdorp moet nog groeien

Het Stadsdorp blijkt nog niet echt een sociaal vangnet te bieden maar brengt wel veel sociale contacten, activiteiten en gezelligheid. Enkele ouderen geven aan dat het Stadsdorp nog in ontwikkeling is en dat de doelstelling nog niet bereikt is: *“Nou het Stadsdorp is niet zo’n prachtige organisatie hoor. Ik geloof dat dat moet groeien. Het bestaat eigenlijk pas een paar jaar. Dus voor dat echt, het loopt wel lekker hoor, bestuurlijk eigenlijk weet je. De constructie zit heel professioneel in elkaar. Heel erg professioneel. Alles is fantastisch geregeld. Maar de echte doelstelling die zie ik eigenlijk nog niet zo, elkaar helpen en voor iedereen. Het is soms niet echt dat ik het idee heb van nou, daar zal ik op doorgaan. Ik ben er wel van overtuigd dat het in ontwikkeling is. Dus in die zin betekent het Stadsdorp beslist nog niet echt wat voor mij”* (Interview resp. M lid, 2016). Zo benoemt een respondent dat de vraag en aanbod functie nog moet groeien: *“Ik denk wel dat het wat kan betekenen over bijvoorbeeld tien jaar. Dan zal er een stevigere structuur zijn”* (Interview resp. J lid, 2016). Zie tevens het citaat.

“De doelstelling moet je voorop stellen: waar is het eigenlijk voor begonnen? De doelstellingen wordt toch vaak een beetje voorbij gegaan. De doelstelling van het Stadsdorp moet misschien nog uitbreiden”
(Interview resp. F lid, 2016).

Een respondent geeft aan dat het Stadsdorp haar nog niet veel brengt: *“Ik merk een enorme cliëkjeshvorming. Dat is ook wel logisch [...] Ik zie in de anderhalf jaar tijd toch altijd wel dezelfde mensen en ze zitten altijd bij elkaar. Ze hebben dezelfde interesses en dat is ook prima [...] Maar er zijn een heleboel hier die gewoon achter de geraniums zitten. Het is de bedoeling dat je iedereen betreft”* (Interview resp. F lid, 2016).

6.1.5. Gelijkgzinden

Uit de interviews blijkt dat de leden van het Stadsdorp veel persoonlijke kenmerken delen. Zo zijn ze over het algemeen middel- tot hoog opgeleid, autochtoon, alleenstaand, zijn veelal vrouwen en kennen een gemiddelde leeftijd van 71 jaar en zijn nog redelijk fit en actief. Zo stelt een respondent: *“Wat mij opvalt, eigenlijk is iedereen, we zijn allemaal tamelijk actieve mensen die actief iets opzoeken”* (Interview resp. A lid, 2016) en *“Iedereen is toch nog relatief fit. De echt hele bejaarde mensen zitten niet bij het Stadsdorp”* (Interview resp. B lid, 2016).

Tijdens de interviews kwam bij vrijwel iedereen naar voren dat het Stadsdorp bestond uit gelijkgezinden: *“Nou, ik weet dat er heel veel alleenstaande vrouwen zijn. Veel mensen die ook een heel actief beroepsleven hebben gehad [...] mensen dus zich zelf ook in hun leven actief hebben opgesteld. Dus die zijn er nogal veel. En dat vind ik leuk. Ik vind het zelf ook belangrijk om dingen in je buurt te hebben. Heel veel faciliteiten, dat is gewoon echt belangrijk”* (Interview respondent K, 2016). Tevens hadden alle respondenten de indruk dat er bij het Stadsdorp vooral mensen met een middel- of hoog opleidingsniveau zitten: *“Het is wel een hele diverse bevolking in de Pijp. Wat mij de eerste keer wel opviel: kennelijk zijn het toch wat mensen die wat opleiding hebben. Dan is het geen dwarsdoorsnede denk ik van wat hier allemaal woont”* (Interview resp. J lid, 2016).

Naast actieve ouderen en mensen met een middel- of hoog opleidingsniveau kwam naar voren dat er veel vrouwen actief zijn: *“Afgelopen zaterdag hadden we de binnenbuurt. Er zitten er een hele hoop in maar die komen nooit allemaal. Er is een soort vaste kern. Toch allemaal vrouwen, bijna allemaal vrouwen [...] Ik denk dat mannen, dat er heel veel mensen zijn die inderdaad alleen wonen. Er zitten niet veel echtparen bij* (Interview resp. J lid, 2016). Van de dertien geïnterviewde respondenten zat er twee echtparen bij. Er zijn tevens veel alleenstaanden zonder kinderen geïnterviewd wat aansluit bij de constatering van veel respondenten: *“Ik voel me ook wel thuis want de vrouwen die er zijn, er zijn veel die ook geen kinderen hebben [...] En dat maakt ook natuurlijk dat je nog alerter moet zijn dat je leuk je oude dag in gaat. En daar zijn meer van die types. En dat schept ook een band natuurlijk”* (Interview resp. J lid, 2016). Een andere respondent benoemt dat er veel vrouwen bijzitten die sociaal actief zijn maar toch behoefte hebben aan de contacten omdat ze alleen zijn (Interview resp. I lid, 2016). Het wordt toch wel gezien als een selectieve groep: *“Het is toch een bepaalde groepering. Niet iedereen zal zich er op z'n gemak voelen en die komen één of twee keer. Het zijn nog vrij goed functionerende mensen geloof ik”* (Interview resp. I lid, 2016). Respondenten geven aan iedereen in de buurt erbij te willen betrekken. Dit blijkt soms echter lastig omdat mensen tevreden zijn zoals hun leven nu gaat: *“Na drie keer trekken en vragen en als mensen dan niet willen dan lukt het niet en dan is het jammer denk ik. Wij kunnen wel samen oud worden nu in het Stadsdorp”* (Interview resp. B lid, 2016).

Er wordt benoemd dat er een wederkerigheid moet zijn tussen de leden: *“Sommigen mensen zijn ontzettend irritant en misschien eenzaam. Daar is niet mee te leven bij wijze van spreke. Die hebben het aan zichzelf te danken. Het klinkt naar en hard maar dat is wel wat ik gezien heb. Dus maatschappelijk werk komt daar af en toe bij. Maar die hoeven niets van het Stadsdorp te verwachten. Er moet wel een interactie zijn. Gemeenschappelijke interesses”* (Interview resp. H lid, 2016) en *“Als jij wel sociaal geïnteresseerd bent, dan is het Stadsdorp de moeite waard. Maar als je*

maar niet sociaal geïnteresseerd bent. Het is natuurlijk sowieso een selectie die daar zit. Dat kan je niet over de hele Pijp zeggen” (Interview resp. H lid, 2016).

Dit sluit aan bij het kenmerk van ‘nieuwe’ ouderen waarbij Groot e.a. (2013) stellen dat deze groep over het algemeen vitaler, hoger opgeleid, welvarender en actiever is dan eerdere generaties. Dit suggereert dat de eerdere generaties ouderen, grofweg de 75+’ers, minder te vinden zijn bij het Stadsdorp. Tevens sluit de praktijk van dit onderzoek aan bij de theorie van Uitermark (2015) die beschrijft dat de Amsterdamse Stadsdorpen vooral bestaan uit hoger-opgeleide en welgestelde ouderen. Er is dus sprake zijn van een afgetekende geografie waarbij sommige groepen zichzelf beter kunnen organiseren (Uitermark, 2015). Dit sluit tevens aan bij Buffel e.a. (2012) die stelt dat er bij de ‘age-friendly cities’ rekening gehouden moet worden met insluiting en participatie van alle ouderen. Er is daarom ook gekeken naar de groep die niet-lid is van Stadsdorp de Pijp en de motivatie wáárom ze geen lid zijn.

6.2 Motivatie geen deelname Stadsdorp

Van de respondenten die niet lid zijn van het Stadsdorp kende meer dan de helft Stadsdorp de Pijp niet. Zes respondenten hadden er nog nooit van gehoord en drie wel. Dit impliceert dat het Stadsdorp nog niet bij iedereen in de buurt bekend is en dat de ledenwerving niet iedereen in de buurt bereikt. Twee respondenten waren wel op de hoogte van het Stadsdorp en gaven aan misschien wel lid te willen worden in de toekomst: *“Ik heb de contacten op mijn manier, via de familie. Ik heb er wel behoefte aan hoor misschien. Als ik op een gegeven moment hulp nodig heb, wil ik er wel bij [...] Ik heb nu nog geen behoefte aan hulp. Ik heb mijn onafhankelijkheid altijd zeer op prijs gesteld. Misschien wil ik wel bij het Stadsdorp maar nu nog niet” (Interview resp. B niet lid, 2016).* De overige zes respondenten gaven aan niet deel te willen nemen.

Ten eerste gaven acht van de negen respondenten aan dat ze geen lid zijn van het Stadsdorp omdat ze geen behoefte hebben aan (meer) sociale contacten of hulp van ouderen uit de buurt. Ze beschrijven dat ze zelf al genoeg sociale contacten kennen zoals hun kinderen: *“Ik heb daar geen behoefte aan. Ik heb mijn man, kinderen en kleinkinderen” (Interview resp. G niet lid, 2016).* Een andere respondent beschrijft hoe ze het zelf altijd heeft moeten redden met drie kleine kinderen groot brengen: *“Daar zijn ze mij heel dankbaar voor en dat geven ze mij nu duizendmaal terug. Wat dat betreft gaat het allemaal prima” (Interview resp. H niet lid, 2016).*

Ten tweede gaven vijf van de negen de respondenten aan dat ze geen lid zijn van het Stadsdorp omdat ze simpelweg niet van ‘clubjes’ en verplichtingen houden en individualistisch zijn ingesteld, zie het citaat.

“Ik ben niet zo’n clubjesmens dus dat zou bij mij de laatste strohalm zijn ofzo [...] Ik ben niet echt een groepsmens. Ik houd niet van clubjes, dat heb ik altijd al gehad. Ik ben gewoon individualistisch ingesteld”

(Interview resp. C niet lid, 2016).

Een andere respondent benoemt dat ze niet van 'dat bij elkaar zitten' houdt en het liefst op straat of thuis wil zijn (Interview resp. E niet lid, 2016). Enkele respondenten geven aan erg individualistisch te zijn: *"Maar ik houd niet van verplichtingen. Kijk ik was enig kind dus ik heb nooit broers en zusters gehad. Dus dan weet je al wat alleen zijn is"* (Interview resp. I niet lid, 2016).

Ten derde gaven enkele respondenten aan dat ze de burens al kenden of niet echt de behoefte hebben om de burens beter te leren kennen: *"We kijken nu ook gewoon bij elkaar naar binnen en een beetje op elkaar letten"* (Interview resp. G niet lid, 2016). Een andere respondent: *"Ik heb geen behoefte om mensen uit de buurt echt beter te leren kennen. Ik heb het gevoel dat ik gedwongen twee keer in de week koffie moet gaan drinken of zo. Of dat ze bij mij koffie willen gaan drinken en dat ik daar dan helemaal geen zin in heb [...] En mijn buurvrouw woont hier korter dan ik maar zij kent al veel meer mensen"* (Interview resp. A niet lid, 2016).

Ten slotte was er één respondent die een kwartaal lid is geweest van het Stadsdorp maar zich vervolgens heeft uitgeschreven: *"Maar zoals het Stadsdorp, daar voelde ik mij niet thuis. Dat zijn mensen, vind ik, die met mijn achteruitlopende hersenen [...] Ik kan het niet meer opbrengen wat ik wil zeggen en vaak heb ik ook het idee dat daar hele knappe koppen bij zitten. Waar ik toch niet bij zal passen met mijn hersens. Ik ben maar gewoon een doodgewoon mens. Ik heb geen sociaal intellectuele toestanden ingebakken gekregen bij de geboorte"* (Interview resp. D niet lid, 2016). De respondent geeft aan dat ze het niet kon bijhouden door een teruglopend geheugen. Ze vindt het Stadsdorp een goed concept maar kon het niet bijhouden: *"Nee te druk. Het was te intensief mij bezig houdende [...] Het was te ingrijpend. Dat kan ik niet meer"* (Interview resp. D niet lid, 2015). De respondent was tevens afhankelijk van de buurvrouw omdat ze geen computer had; het doorgeven van de informatie was eens mislukt (Interview resp. D niet lid, 2016). *"Ze is een hele pittige dame en ze is net met pensioen dus 65. Nou ik ben dan 86 dus er is echt wel een verschilletje. Dat is voor jonge en strijdvaardige mensen"* (Interview resp. D niet lid, 2016). Huijgen e.a. (2012) beschreef condities voor zelforganisatie waaronder 'het kunnen aanhaken'. Deze respondent is niet in lijn met het kunnen aanhaken bij het initiatief en met de conditie 'sense of belonging'. Leden moeten het idee hebben dat hun inbreng belangrijk is en het gevoel hebben dat ze erbij horen (Huijgen e.a., 2012).

Verba e.a. (1995) stelden dat mensen niet of minder participeren omdat zij geen interesse hebben, niet op de hoogte zijn van het initiatief en niet worden gevraagd of niet in staat zijn om te participeren door gezondheid of tijd. Deze stelling sluit deels aan bij de praktijk, meer dan de helft van de respondenten bleek niet op de hoogte van dit initiatief. Tevens benoemde één respondent dat ze niet mee kon komen bij het Stadsdorp door haar mentale gezondheid. Echter wordt gezondheid verder niet als reden genoemd om niet lid te zijn van het Stadsdorp. Wel blijkt in dit onderzoek ook dat er geen interesse is omdat mensen niet van clubjes of 'verplichtingen' houden. In de literatuur werd gesteld dat er in Nederland wel sprake is van een sterk 'community' gevoel omdat sport, hobby's en vrijwilligerswerk echt onderdeel zijn van het leven in Nederland (Fortuijn e.a., 2006). Dit blijkt dus niet bij alle respondenten het geval. Niet alle respondenten hebben behoefte aan een 'community'. Fortuijn e.a. (2006) benoemde dat er in het Verenigd Koninkrijk minder sprake is van een 'community gevoel' en minder overheidsbemoeienis. Fortuijn e.a. (2006) linkte dit aan een verhoogd risico op sociale isolatie en uitsluiting. Kanttekening is dat de respondenten aangeven niet mee te doen, omdat ze genoeg sociale contacten hebben, of geen behoefte hebben om buurtgenoten beter te leren kennen.

6.3 Participatie leden Stadsdorp

De meeste leden van het Stadsdorp blijken zeer actief te zijn naast het Stadsdorp. Een respondent beschrijft hoe er bij de Milieudag ook veel leden van het Stadsdorp aanwezig waren: *“Het is toch een bepaalde kliek die overal een beetje is. Het zijn wel de mensen die ook alles leuk vinden”* (Interview resp. F lid, 2016). Of respondenten zetten zich in voor andere projecten in de buurt zoals het groen: *“Het levert leuke contacten op en het maakt de buurt gezellig en leefbaar. Ik heb ook een compostbak hier aan het einde van de straat. Dat is ook een gemeenteproject met subsidie van de gemeente met een stel bewoners hier in de buurt is dat opgezet”* (Interview resp. B lid, 2016). Dit sluit aan bij de verwachting dat mensen zich verantwoordelijk voelen voor de buurt, zich betrokken voelen en er hierdoor sprake is van meer buurtparticipatie (Lelieveldt, 2004). De meeste respondenten geven aan zo actief te zijn dat ze er verder niks meer naast willen hebben omdat het anders teveel wordt: *“Er speelt van alles. Het is als je denkt volgende week, laat me een week thuis, dan lukt dat niet. Ik ben heel actief. Zo ben ik heel blij dat er morgen Koningsdag is want, dan kan ik gewoon thuis blijven. Even niets”* (Interview resp. D lid, 2016). Een andere respondent beschrijft: *“Er zijn zoveel mensen die mij kennen want ik zit overal in. Onderhand heb ik dingen wel weg gedaan omdat het teveel wordt natuurlijk. Ik ben altijd al zo geweest”* (Interview resp. M lid, 2016). De persoonlijke eigenschappen van de respondenten dragen bij aan de mate van participatie. De gemiddelde leeftijd van de respondenten was 71 jaar. Tevens kan deze groep gezien worden als de bouwstenen van de participatiesamenleving waarbij burgers bijdragen aan de zelfredzaamheid en woonomgeving (Groot e.a., 2013). Verder sluit de praktijk aan bij de theorie waarbij werd verondersteld dat ouderen voor hun 75ste levensjaar veel tijd aan onder andere vrijwilligerswerk en informele hulp besteden (van Dam e.a., 2012).

De respondenten zijn in staat om het eigen leven te organiseren. Zo beschreef een respondent de gang van zaken na een operatie: *“Het zit in het beestje van mij organiseren en dat kwam er ook uit [...] Er was dus iemand en die haalde voor mij boodschappen [...] Dus ik had het helemaal geregeld. Ik had een diepvries vol met van alles. Allemaal vrienden en kennissen, maar allemaal weer via dat restaurant in de buurt. En de burens dus maar dat zijn mijn burens. Ik houd van organiseren, zelfredzaam zijn”* (Interview resp. D lid, 2016). De respondenten zetten zich in voor de buurt en zijn actief omdat ze wat willen bijdragen aan een fijne en schone leefomgeving. Ook beschrijven ze de participatie als een soort ‘mindset’ waarbij het belangrijk is om actief te blijven op oudere leeftijd, zie het citaat.

“Het is ook de manier waarop je zelf in het leven staat. Wat je doet. Ik vraag iedereen mee en de stofzuiger laat ik liggen, die kom ik dan wel weer tegen. Ik doe ontzettend veel”
(Interview resp. F lid, 2016).

In de praktijk blijkt dat deze ouderen een bepaalde betekenis willen geven aan hun leven en handelen vanuit een bepaalde gedachtegang. De respondenten kennen betekenis toe aan het sociale netwerk en de buurt en kennen daarom een hoge mate van participatie. Ze willen namelijk een bepaalde betekenis geven aan hun leven. Dit sluit aan bij de stellingname van Bandura (2011) waarbij niet enkel de vaststaande omgeving maar juist de perceptie van ouderen van belang is voor het uiteindelijke gedrag. Persoonlijke kenmerken, gedachten, ervaringen en verwachtingen van mensen

resulteren in actie (Bandura, 2011). De gedachtegang en perceptie van ouderen blijken belangrijk bij het wel of niet deelnemen aan het Stadsdorp.

6.4 Participatie niet deelnemers

De respondenten die niet-lid zijn van het Stadsdorp blijken zich minder in te zetten voor de buurt. Ze kennen genoeg andere sociale activiteiten en contacten maar zitten niet bij 'clubjes'. Ze geven aan zich prima te vermaken. Toch zijn ze minder actief, één uitzondering daar gelaten, dan bewoners die wel aangesloten zitten bij het Stadsdorp. De respondenten van het Stadsdorp beschrijven namelijk minder thuis te zitten en meer clubjes en vaste activiteiten te hebben. Een respondent illustreert: *"Ik ben ook al 78. Ik trek mij zachtjes terug en ik ga geen verplichtingen meer aan"* (Interview resp. B niet lid, 2016). De respondenten vermaken zich prima of zijn graag thuis: *"Maar ik ben niet een vrouw van clubjes, daar houd ik niet van. Ik houd ook niet van spelletjes. Ik houd van lezen, muziek, een goed televisieprogramma en mijn dagen vliegen om. Ik heb geen problemen dat de muren op mij af komen. Ik ben lekker thuis"* (Interview resp. I niet lid, 2016). Een andere respondent: *"Nee, ik houd niet van clubjes. Het is heel gek maar ik ben een echte individualist. Ik zit het liefste hier thuis te lezen voornamelijk [...] Dat vind ik het prettigst. Ik houd niet erg van mensen om mij heen [...] En ik zie iedereen hier lopen op de straat. Wat dat betreft ben ik een echte spion"* (Interview resp. H niet lid, 2016).

De respondenten geven aan zich niet actief in te zetten voor de buurt, zie het citaat. De respondenten geven aan wel hulpwillig voor de burens te zijn als dit nodig is: *"Maar ik geef ook hulp op mijn eigen manier. Een oude man die woonde op drie hoog en die gooide dan een briefje naar beneden met de boodschappen die hij nodig had. Die ging ik dan halen maar hij is inmiddels overleden"* (Interview resp. B niet lid, 2016).

"Ik heb nooit wat voor de buurt gedaan [...] Wat dat betreft ben ik niet echt sociaal voelend zal ik maar zeggen [...] Ik heb niet echt de behoefte. Ze zoeken het maar uit denk ik dan. Het gaat goed toch? Ik zal niemand kwaad doen maar ik ga gewoon mijn gang. Zo is het toch goed. Ik ben hartstikke tevreden hoor"
(Interview resp. H niet lid, 2016).

Verder blijkt gezondheid een belangrijke factor bij de participatie. Zo beschrijft een respondent dat ze vroeger actief was bij de bewonerscommissie maar door de gezondheid en leeftijd is ze nu een stuk minder actief. Zo beschrijft een respondent van 87 jaar: *"Ik kook nog zelf, ik doe de was nog zelf. Het gaat nog een beetje moeizaam maar ik heb de hele dag de tijd"* (Interview resp. I niet lid, 2016). Een andere respondent is gestopt met haar passie dansen: *"Mijn evenwicht is stuk. En dansen zonder evenwicht en draai, dat is niet meer denkbaar. Dus dat is een straf voor mij. Ik heb weer een straf te pakken. Dat is eigenlijk het enige wat ik mijn hele leven gedaan heb en wat ik mijn hele leven graag gedaan heb. Dansen. En nu mag ik niet meer draaien. Ik doe het ook niet meer want anders val ik"* (Interview resp. D niet lid, 2016).

Een uitzondering is een respondent die wel actief is maar druk bezig is met haar eigen contacten en activiteiten en daarom geen behoefte heeft aan het Stadsdorp. Ze woont al haar hele leven in de Pijp en heeft in de actiegroep gezeten voor behoud van de tramhalte van tram drie, is actief als vrijwilliger bij de Zonnebloem en heeft een Bed & Breakfast in de bovenwoning samen met haar dochter (Interview resp. C niet lid, 2016).

Uit de interviews komt naar voren dat de respondenten die niet lid zijn van het Stadsdorp een lagere mate van participatie kennen dan de ouderen die lid van het Stadsdorp. Ze geven aan niet van 'clubjes' te houden en zijn meer individualistisch ingesteld. De respondenten van de groep niet-lid blijken minder gemotiveerd, assertief en hoog opgeleid dan de respondenten die lid zijn van het Stadsdorp. Kanttekening zijn de uitzonderingen van de respondenten die wel actief zijn maar eigen contacten en activiteiten hebben. Bolt & ter Maat (2005) stelden dat mensen met een hoge sociaal-economische status vaker participeren dan mensen met een lage sociaal-economische status. Met enige voorzichtigheid sluit dit aan bij de respondenten van het Stadsdorp die ondernemend en actief blijken en allen een middel- of hoog opleidingsniveau kennen. Een laag opleidingsniveau betekent immers niet direct een lage sociaal-economische status.

6.5 Buurtbinding leden Stadsdorp

Alle respondenten van het Stadsdorp kennen een hoge mate van buurtbinding, het gaat hierbij om het gevoel van verbondenheid met de buurt waarbij identificatie, cultuur, ideeën en eerdere ervaringen van belang zijn (Kearns & Forrest, 2000). Alle respondenten geven aan zich thuis te voelen in de Pijp. De gemiddelde woontijd van de respondenten is 34 jaar met een kortste woontijd van 9 jaar en een langste woontijd van zeventig jaar.

Geen van de respondenten heeft er specifiek voor gekozen om in de Pijp te gaan wonen. Ze kregen er toevallig een woning aangeboden of het kwam toevallig zo uit. Veel respondenten zijn woonachtig in benedenwoningen of woningen waar gemakkelijk een traplift te plaatsen is. Er is in deze zin wel bewust gekozen voor de woning: *"Ik dacht: ik word misschien ook wel oud en deze trap beviel me. Toen ben ik hier komen wonen"* (Interview resp. C lid, 2016). *"Ik heb dus ook rekening gehouden als ik straks de trap niet meer op kom. Het is toegankelijk, schoon. Ik heb ook gekeken van: hoe ziet het trappenhuis eruit? Dat was formidabel. Aan alle kanten sprak het mij aan. Ik was er heel erg blij mee"* (Interview resp. D lid, 2016).

Uit de interviews kwam naar voren dat de respondenten graag in de woning en de Pijp willen blijven wonen omdat ze de buurt kennen, zich thuis voelen en de buurtgenoten kennen. Stokkom & Toenders (2010) stelden dat vooral mensen met een sterke 'beloning' voor de buurt zich inzetten bij initiatieven en dit sluit aan bij de praktijk van dit onderzoek. Verder blijkt dat de buurt belangrijker wordt voor respondenten naarmate ze met pensioen zijn: *"De buurt gaat me daarom ook wat meer aan omdat ik er meer tijd doorbreng nu"* (Interview resp. B lid, 2016). Een andere respondent beschrijft dat ze op straat meer bekenden tegenkomt en dat de activiteiten nu allemaal dichterbij huis plaatsvinden, zeker de activiteiten van het Stadsdorp. De respondent geeft aan altijd erg gericht geweest te zijn op buiten maar dat het Stadsdorp haar wat meer terug brengt in de wijk (Interview resp. G lid, 2016). Alle respondenten geven aan in de buurt te willen blijven wonen: *"Ik wil in de wijk blijven wonen omdat ik het hier hartstikke gezellig vindt en hier al mijn kennissen en vrienden hier heb opgebouwd. Dat je weet waar je heen moet"* (Interview resp. L lid, 2016). Dit sluit aan bij de literatuur over 'ageing in place' waarbij het zo lang mogelijk zelfstandig wonen voordelen kent als een bepaalde mate van gehechtheid, veiligheid en vertrouwen voor de woning en buurt (Wilson e.a., 2011). Enkele respondenten benoemen dat het Stadsdorp voor een verschil heeft gezorgd en ze daarom zeker de Pijp niet uit willen.

De respondenten geven aan zich thuis te voelen door zowel de woning als de sociale omgeving. Er is sprake van zowel een ruimtelijke-emotionele als een sociale buurtbinding (Dekker, 2007). De respondenten konden niet aangeven welk aspect zwaarder woog: het is duidelijk een combinatie van de fysieke- en sociale woonomgeving: *“Het is gewoon een prettige wijk om in te wonen. Maar dat vond ik Oost en de Jordaan ook. Dus niet specifiek dat ik nu voor de wijk val. Het is gewoon dat ik hier woon. Ik voel me thuis door de woning. Maar zeker nu ik lid ben geworden van het Stadsdorp begin ik hier ook meer mensen te leren kennen. Toendertijd kende ik iedereen hier in de straat. Je kwam elkaar tegen op straat. Je sprak met elkaar. Maar het is behoorlijk veryuupt zoals dat dan heet”* (Interview resp. C lid, 2016). En: *“Sinds ik lid ben en contact heb met het Stadsdorp heb ik gewoon ontzettend veel leuke contacten in de wijk die ik hiervoor helemaal niet had. [...] Verder op straat kende ik eigenlijk niemand in de buurt. Dat is nu wel anders. Dus het geeft ook heel veel. Ik denk: zo die ga ik nog missen. Dus als ik de buurt uit zou gaan dan mis je dat wel meer”* (Interview resp. E lid, 2016). Wel blijkt dat de respondenten een sterke waarde hechten aan de sociale buurtbinding omdat zij allen de meerwaarde van de contacten in het Stadsdorp benoemden.

Enkele respondenten geven zich aan meer thuis te voelen door het Stadsdorp. Een respondent had sterk het gevoel van vervreemding door de toeristen maar voelt zich door het Stadsdorp weer thuis, zie het citaat.

“En dat betekent dat ik veel meer mensen tegenkom op straat die ik dan op een bijeenkomst heb gezien of een avond of bij de film of zo. En dan roep je: hoi. Dat is een heel eenvoudig iets maar het scheelt enorm”
(Interview resp. A lid, 2016).

De respondent heeft het gevoel dat hij zijn buurt weer heeft teruggekregen: *“En dan heb je zoiets van: ja ik ben hier thuis, dat is mevrouw zus en zo [...] Ja, zo geeft iemand je buurt terug. Ik heb mijn buurt weer teruggekregen. Door de contacten en doordat ik allerlei woningen inmiddels binnen ben geweest bij andere mensen om eens koffie te drinken of te helpen. Eenvoudige dingen”* (Interview resp. A lid, 2016).

De respondenten beschrijven over het algemeen geen intensief contact te hebben met de burens. Toch beschrijven ze het contact in principe als goed en hechten ze waarde aan groeten of een praatje: *“Ik probeer toch ook wel, ik groet mensen hier in de straat. Sommige mensen groeten niet terug en als ik denk: goh volgens mij woon je hier gewoon en dan probeer ik het nog een keer. Ik denk dat iedereen dat toch altijd wel leuk vindt maar dat ze daar niet altijd aan denken”* (Interview resp. J lid, 2016). Er wordt benoemd dat de mensen meer contacten in de buurt hebben, namelijk met de andere leden van het Stadsdorp. Het Stadsdorp zorgt voor meer contacten in de wijk, meer bekende gezichten en een groet of een praatje: *“Ik ken nu meer mensen door het Stadsdorp. In dat opzicht is mijn kleine wereldje van thuis zijn toen ik dus met pensioen was, is groter geworden”* (Interview resp. D lid, 2016). Echter benoemen andere respondenten dat ze zich niet meer thuis voelen in de buurt door het Stadsdorp omdat ze zich simpelweg al thuis voelden.

De sociale buurtbinding komt tevens meerdere malen naar voren in de interviews waarbij de respondenten de verandering van de buurt, gentrification en het toerisme in de wijk beschrijven. Een respondent woont 41 jaar in de Pijp en illustreert dat de reputatie van de Pijp vroeger wel anders was: *“Maar ik kreeg toen altijd te horen met medelijden: de Pijp? Wat wil je in de Pijp wonen? Wat erg. En de Govert Flinckstraat? Al helemaal erg. Een buurvrouw hier woont hier zowat haar hele leven en die zegt van nou als je solliciteert, moet je maar niet zeggen dat je in de Govert Flinck woonde want dan was je per definitie asociaal. Dat sfeertje dat hing hier nog”* (Interview resp. A lid, 2016). De respondent geeft aan dat het nu heel anders is en dat iedereen het leuk vindt als je zegt dat je in de Pijp woont terwijl het nog wel dezelfde rottige oude negentiende -eeuwse huizen zijn (Interview resp. A lid, 2016).

Vooraf de respondenten in de Oude Pijp benoemen de vele toeristen in de buurt, AirBnB en Bed & Breakfast verdiepingen. Dit wordt overwegend ervaren als negatief: *“Dat je een constante stroom hebt van gewoon mensen die verder geen enkele binding hebben met de buurt behalve gewoon gapen en kijken van oh, wat mooi [...] En dat breekt een buurt op. Dat gebeurt nog sterker in de binnenstad maar het betekent dat de buurt niet meer van de bewoners is. Het is een soort uitgebreid hotel; mensen komen en gaan zonder enkele binding”* (Interview resp. A lid, 2016). Een andere respondent benoemt dat het zo toeristisch wordt en dat ze het echte wijkgevoel van vroeger soms mist (Interview resp. K lid, 2016). De gentrification en ‘veryupping’ speelt tevens een rol bij de buurtbinding: *“Die woningen werden dus gesplitst en daar kwamen dus jonge mensen. Daar kwamen kinderen. Dus het verjongde helemaal. Ik vond het: that’s life. Dat vind ik zo normaal. Het enige wat wel anders was, iedereen zei elkaar gedag. Je kende elkaar van gezicht, als je elkaar op straat tegenkwam of van de balkons achter. En toen jonge mensen kwamen, die deden dat niet. Die waren heel afstandelijk en nee, daar zat een scherm tussen”* (Interview resp. D lid, 2016).

6.6 Buurtbinding niet deelnemers

Evenals de respondenten van het Stadsdorp zijn de respondenten die niet lid zijn van het Stadsdorp ook niet specifiek in de Pijp gaan wonen. Ze wonen hier al hun hele leven of kregen hier toevallig een woning aangeboden. Alle respondenten geven aan zich thuis te voelen in de Pijp. Ter indicatie: de gemiddelde woonduur van de respondenten ‘niet-lid’ is 42 jaar met een kortste woonduur van 20 en een langste woonduur van 71 jaar.

De respondenten zijn niet actief in het Stadsdorp maar kennen wel een zekere mate van buurtbinding door onder andere de woonduur: *“Ik woon mijn hele leven al in de Pijp [...] Ik vond dit zo’n fantastische buurt, toen ik ook voor deze woning ging, dat ik niet uit de Pijp wilde [...] Ik was over de vijftig en ik denk ik vind het wel welletjes. Je zit toch vlakbij dat andere stukje Pijp met alle leuke winkeltjes en bedrijffjes en de markt. En je zit ook zo in het centrum. Ik vind dit een ideale wijk”* (Interview resp. A niet lid, 2016) en *“Ik heb de buurt zien veranderen maar het maakt mij niet uit. Ik heb geen vele bestemmingen waar ik naartoe moet. ’s Avonds zal ik niet meer, dat is wel vervelend want het is niet afhankelijk van de Pijp maar van de tijd, maar ik ga ’s avonds niet meer op straat. Toch dat het donker is”* (Interview resp. D niet lid, 2016). Een respondent beschrijft hoe ze is opgetogen in de Pijp en hoe ze al haar leven in dezelfde straat woont: *“Het is eigenlijk mijn straatje geworden. Ik heb ook een bord op mijn raam: **** plein omdat ik hier dus mijn hele leven al woon [...] Iedereen kent mij ook dus iedereen die mij ziet, die houdt mij ook wel in de gaten. En ik houd hen in de gaten”* (Interview resp. C niet lid, 2016). Alle respondenten willen graag in de wijk blijven wonen en het volgende motto werd meerdere malen benoemd tijdens de interviews: *“Mijn motto is altijd van: ik ga de Pijp uit, als ik echt de Pijp uit ga”* (Interview resp. C niet lid, 2016).

Wel geven enkele respondenten aan zich overal wel thuis te kunnen voelen: *“Maar elke wijk waar ik woon is mijn wijk [...] Maar deze buurten van Amsterdam zijn wel erg fijn. Je hebt alles bij de hand en*

alles zit als het ware in mijn broekzak. In elke zak, op elke stukje van de wijk is iets te vinden wat ik nodig heb. Ik wil hier ook blijven wonen” (Interview resp. B niet lid, 2016). Een respondent geeft antwoord op de vraag wat de leukste kanten aan de wijk zijn: *“Niks bijzonders. Ik denk dat als ik in West zal wonen of in Oost. Ik heb in Oost gewoond, ik heb daar heel lang gewerkt en in die buurt kon ik ook overweg. Nee, ik denk niet dat ik daar heel moeilijk over zal doen over de buurt”* (Interview resp. D niet lid, 2016).

Uit de interviews blijkt dat de respondenten van de groep die niet lid is van het Stadsdorp meer een ruimtelijke-emotionele dan een sociale buurtbinding kennen. Zij identificeren zich meer met de gebouwde omgeving dan met de banden met buurtgenoten. Dit is een opvallend verschil in vergelijking met de respondenten die lid zijn van het Stadsdorp: *“Nou het contact met de buurtgenoten maakt mij niet veel uit. Ik heb contact met de buurvrouw want we gaan ook wel samen naar concerten of eens naar de film en zo. Maar met de andere mensen is het meer van even een praatje maken gewoon op straat. Dat zou ik niet missen als het er niet was. Ik vind het prima zo”* (Interview resp. A niet lid, 2016).

Enkele respondenten geven aan amper contact te hebben met buurtgenoten, zie het citaat.

“De mensen van de trap hier ken ik eigenlijk niet, ik weet niet wie het allemaal zijn. Maar die ik zei, zijn altijd beleefd en aardig. Niet dat we praatjes maken of zo maar gewoon netjes”
(Interview resp. H niet lid, 2016).

Een andere respondent geeft tevens aan amper contact te hebben met buurtgenoten: *“Nou dat (contact met buurtgenoten) bestaat bijna niet meer. Je groet elkaar. Het is niet te vergelijken met vroeger”* (Interview resp. B niet lid, 2016). Een andere respondent benoemt dat de wijk een ‘yuppenbuurt’ geworden is en dat hij zich daardoor minder thuis voelt in de buurt, vroeger vond hij de buurt gezelliger (Interview resp. F niet lid, 2016). Andere respondenten hebben af en toe een praatje met de burens en geven aan dit prima te vinden (Interview resp. E, F niet lid, 2016).

Een aantal respondenten beschrijft wel dat ze goed contact hebben met de burens en daarom geen behoefte hebben om nog meer wijkbewoners te leren kennen door het Stadsdorp; *“Het is hier af en toe een hofje zeg ik wel. Prettige burens, maar die heb ik altijd gehad hoor. Drie bovenhuizen, ik ga met iedereen goed om”* (Interview resp. I niet lid, 2016). *“Het is gewoon gezellig. We letten wel op elkaar. We komen niet bij elkaar over de vloer. Dan kom je er haast niet meer vanaf als je daar eenmaal aan begint. We komen bij jou en we komen bij jou dan”* (Interview resp. G niet lid, 2016).

De respondenten die niet lid zijn van het Stadsdorp kennen dus zeker wel een hoge mate van buurtbinding maar zetten zich niet direct in voor het verbeteren van de buurt. Dit sluit aan bij de theoretische stelling van Dekker (2007) waarbij bewoners zich verbonden voelen met de buurt maar niet geïnteresseerd zijn in activiteiten in de buurt omdat zij andere zaken in hun leven belangrijker vinden. Dit onderzoek illustreert tevens dat de groep ouderen een hoge mate van buurtbinding kent maar geen verplichtingen meer wil aangaan of geen behoefte heeft aan meer contact met buurtgenoten. Tevens blijkt dat de respondenten die niet lid zijn van het Stadsdorp meer een

sterkere ruimtelijke-emotionele dan een sociale buurtbinding kennen. Ze identificeren zich namelijk meer met de gebouwde omgeving dan dat ze waarde hechten aan de banden met buurtgenoten.

6.7 Sociale netwerken leden Stadsdorp

De sociale netwerken van de leden van het Stadsdorp behoren vooral tot het 'lokaal geïntegreerde netwerk', waarbij er sterke banden zijn met familie, vrienden en burens en tot het 'bredere community ondersteunend netwerk', waarbij er actieve relaties zijn met mensen uit andere 'communities' zoals werk, sportclubjes of vrienden van vroeger (Wenger, 1991, p. 152). De respondenten kennen allen een sterke participatie en een lange woontijd. De verwachting dat de groep mensen in dit type netwerk vaak actief zijn in vrijwilligersorganisaties (Wenger, 1991, p. 152) sluit aan bij de praktijk. De respondenten zijn namelijk actief in het Stadsdorp en vaak ook nog erbuiten.

Eerder bleek al dat er veel alleenstaanden lid zijn van het Stadsdorp. Er zijn amper respondenten met een 'familie afhankelijk netwerk'. Er zijn veel respondenten zonder kinderen. De respondenten die kinderen hebben benoemen dat ze liever een beroep doen op anderen door de geografische afstand. Dit sluit aan bij Groot e.a. (2013) die stelde dat een grotere geografische afstand tussen ouders en kinderen een negatieve invloed kent op het leveren van informele zorg.

De kinderen blijken vaak niet in de buurt te wonen. Tevens blijkt dat er veel alleenstaanden bij het Stadsdorp zitten (zie tabel 3.3.). Zogenaamd was dit voor enkele respondenten ook een beweegreden om lid te worden van het Stadsdorp en zich te richten op lokale banden. De respondenten van het Stadsdorp organiseren op eigen kracht het sociale netwerk door meer mensen in de buurt te leren kennen. Er is sprake van een lokale buurtbinding doordat enkele respondenten geen kinderen hebben maar ook door de geografische afstand. Mensen zorgen voor elkaar en maken gebruik van andere sociale netwerken (Stavenuiter e.a., 2011). Dit is in lijn met de theoretische stelling waarbij gesteld wordt dat er minder een beroep wordt gedaan op collectieve- en individuele voorzieningen zoals de thuiszorg indien er sprake is van veel informele ondersteuning en een sterk sociaal netwerk (Bergen, 2014). De respondenten worden gekenmerkt door een 'lokaal geïntegreerd netwerk' en een 'bredere community ondersteunend netwerk'. Dit illustreert tevens de relatie tussen participatie en het sociale netwerk. Deze constatering sluit hiermee aan bij bevindingen van Wenger (1991) dat mensen uit het 'lokaal geïntegreerde netwerk' en 'bredere community ondersteunend netwerk' het meest participeren in de buurt en de laagste mate van eenzaamheid kennen. Eenzaamheid is een moeilijk bespreekbaar onderwerp en in de interviews is dit ook niet expliciet naar voren gekomen. Wel gaven de respondenten aan tevreden te zijn met hun sociale contacten en zelf in staat te zijn om hun sociale netwerk uit te breiden door bijvoorbeeld het Stadsdorp. Het sociale netwerk en eenzaamheid wordt gezien als een soort mentaliteit: *"Ik hou van onverwachte dingen. Ik ben zeker niet eenzaam. En dat krijg je denk ik door te doen, door je levenshouding, en dat heb ik meegekregen [...] En ook durven te vragen"* (Interview resp. F lid, 2016).

De respondenten in het Stadsdorp bleken allen een omvangrijk sociaal netwerk te hebben. Er zitten veel alleenstaande vrouwen bij het Stadsdorp, vaak zonder kinderen. De familie, vrienden en kennissen wonen vaak ver weg waardoor er wel behoefte is aan contacten binnen de buurt. *"Mijn kinderen wonen ver weg. Andere mensen wonen ook niet heel dichtbij. Dus je moet het ook gewoon doen in je eigen netwerk. Dus eigenlijk heb ik het altijd wel goed geregeld. Dus het Stadsdorp heb ik er eigenlijk niet voor nodig. Maar wel gewoon, ik vond het wel heel leuk om nog meer mensen te leren kennen"* (Interview resp. F lid, 2016). Zo benoemt een respondent dat haar familie er voor haar is maar wel ver weg woont: *"Alhoewel stel dat ik morgen ziek wordt, dan heb ik een probleem. Dan heb ik echt een probleem. Op wie ik dan een beroep zou moeten doen, dat zou ik niet weten"* (Interview resp. C lid, 2016). Gardner (2011) stelde dat familie de belangrijkste rol kent in het netwerk van

ouderen. Deze verwachting is echter niet in lijn met de respondenten van het Stadsdorp. De familie blijkt vaak al weggevallen of de familie woont ver weg. Tevens zitten er veel alleenstaanden bij zonder kinderen. Wel kennen vrienden en burens ook zeker een belangrijke rol (Gardner, 2011).

Afstand blijkt hierbij weer een doorslaggevende factor: *“Maar het Stadsdorp is ook wel heel belangrijk. En dan met name de binnenbuurt. Het maakt belangrijk omdat het dichtbij is. En laagdrempelig. En ja de mensen natuurlijk. Ik bedoel, het zijn gewoon een stel ontzettend leuke mensen. Mensen van het Stadsdorp met wie we ook persoonlijk contact hebben buiten het Stadsdorp om zijn er zes”* (Interview resp. E lid, 2016). En: *“Maar de belangrijkste mensen wonen niet in de Pijp. Dat ik dus ook de reden dat ik hiermee, het Stadsdorp, ben begonnen”* (Interview resp. G lid, 2016). Zie tevens het citaat.

“Kijk mijn eigen situatie, hartstikke leuk, fijne kinderen maar toch zien we elkaar weinig. Hij zit veel in het buitenland, woont in Rotterdam en als ik nou pijn in mijn teen heb? Ik heb niets aan mijn zoon die heel lief is en veel van mij houdt”
(Interview resp. F lid, 2016).

De respondenten stellen dat ze de mensen in de eigen buurt vooral via het Stadsdorp kennen, vrienden of familie wonen vaker verder weg: *“Familie en vrienden natuurlijk. Maar een aantal mensen van het Stadsdorp zijn ook vrienden geworden. Stel dat ik mijn poot breek of weet ik veel wat dan heb ik denk ik meer aan hen. Want de meeste familie van mij woont buiten de stad [...] Ik heb zelf geen kinderen dus dat scheelt natuurlijk ook”* (Interview resp. H lid, 2016). Een respondent geeft aan dat de contacten op het pleintje belangrijk voor haar zijn evenals de mensen van het Stadsdorp die ze begint te leren kennen (Interview resp. I lid, 2016). Enkele respondenten geven wel aan dat de contacten in het Stadsdorp nog tijd nodig hebben om te groeien. *“Dat wordt op een gegeven moment denk ik ook best belangrijk dat je nog meer mensen leert kennen of hier op het pleintje. Ook dat iedereen dichtbij woont. Het is toch anders als ik naar Aalsmeer moet fietsen of de overkant van het Vondelpark dat is twintig minuten. *** woont hier op een halve minuut vandaan”* (Interview resp. I lid, 2016). En: *“Mijn familie woont verder ver buiten Amsterdam. Allemaal een beetje te ver weg. Als ik echt dringend iets nodig heb, dan is het meer op mijn vrienden dan mijn familie. Door de nabijheid”* (Interview resp. L lid, 2016). Respondenten geven aan om bang te zijn om alleen achter te blijven, de familie woont vaak buiten de stad. Dit sluit aan bij de literatuur waarbij een informeel sociaal buurtnetwerk van belang blijkt bij de zelfredzaamheid van ouderen (Dijk e.a., 2013). Buurtbewoners onderscheiden zich inderdaad van formele zorg door de nabijheid en vertrouwdheid (Dijk e.a., 2013).

Afstand leden Stadsdorp

Afstand en dus de nabijheid blijken een belangrijk sleutelwoord van het Stadsdorp. De respondenten geven aan zich meer op de buurt te richten naarmate ze ouder worden. Zo benoemt een respondent: *“Mijn grootste activiteiten speelden zich buiten de wijk af en ik dacht ja, ik heb het nu nog niet zo nodig en ik hoop nog heel lang niet maar ik bedoel ik ben zeventig”* (Interview resp. G lid, 2016). Anderen beschrijven de waarde van contacten in de buurt die ze hebben leren kennen door het Stadsdorp. Er wordt benoemd dat je mensen ziet die je eerder altijd voorbij liep (Interview resp. L lid, 2016).

De waarde van contacten in de buurt wordt toegeschreven aan de geografische afstand: *“Afstand wordt steeds bezwaarlijker. Naar Amsterdam Zuid-Oost om even een vriendin op te zoeken gebeurt steeds minder. Het is prettiger als het in de buurt is. Afstand ja dat kost veel energie en dan kan je verder niets meer doen”* (Interview resp. L lid, 2016). Een andere respondent beschrijft dit als volgt: *“Nu doe ik dat soort dingen tussen neus en lippen door. Door de nabijheid. En dat vind ik heel essentieel. Ik heb natuurlijk ook vrienden en vriendinnen die verder weg wonen en daar doe ik die dingen niet zo vanzelfsprekend mee”* (Interview resp. H lid, 2016). Dit sluit dus aan bij de bevinding van Cramm e.a. (2012) waarbij ouderen in vergelijking met andere groepen veel tijd thuis doorbrengen en daarom meer afhankelijk zijn van lokale banden in de buurt.

Faciliteiten in de buurt en buurtgenoten blijken hierbij van belang: *“En het is ook fijn dat je gewoon de burens tegenkomt en dat soort dingen. Ik vind dat soort dingen, die moeten ook op buurtniveau zoveel mogelijk gerealiseerd kunnen worden. Als je ouder wordt, wordt je wereld kleiner en alles wordt moeilijker”* (Interview resp. K lid, 2016). Dit wordt benadrukt door een respondent die te kampen heeft met een achteruitgang van de gezondheid: *“Mijn grootste activiteit is in Sri Linka, heel ver weg. Toch behoefte denk ik dan aan een bedding heel dicht om mij heen. Door het ouder worden wordt dat denk ik sterker [...] Ik denk altijd een beetje zo in mijn achterhoofd van, op een gegeven moment ben je toch meer gericht op je dichtere omgeving. Door het Stadsdorp leer ik gewoon zoveel mensen kennen in mijn wijk”* (Interview resp. G lid, 2016). Dit sluit aan bij de verwachting dat ouderen zeer honkvast zijn (Groot e.a., 2013). Ouderen worden gekenmerkt door een zeer lage verhuismobiliteit en als ze toch willen verhuizen is dit vaak binnen de eigen buurt en over korte afstand.

6.8 Sociale netwerken niet-deelnemers

De sociale netwerken van de respondenten die niet lid zijn van het Stadsdorp behoren vooral tot het ‘familie afhankelijk netwerk’ en ‘privé beperkt netwerk’ (Wenger, 1991, p. 152). De respondenten die niet lid zijn van het Stadsdorp blijken dus meer gericht te zijn op familie dan de respondenten van het Stadsdorp. Het is de vraag of het Stadsdorp een ‘alternatief’ is voor ondersteuning van familie.

Bij een familie afhankelijk netwerk is er sprake van sterke familiebanden en een paar vrienden en burens. Zo beschrijft een respondent dat haar vier kinderen het belangrijkste zijn. Haar dochter woont in de bovenwoning en ze gaat goed om met de burens: *“In die zin van als er met mij wat is, dan heb je beter goede burens dan een verre vriend [...] Voor mij is het dan een makkie eigenlijk toch? Het is mijn pand dit huis en mijn dochter is hier boven komen wonen”* (Interview resp. C niet lid, 2016). Een respondent beschrijft de waarde van haar kinderen, zie het citaat. Een andere respondent beschrijft tevens dat haar belangrijkste contacten haar man en de kinderen zijn: *“Zij wonen wel in de buurt [...] Verder niet heel erg vrienden of buurtgenoten”* (Interview resp. G niet lid, 2016). De verwachting van Gardner (2011) dat familie de belangrijkste rol kent in het sociale netwerk van ouderen is meer in lijn bij de niet-deelnemers van het Stadsdorp.

“Mijn kinderen, die komen geregeld. Als ik die niet had, dan was het niet uit te houden nee. Daar heb ik heel goed contact mee”
(Interview resp. H niet lid, 2016).

Enkele respondenten kennen tevens een 'lokaal zelfstandig ondersteunend netwerk' waarbij ondersteuning vaak gericht is op burens. Mensen in type netwerk zijn erg gericht op huis en zijn niet heel actief (Wenger, 1991, p. 152). Zo beschrijft een respondent: *"De burens aan de overkant hebben de sleutel van mijn huis. Dus dan kun je al nagaan. Het is een Marokkaanse familie, heel aardig. Ik heb ook een alarm, dat wordt dan ook gebeld naar ook hun telefoonnummer [...] Ik zit bij de telefoonlijn [...] Omdat ik geen kinderen hier in Amsterdam heb wonen en ook geen ouders en ook geen broers en zussen"* (Interview resp. I niet lid, 2016). Twee respondenten kennen een privé beperkt netwerk waarbij er weinig participatie is in de buurt en er weinig contact is met burens en vrienden in de buurt. Deze respondenten zijn vaak gericht op instantie. Zo maken deze respondenten gebruik van de 'telefooncirkel', huishoudelijke hulp en een noodkastje voor hulp. Zo beschrijft een respondent dat ze erg last heeft van eenzaamheid en geen belangrijke contacten meer heeft in het leven: *"Omdat ik alleen op de wereld ben"* (Interview resp. D niet lid, 2016). Deze respondent is na een kwartaal gestopt bij het Stadsdorp om ze zich er niet thuis voelde. Op dinsdagochtend gaat ze naar een bijeenkomstgroep van een maatschappelijke organisatie met hulpverleners om oudere mensen uit het isolement te verlossen door ze bij elkaar te laten komen (Interview resp. D niet lid, 2016). Ze beschrijft hoe ze daarbij is gekomen: *"Door grote eenzaamheid. Op aanraden van mijn dokter. Door de moeilijkheden in mijn leven ben ik helemaal finaal alleen overgebleven. Daar kan ik niet tegen [...] Dan word ik verdrietig. Dat is verschrikkelijk"* (Interview resp. D niet lid, 2016). Deze respondent sluit hiermee aan bij de verwachting van Stavenuiter e.a. (2011) waarbij gesteld werd dat 'kwetsbare ouderen' tussen wal en schip kunnen raken omdat zij destijds ook gestopt is met het Stadsdorp. Deze twee respondenten maken met het noodkastje en de telefooncirkel gebruik van collectieve- en individuele voorzieningen. Het theoretisch kader illustreerde de piramide van eigen kracht waarbij werd beschreven hoe er eerst een beroep wordt gedaan op de eigen kracht en het sociale netwerk van ouderen (Bergen, 2014, p. 36). Deze twee respondenten illustreren hoe de eigen kracht en het sociale netwerk niet toereikend genoeg waren en daarom werd er een beroep gedaan op collectieve voorzieningen zoals de telefoonlijn en individuele voorzieningen zoals de huishoudelijke hulp. De twee respondenten zijn beide 86 en 87 jaar en vallen niet in de groep 'nieuwe ouderen' wie vitaler, hoger opgeleid, welvarend en actiever zijn dan eerdere generaties (Groot e.a, 2013).

Afstand leden niet deelnemers

Afstand en nabijheid blijken ook bij niet-deelnemers een sleutelwoord. Echter hebben de niet deelnemers minder contact met buurtgenoten en gaan ze ook niet actief op zoek naar specifieke contacten in de buurt zoals de respondenten die lid zijn van het Stadsdorp wel doen. De ouderen die niet lid zijn van het Stadsdorp ervaren het contact met buurtgenoten niet zozeer als waardevol door de nabijheid. Twee respondenten die niet lid zijn van het Stadsdorp hebben zelf waardevolle contacten die zowel sociaal als geografisch nabij zijn: *"Mijn belangrijke contacten zijn mijn kinderen. Zij wonen wel in de buurt. Mijn man ook, die is nu bijvoorbeeld naar de Makro de grotere en zware boodschappen doen. Verder niet heel erg vrienden of buurtgenoten"* (Interview resp. H niet lid, 2016). Een andere respondent beschrijft waar haar kinderen wonen: *"Een woont in de buurt. De rest in Almere, Haarlem. En mijn dochter dan boven nog. Voor mij is het dan een makkie eigenlijk toch? Het is mijn pand dit huis en mijn dochter is hier boven komen wonen"* (Interview resp. C niet lid, 2016). Ze kennen zogenoemd zelf genoeg contacten of hebben een sterk familie afhankelijk netwerk.

Ook geven enkele respondenten die niet lid zijn van het Stadsdorp aan zich meer op de buurt te richten qua contacten naarmate ze ouder worden. De waarde van contacten wordt meer toegeschreven aan de sociale afstand: *"Ik heb heel veel vrienden maar die zitten allemaal in het Noorden van het land, in het Oosten van het land. Dus dat is altijd met de trein reizen gemoeid. Ik heb dus wel de vriendin die ik het meeste zie, die woont in Utrecht. Ik ben nu afgelopen weekend ben ik*

naar een vriendin in Groningen geweest en daar was ik een jaar niet geweest. Maar dan bellen we meer. Maar ik moet ook zeggen dat ik dat niet mis. Ik heb dat altijd al gehad. Dus dat heeft voor mij niks te maken met ouder worden. Misschien dat ik wel over een tijdje, dat ik er dan meer behoefte aan zal hebben of zo” (Interview resp. A niet lid, 2016).

De respondenten die niet lid zijn van het Stadsdorp sluiten dus minder aan bij de verwachting van Cramm e.a. (2012) waarbij ouderen in vergelijking met andere groepen veel tijd thuis doorbrengen en daarom meer afhankelijk zijn van lokale banden in de buurt. Deze groep gaat namelijk niet actief op zoek naar contacten in de buurt zoals leden van het Stadsdorp wel hebben gedaan. Of de respondenten kennen al sterke lokale banden omdat de kinderen in de buurt wonen.

6.9 Wederzijdse relatie sociale netwerken, buurtbinding en participatie

De meeste studies zijn gericht op de invloed van participatie op sociale cohesie zoals verondersteld in het theoretisch kader (Marissing, 2008). Dit onderzoek sluit hierbij aan omdat blijkt dat de mate van participatie samenhangt met sociale netwerken en buurtbinding. Zo kennen de respondenten die participeren in het Stadsdorp meer sociale contacten in de buurt en kennen zij een sterke sociale buurtbinding. Zo herkennen ze meer mensen op straat van het Stadsdorp en dit wordt als positief ervaren. De participatie wordt voornamelijk beïnvloedt door de ‘mindset’ om actief te blijven en contacten in de buurt op te zoeken. Deze participatie zorgt voor meer lokale banden met mensen in de buurt en beïnvloedt daarom het sociale netwerk. De respondenten die niet lid zijn van het Stadsdorp kennen een mindere sociale buurtbinding dan de leden van het Stadsdorp die meer buurtgenoten hebben leren kennen door het Stadsdorp. De respondenten-niet lid kennen wel een ruimtelijke-emotionele buurtbinding. Dit sluit aan bij de verwachting van Woolever (1992) waarbij gesteld wordt dat buurtbinding afhankelijk is van participatie en individuele- en buurtkenmerken.

Echter blijkt de sociale cohesie ook de participatie te beïnvloeden: sociale netwerken zorgen ervoor dat mensen wel of geen behoefte hebben om mensen te leren kennen in de buurt en dit beïnvloedt het wel of niet deelnemen aan het Stadsdorp. Tevens horen de mensen vaak via via over het Stadsdorp. De sociale contacten in de buurt bepalen of ouderen op de hoogte zijn van het initiatief en of ze participeren. Er is dus sprake van een wederzijdse relatie tussen participatie en sociale cohesie in de context van Stadsdorp de Pijp.

7. Conclusie en discussie

De hoofdvraag van het onderzoek luidt: *Welke uitgangspunten en rol kent Stadsdorp de Pijp en in hoeverre draagt Stadsdorp de Pijp bij aan de participatie van ouderen in de buurt, sociale contacten van ouderen in de buurt en buurtbinding?* Er volgt eerst een korte conclusie van het onderzoek. Vervolgens wordt de conclusie onderbouwd door beantwoording van de deelvragen.

7.1 Het Stadsdorp is niet voor iedereen

Stadsdorp de Pijp heeft als uitgangspunt het goed, veilig en zo lang mogelijk zelfstandig wonen in de Pijp. Sociale activiteiten, contacten en ondersteuning staan hierbij centraal. De motor van het Stadsdorp is contact. Stadsdorp de Pijp blijkt een burgerinitiatief waarbij gemeente en woningcorporaties vooral faciliteren. Er zijn veel gelijkgezinden bij het Stadsdorp en enkele respondenten benoemen cliësvorming in het Stadsdorp. Er is sprake van een vaste kern. Tevens geeft een respondent aan 'niet mee te kunnen komen'. Enkele condities voor zelforganisatie van Huijgen e.a. (2012) zoals 'het kunnen aanhaken' en 'sense of belonging' zijn sluiten niet geheel aan bij de praktijk van dit onderzoek.

Stadsdorp de Pijp draagt zeker bij aan de participatie en sociale cohesie van ouderen die lid zijn. De ouderen die lid zijn van het Stadsdorp blijken echter naast het Stadsdorp ook zeer actief en voelen zich verbonden met de buurt. De ouderen die lid zijn van het Stadsdorp leren meer buurtgenoten kennen en beschrijven dit contact als meerwaarde. Dit sluit aan bij de verwachting van Dijk e.a. (2013), waarbij buurtgenoten zich onderscheiden door hun nabijheid en vertrouwdheid. Het Stadsdorp kan dienen als preventie bij eenzaamheid: de actieve ouderen die nu lid zijn, kunnen een beroep doen op het Stadsdorp indien zij ouder worden en zo niet vereenzamen. Kanttekening is dat enkele ouderen nu nog terughoudend zijn in het vragen van hulp en de toekomst zal uitwijzen of ouderen hierdoor langer thuis kunnen blijven wonen. Ook dient het Stadsdorp als belangenbehartiger voor de ouderen in de wijk en agendeert het Stadsdorp zaken zoals goed wonen bij de gemeente, woningcorporaties en bijvoorbeeld hulpinstellingen. Kunnen deze actieve ouderen het verschil maken voor iedereen? Stadsdorp de Pijp draagt niet bij aan de participatie en sociale cohesie van ouderen die niet aangesloten zitten bij het Stadsdorp. Het Stadsdorp heeft zijn potentie nog niet benut. Het is voor iedereen maar kent nu nog overwegend gelijkgezinden: relatief jonge-, actieve-, mondige- en middel- of hoogopgeleide ouderen. Ook blijken er veel alleenstaanden bij het Stadsdorp te zitten en veel vrouwen. De bevolking in de Pijp is echter divers. De dwarsdoorsnede van de bevolking is nog niet te vinden in het Stadsdorp. Stadsdorp de Pijp is een meerwaarde voor veel ouderen maar de echte doelstelling is nog niet bereikt. Het Stadsdorp moet nog groeien en de doelgroep kan verbreed worden. Er dient hiervoor gewaakt te worden om polarisatie te voorkomen. Niet iedereen heeft genoeg eigen kracht.

7.2 Sociale cohesie bevorderen

De eerste deelvraag luidt: *Wat zijn de beoogde uitgangspunten en daadwerkelijke ervaringen van de initiatiefnemers met Stadsdorp de Pijp en welke rol speelt Stadsdorp de Pijp in de buurt?* Stadsdorp de Pijp bestaat uit allemaal vrijwilligers en kent als primair doel het bevorderen van de sociale cohesie in de Pijp (Stadsdorp de Pijp website, 2016). De motor van het Stadsdorp is hierbij contact (Interview bestuur Stadsdorp, 2016). De invulling van het sociale leven is bepalend voor het wel of niet zelfstandig wonen. Goede onderlinge contacten en spontane ondersteuning blijken belangrijk (Bergen, 2014).

Stadsdorp de Pijp is onder andere opgericht omdat de overheid zorg aan het afbouwen was. Er is een 'gat' ontstaan tussen het zelfstandig wonen en het verpleegtehuis. Stadsdorp de Pijp is ook opgericht omdat ze het belangrijk vonden om prettig oud te worden in de wijk en zelf het initiatief in handen te krijgen (Interview bestuur Stadsdorp, 2016). De praktijk sluit aan bij de theoretische veronderstelling van Penninx (2015) die stelt dat burgerinitiatieven vaak voorkomen uit een 'mismatch' tussen het aanbod van de overheid en behoeften van bewoners (Penninx, 2015). Het bestuur kende zorgen over de organisatorische houdbaarheid van Stadsdorp de Pijp omdat de organisatie op een te kleine groep leden en het bestuur neerkwam. Verder maakt het Stadsdorp voor bijeenkomsten kosteloos gebruik van een ruimte van welzijnsorganisatie 'Combiwel' (Interview bestuur Stadsdorp, 2016). De vraag is wat er met de contributie gebeurt indien ze niet meer kosteloos gebruik zouden kunnen maken van een ruimte. Deze bevinding is in lijn met de verwachtingen van Stavenuiter e.a. (2011) die stellen dat initiatieven kwetsbaar zijn voor financiële beperkingen, wat een negatieve invloed kan hebben op de houdbaarheid van het initiatief op langere termijn.

Uit de interviews blijkt dat er veel gelijkgezinden bij Stadsdorp de Pijp zitten. Zo zijn ze over het algemeen middel- tot hoog opgeleid, autochtoon, alleenstaand, vrouwelijk en kennen een gemiddelde leeftijd van 71 jaar en zijn nog redelijk fit en actief. De praktijk van het onderzoek bevestigt Uitermark (2015) die verwacht dat de Amsterdamse Stadsdorpen vooral bestaan uit hoger-opgeleide en welgestelde ouderen. Dit sluit tevens aan bij de betrokkenen van de Amerikaanse 'villages' die beschreven worden als een groep van 65+-ers, voornamelijk blank, huiseigenaren en met een zorgbehoefte onder het gemiddelde van de Amerikaanse bevolking (Scharlach e.a. 2012). Er is sprake van een afgetekende geografie waarbij sommige groepen zichzelf beter kunnen organiseren (Uitermark, 2015). Dit sluit aan bij het kenmerk van 'nieuwe' ouderen waarbij Groot e.a. (2013) stellen dat deze groep over het algemeen vitaler, hoger opgeleid, welvarender en actiever is dan eerdere generaties. Dit suggereert dat de eerdere generaties ouderen, de 'echte bejaarden', minder te vinden zijn bij het Stadsdorp. Het is de vraag of alle ouderen in de Pijp bereikt worden. Ook zijn er dus weinig laag opgeleide ouderen te vinden. Er moet meer gericht worden op andere groepen in de Pijp. Het bestuur is hier nauwelijks aan toe gekomen bij het opbouwen van het Stadsdorp. De bevindingen van dit onderzoek sluiten aan bij een vrees voor toenemende polarisatie indien kwetsbare en minder mondige burgers minder of nauwelijks participeren in het Stadsdorp (Beltman & Vilans, 2012). Sommige groepen blijken beter geïnformeerd over het bestaan van een Stadsdorp.

7.3 Gemeente en woningcorporaties zoekend en faciliterend

De tweede deelvraag is: *Welke rol spelen de woningcorporaties en gemeente Amsterdam bij Stadsdorp de Pijp?* Het Stadsdorp is een burgerinitiatief. De gemeente en woningcorporaties kennen vooral een faciliterende rol bij de Stadsdorpen. De helft van de respondenten bij de woningcorporaties was niet of nauwelijks op de hoogte van de Stadsdorpen in Amsterdam. De gemeente en woningcorporaties hebben nog niet veel te maken gehad met Stadsdorp de Pijp. De rol van woningcorporaties wordt meer gezien in het leveren van de stenen of een signalerende rol en verbindingfunctie. Tevens benoemen de gemeente en woningcorporaties de kracht van een burgerinitiatief waar een overheid niets in stuurt. Wel is iedereen nog zoekende naar hun rol en zijn de Stadsdorpen dus niet bij iedereen bekend.

De praktijk sluit aan bij de verwachting van Bergen (2014) dat stelt dat de gemeente eerder nog een regievoerder was op het gebied van wonen en zorg, maar nu meer een partner is. Tevens sluiten de bevindingen van het onderzoek aan bij de stelling van Groot e.a. (2013) die stellen dat de gemeente een ondersteunende taak kent en kennis en kunde levert. De gemeente en woningcorporaties dienen als gesprekspartner voor het Stadsdorp en kennen een faciliterende rol. Er is ruimte voor de kracht van de burger en de gemeente en woningcorporaties spelen enkel een rol bij kennis en bij

bijvoorbeeld het verstrekken van een opstartsubsidie (Denters e.a., 2013). Enerzijds wil de gemeente de initiatieven stimuleren en serieus nemen. Anderzijds gaat de gemeente geen zaken regelen, maar probeert initiatieven te verbinden, de mensen wegwijs te maken en de juiste vragen te stellen om mensen verder te helpen (Interview gemeente Amsterdam, 2016). De praktijk is in lijn met Stavenuiter e.a. (2011) waarbij wordt gesteld dat de gemeente moet 'loslaten waar het kan en ingrijpen waar het moet'.

7.4 'Ik ben geen groepsmens'

Deelvraag drie luidt: *Wat zijn de beweegredenen om wel of niet te participeren in Stadsdorp de Pijp?*

Bij de respondenten die geen lid zijn van het Stadsdorp, is het Stadsdorp niet bij iedereen bekend. Van de respondenten die niet lid zijn van het Stadsdorp is meer dan de helft niet op de hoogte van Stadsdorp de Pijp. De bekendheid kan vergroot worden. De beweegredenen om niet te participeren zijn deels in lijn met de theoretische veronderstelling van Verba e.a. (1995) waarbij gesteld wordt dat mensen niet participeren omdat ze geen interesse hebben, niet op de hoogte zijn van het initiatief, niet worden gevraagd of niet in staat zijn door gezondheid. Enkel één respondent benoemde dat ze niet mee kon komen bij het Stadsdorp door haar mentale gezondheid. Echter wordt gezondheid verder niet als reden genoemd om niet lid te zijn van het Stadsdorp. Verder voegt dit onderzoek toe dat er geen interesse is omdat mensen geen behoefte hebben aan (meer) sociale contacten of hulp van ouderen uit de buurt. Veel respondenten hebben zelf al genoeg sociale contacten. Andere beweegredenen om niet te participeren in Stadsdorp de Pijp zijn dat mensen individualistisch zijn ingesteld, de burens al kennen of geen behoefte hebben om de buurt beter te leren kennen. Een andere beweegreden om niet te participeren is dat mensen niet van 'clubjes' en verplichtingen houden. Deze bevinding is niet in lijn met Fortuijn e.a. (2006) die stelden dat er een sterk 'community' gevoel in Nederland is omdat sport, hobby's en vrijwilligerswerk echt onderdeel zijn van het leven in Nederland. Dit blijkt niet bij alle respondenten het geval.

De respondenten die wel lid zijn van Stadsdorp de Pijp participeren omdat ze behoefte hebben aan gezelligheid en sociale contacten in de buurt. De doelstellingen van het Stadsdorp zijn ook aantrekkelijk voor de respondenten namelijk het elkaar tegenkomen, een beroep op elkaar doen en gezamenlijk activiteiten ondernemen. Verder zijn beweegredenen om te participeren de behoefte aan een dorpsgevoel in de stad, het aspect van het ouder worden en informatie winnen en actief blijven na het pensioen. Het blijkt wel dat de vraag- en aanbod functie, het bieden van onderlinge ondersteuning, nog kan groeien. Enkele respondenten maken zeker gebruik van de functie. Toch geven andere respondenten aan niet te weten wat de vraag en aanbod functie precies is. Het Stadsdorp biedt nog niet veel praktische ondersteuning. Echter benoemen veel respondenten dat ze bij het Stadsdorp zijn gegaan omdat ze de doelstelling van contact en het elkaar helpen aantrekkelijk vinden. Dit onderzoek wekt de suggestie dat hulp vragen niet gemakkelijk is en het is de vraag is of de respondenten in de toekomst hulp durven te vragen. Een respondent benoemt dat je daarvoor 'bijdehand' moet zijn. Er zijn nu meer mensen die hulp aanbieden dan vragen. Gezondheid is tevens een doorslaggevende factor. Eén respondent was lid van het Stadsdorp, maar voelde zich er niet thuis, ze kon niet meekomen. Respondenten benoemen dat het Stadsdorp weinig kan doen bij ernstige ziekte of als ouderen de trap niet meer op komen. Het Stadsdorp gaat meer om de kwaliteit van leven en de invulling van het sociale leven. Het blijkt minder een middel om daadwerkelijk langer zelfstandig te wonen.

7.5 Participatie als 'mindset'

Deelvraag vier: *In hoeverre participeren de ouderen die lid zijn van Stadsdorp de Pijp in de buurt, zijn de ouderen ingebed in sociale netwerken en voelen zij zich verbonden met de buurt?* De ouderen lid van Stadsdorp de Pijp blijken allen zeer actief te zijn naast het Stadsdorp, kennen een sterke sociale buurtbinding en zijn ingebed in sterke sociale netwerken. De respondenten kennen vooral een 'lokaal geïntegreerd netwerk' waarbij er sterke banden zijn met familie, vrienden en burens en een 'breder community ondersteunend netwerk' waarbij er actieve relaties zijn met mensen uit andere 'communities' zoals werk, sportclubjes of vrienden van vroeger (Wenger, 1991, p. 152). Geografische afstand speelt een rol. Uit de interviews blijkt namelijk dat de kinderen van de leden van het Stadsdorp vaak ver weg wonen. Tevens blijkt dat er veel alleenstaanden bij het Stadsdorp zitten die zich daarom graag willen richten op lokale banden. De verwachting van Gardner (2011) dat familie de belangrijkste rol kent in het netwerk en bij de ondersteuning van ouderen is dus niet in lijn met de praktijk bij Stadsdorp de Pijp. De praktijk sluit wel aan bij de verwachting dat mensen uit het 'lokaal geïntegreerde netwerk' en het 'breder community ondersteunend netwerk', het meest participeren in de buurt en de laagste mate van eenzaamheid kennen (Wenger, 1991). Participatie wordt beschreven als een soort 'mindset' waarbij het belangrijk is om actief te blijven op oudere leeftijd. Dit sluit dus aan bij Bandura (2011) die stelt dat mensen handelen vanuit een bepaalde gedachtegang. Uit de interviews komt naar voren dat de respondenten graag in de woning en de Pijp willen blijven wonen omdat ze de buurt kennen, zich thuis voelen en de buurtgenoten kennen. Wel blijkt dat de respondenten een sterke waarde hechten aan de sociale buurtbinding, omdat zij allen de meerwaarde van de contacten in het Stadsdorp benoemden. De waarde van contacten in het Stadsdorp wordt toegeschreven aan de geografische afstand, de nabijheid.

7.6 Niet-leden meer een familie netwerk of kwetsbaar

Deelvraag vijf is: *In hoeverre participeren de ouderen die geen lid zijn van Stadsdorp de Pijp in de buurt, zijn de ouderen ingebed in sociale netwerken en voelen zij zich verbonden met de buurt?* De ouderen die geen lid zijn van Stadsdorp de Pijp participeren minder in de buurt en kennen ook minder vaste activiteiten. De respondenten die geen lid zijn van Stadsdorp de Pijp voelen zich verbonden met de buurt maar kennen een sterkere ruimtelijke- emotionele dan sociale buurtbinding. Ze identificeren zich meer met de gebouwde omgeving dan met banden met buurtgenoten. Dit is een opvallend verschil in vergelijking met de respondenten die lid zijn van het Stadsdorp. Dit kan verklaard worden doordat de leden van het Stadsdorp meer mensen in de buurt hebben leren kennen door het Stadsdorp, meer mensen tegenkomen in de buurt, samen activiteiten ondernemen en zo meer een sociale buurtbinding kennen.

De respondenten die niet lid zijn van het Stadsdorp kennen, in vergelijking met de leden van het Stadsdorp, meer een familie afhankelijk netwerk. De verwachting van Gardner (2011) dat familie de belangrijkste rol kent in het sociale netwerk van ouderen is dus meer in lijn bij de niet-deelnemers van het Stadsdorp. Enkele respondenten kennen tevens een 'lokaal zelfstandig ondersteunend netwerk' waarbij ondersteuning vaak gericht is op burens. Deze respondenten zijn lokaal gebonden, brengen veel tijd thuis door en kennen een lage mate van participatie (Wenger, 1991, p. 152). Gezondheid blijkt een beperkende factor bij de participatie. De respondenten die niet-lid zijn van het Stadsdorp blijken zich minder in te zetten voor de buurt. Ze kennen genoeg andere sociale activiteiten en contacten maar zitten niet bij 'clubjes'. Toch zijn ze minder actief, één uitzondering daar gelaten, dan bewoners die wel aangesloten zitten bij het Stadsdorp. Bolt & ter Maat (2005) stellen dat mensen met een hoge sociaal-economische status vaker participeren dan mensen met een lage sociaal-economische status. Met enige voorzichtigheid sluit dit aan bij de respondenten van het Stadsdorp die ondernemend en actief blijken en allen een middel- of hoog opleidingsniveau kennen. Een laag opleidingsniveau leidt immers niet direct tot een lage sociaal-economische status.

7.7 Aanbevelingen

- Onderzoek over vijf of tien jaar nogmaals het functioneren van de Stadsdorpen. Stadsdorpen staan nu nog in de kinderschoenen. De wetenschappelijke relevantie van dit onderzoek is het bijdragen aan kennis over wonen, zorg en burgerinitiatieven zoals Stadsdorpen. Dit onderzoek is deels exploratief van aard en voegt kennis toe over de doelstellingen, organisatie en ervaringen van Stadsdorp de Pijp. Tevens biedt dit onderzoek inzicht in de relatie tussen sociale cohesie en participatie met ouderen in een grootstedelijke context. Echter geeft het nog geen duidelijk antwoord op de vraag welke rol Stadsdorpen spelen bij het zo lang mogelijk zelfstandig wonen. Op basis van dit onderzoek wordt verwacht dat deze invloed vrij beperkt is omdat het Stadsdorp nu nog onderzoeken. De leden zijn dan ouder en er kan worden nagegaan of het Stadsdorp echt een rol kent bij het zo lang mogelijk zelfstandig wonen en bij de sociale en praktische ondersteuning. Ook blijkt dan of het Stadsdorp gegroeid is tot een vereniging met zowel relatief jonge ouderen als 'echte bejaarden' en met ouderen uit alle lagen van de bevolking.

- Interessant is vervolgonderzoek naar de geografische spreiding van de Stadsdorpen. Dit onderzoek illustreert dat het Stadsdorp voor een selecte groep mensen werkzaam is. Enkele respondenten van de gemeente en woningcorporaties vermoeden dat Stadsdorpen en initiatieven allemaal in redelijk 'vitale' buurten aanwezig zijn en vragen zich af hoe dit in 'zwakkere' buurten is. Vervolgonderzoek is interessant en nodig omdat dit een zorgpunt is. Waar in Amsterdam zijn Stadsdorpen te vinden? Waar niet? Welke kenmerken kennen deze buurten en de bevolking? Zo kan er ingespeeld worden op de wijken en groepen mensen waar een Stadsdorp niet werkzaam voor is. Is er overal een Stadsdorp nodig?

- Vervolgonderzoek naar de andere Stadsdorpen in Amsterdam. Er is specifiek onderzoek gedaan naar Stadsdorp de Pijp. Er zijn 23 Stadsdorpen in Amsterdam en elk Stadsdorp is verschillend en vormt zich naar de aard van de buurt. De resultaten van dit onderzoek gelden niet gelijk voor alle Stadsdorpen in Amsterdam. Elk Stadsdorp is immers anders, kent andere leden en omvat een andere buurt met eigen kenmerken. Stadsdorp de Pijp, evenals Stadsdorp Zuid, is specifiek gericht op ouderen. Andere Stadsdorpen zijn gericht op alle leeftijden. Wel kennen de Stadsdorpen ook zeker overeenkomsten en zijn ze verenigd in een Netwerk Stadsdorpen. Het Stadsdorp is vooral een sociaal initiatief en er wordt verwacht dat er bij de andere Stadsdorpen in eerste instantie ook assertieve en mondige mensen zitten aangesloten. Er wordt verwacht dat de resultaten kunnen gelden voor soortgelijke buurten. Stadsdorp de Pijp is namelijk geen extreme casestudy. De Pijp kent een diverse bevolking en woningbouw. Ook sluit de verhouding koop-huur en de gemiddelde WOZ-waarde grofweg aan bij het gemiddelde van de stad Amsterdam. Vervolgonderzoek naar de andere Stadsdorpen in Amsterdam is daarom benodigd om meer inzicht te krijgen in de diversiteit van Stadsdorpen. Verwacht wordt dat de resultaten wel gelden voor andere steden, of zelfs landen, met dezelfde buurtkenmerken. Ook is het niet uit te sluiten dat de resultaten gelden voor buurten of landen met andere kenmerken. Kanttekening is dat culturele factoren een rol spelen. Zo wordt in enkele landen de zorg bijvoorbeeld vooral informeel geregeld binnen families.

Tevens biedt dit onderzoek inzicht in het functioneren van een Stadsdorp, de beweegredenen, behoeften en kenmerken van de ouderen. De maatschappelijke relevantie is de urgentie van wonen en zorg op de maatschappelijke agenda. Ook blijkt er in de praktijk veel behoefte aan onderbouwing en theorie over Stadsdorpen. In het kader van de stage zijn er diverse symposia en congressen bezocht. Zo ben ik geïnterviewd in een workshop bij het symposium 'Goed Wonen van Ouderen' van de gemeente Amsterdam. Dit onderzoek biedt kennis over de doelstellingen en ervaringen met Stadsdorp de Pijp en hier kunnen de gemeente, woningcorporaties en bewoners op inspelen.

- Er kan meer worden gedaan aan promotie en ledenwerving van Stadsdorpen. Het Stadsdorp bleek bij veel respondenten, van zowel de groep ouderen niet lid en enkele woningcorporaties, onbekend. Stadsdorp de Pijp, en eigenlijk alle Stadsdorpen in Amsterdam, zouden meer kunnen doen aan promotie en communicatie om dit burgerinitiatief onder de aandacht te brengen bij alle lagen van de bevolking. De Amsterdamse wooncoaches, vrijwilligers die huisbezoeken brengen aan ouderen, zouden ouderen kunnen doorverwijzen naar een Stadsdorp. Ook kan er gedacht worden aan communicatie door huismeesters van woningcorporaties of het Sociaal Loket van de gemeente. De doelgroep van het Stadsdorp kan hiermee verbreed worden. Echter blijkt het Stadsdorp niet voor iedereen werkzaam: sommigen hebben simpelweg niets met clubjes en zijn individualistisch ingesteld. Er kan ook gebruik gemaakt worden van 'buddy's' die ouderen meenemen naar het Stadsdorp of die er juist zijn voor de ouderen die liever één op één contact hebben of nodig hebben.

7.8 Reflectie

Het onderzoek verliep grotendeels positief en voortvarend. Echter was de opstart moeizaam door ziekte van mijn begeleider vanuit de Universiteit Utrecht. Dit zorgde voor vertraging in de feedback maar uiteindelijk heb ik 'reservebegeleiding' gekregen. De dataverzameling verliep in het begin voortvarend door de flexibiliteit van de ouderen. De interviews konden rap gepland en afgenomen worden. Echter was de groep ouderen die niet lid is van het Stadsdorp lastig te benaderen. Er is veel moeite en energie gestoken in het benaderen van deze groep. Uiteindelijk zijn de laatste respondenten uit noodzaak geworven op straat. Naar mijn idee is deze ook rijk genoeg. Er was sprake van verzadiging en soortgelijke antwoorden als de respondenten die ik via de sneeuwbal methode of de 'random sample' heb gesproken. Misschien waren er wel andere respondenten, zoals bijvoorbeeld meer fysiek beperkte ouderen, gesproken indien de random sample wel volledig was geslaagd. Toch heb ik het idee dat deze selectie mijn resultaten niet zodanig heeft beïnvloedt omdat ik via deze weg ook gesproken heb met ouderen die bijvoorbeeld heel oud waren of slecht te been waren. De ouderen voelden zich op hun gemak om te spreken. Toch had ik liever meer diversiteit gezien in de groep die niet lid is van het Stadsdorp qua geslacht, etniciteit en opleidingsniveau. Kanttekening is dat dit onderzoek binnen een bepaalde tijd moest worden uitgevoerd. Wel hebben de interviews zeker voldoende informatie gebracht om de onderzoeksvragen te beantwoorden. Er zijn interessante bevindingen naar voren gekomen. Zo blijkt dat er slechts een beperkte groep lid is van Stadsdorp de Pijp en dat het Stadsdorp nog veel meer bekendheid kan verkrijgen. Stadsdorpen beginnen wel steeds meer te leven. Naarmate het onderzoeksproces vorderde merkte ik dat Stadsdorp de Pijp bijvoorbeeld meer kennis maakte met de gemeente Amsterdam en woningcorporaties. Zo werden ze uitgenodigd voor diverse symposia en kwam ik ze daar tegen.

De onderzoeksmethode in dit onderzoek, semigestructureerde interviews, bleek geschikt. Er kon zo uitgebreid worden ingegaan op de beweegredenen van de ouderen en de ervaringen met het Stadsdorp. Er is zo inzicht verkregen in de motivaties en ervaringen van de ouderen, gemeente en woningcorporaties. Op deze manier konden de onderzoeksvragen goed beantwoord worden. Een kwantitatieve methode had misschien meer generaliseerbare data opgeleverd. Echter was dit onderzoek zogenoemd deels exploratief van aard en lag de focus op de ervaringen en beweegredenen van de ouderen en de rol van de woningcorporaties en gemeente. Enkel cijfers hadden geen inzicht verschaft in de motivaties, ervaringen en beweegredenen.

De interviews met de ouderen waren heel interessant en soms heftig. Het verbaasde mij hoe open de ouderen antwoord gaven op mijn vragen en graag hun levenservaringen en levensinstelling met mij wilde delen. Ik ben achter voordeuren geweest waar ik normaal nooit geweest zou zijn. Ik heb ouderen ontmoet die hun kwetsbaarheid aan een wildvreemde wilde delen en tonen. Zo belde ik aan bij een oudere vrouw waar de huishoudelijke hulp binnen was en daarom durfde ze mij wel binnen te laten voor een interview. Ze gaf aan 'kort' tijd te hebben voor een interview. Kort bleek echter niet waar en toen het opname apparaat uit was vertrouwde ze mij haar echte gevoelens toe. Het was een oudere mevrouw die mij heel intens vertelde dat ze het leven zwaar vond. Dit is slechts een greep uit de interessante gesprekken. Een andere mevrouw beschreef dat ze alleen op de wereld was en op een congres sprak een oudere mij aan 'dat ze twintig euro lidmaatschap voor het Stadsdorp toch wel veel vond'. Verder waren er ook zeker veel actieve en enthousiaste ouderen die mij vlot wat te drinken aanboden en niet om een praatje verlegen zaten. Ik vond de verschillen tussen de ouderen opmerkelijk. Later zou ik in het bestuur van een Stadsdorp willen. Ik zou mij alleen nog meer richten op de onderlinge ondersteuning en het betrekken van alle ouderen in de buurt.

Literatuur

Aedes (2011), 'Slim samenwerken in wonen, welzijn en zorg'. Compact. November 2011. Hilversum: Aedes vereniging van woningcorporaties.

Aedes-Actiz (2016). Scheiden van wonen en zorg.
http://www.kenniscentrumwonzorg.nl/nieuws/specials/scheiden_wonen_zorg. Datum van raadpleging: 8-2-2016.

Andrews, G. J., & Phillips, D. R. (2004). Ageing and place. Perspectives, policy, practice. Londen en New York: Routledge Taylor & Francis Group. pp. 8-24.

Bandura, A. (2011). Social cognitive theory. Handbook of social psychological theories. Stanford: Stanford University. pp. 349-373.

Barrett, P., Hale, B. & Gauld. R. (2012). Social inclusion through ageing-in-place with care? Ageing and society 32 (03), pp. 361-378.

Beltman, H., & Vilans, T. R. (2012). Burgerprojecten in zorg en welzijn. Movisie en Vilans. pp. 4-15.

Bergen, van A.M. (2014). Veranderingen in de zorgwetgeving en de gevolgen voor ouderen met een zorgbehoefte. Geron 16, pp. 35-38.

Bloemink, S. (2013). Pluk die roos nu uit mijn tuin. De Groene Amsterdammer, 2013 (5), pp. 20-23.

Boeije, H., H. 't Hart en J. Hox (2009), Onderzoeksmethoden. Den Haag: Boom Lemma Uitgevers. Achtste druk. pp. 246-280.

Boer, J. (2005). Gentrification van de Oude Pijp en de Jordaan. Een onderzoek naar de rol van de overheid en het particulier initiatief. Utrecht: Universiteit Utrecht. pp. 6-8.

Bolt, G. & ter Maat, R. (2005). Participatie in de buurt. Tijdschrift voor de volkshuisvesting, NIROV (6), pp. 56-62.

Bolt, G., & Torrance, M. (2005). Sociale cohesie en stedelijke herstructurering. Utrecht: Nethur. pp. 16-92.

Bryman, A. (2015). Social research methods. Fourth edition. Oxford: University Press. pp. 70-71.

Buffel, T., & Phillipson, C. & Scharf, T. (2012). Ageing in urban environments: Developing 'age-friendly' cities. Critical Social Policy 32(4), pp. 597-617.

Cramm, J. M., Van Dijk, H. M., & Nieboer, A. P. (2012). The importance of neighbourhood social cohesion and social capital for the well being of older adults in the community. The Gerontologist 53(1), pp. 142-152.

Dam, F. van, F. Daalhuizen, C. de Groot, M. van Middelkoop & P. Peeters (2012), 'Woongedrag, tijdsbesteding en verplaatsingsgedrag van actieve ouderen', pp. 167-181 in: N. van Nimwegen & C. van Praag. Bevolkingsvraagstukken in Nederland anno 2012. Actief ouder worden in Nederland. Den Haag: NiDi.

Dekker, K. (2007). Social capital, neighbourhood attachment and participation in distressed urban areas. A case study in The Hague and Utrecht, the Netherlands. Housing Studies 22(3), pp. 355-379.

- Denters, B., Tonkens, E., Verhoeven., I. & Bakker., J. (2013). *Burgers maken hun buurt*. Den Haag: Platform 31. pp. 7-54.
- Dijk, van H. M., Cramm, J. M., Goumans, M., Brix, A., Bakker, S., & Nieboer, A. P. (2013). Belang van ondersteunende netwerken voor ouderen. *Bijblijven* 29(4), pp. 53-57.
- Duivenvoorden, A., van Triest, N., Senior, P., Witter, Y. & Kooistra, H. (2015). *Langer zelfstandig wonen – de opgave voor corporaties*. Den Haag: Platform 31. oktober 2015.
- Flyvbjerg, B. (2006). Five misunderstandings about case-study research. *Qualitative inquiry* 12(2), pp. 219-245.
- Forrest, R., & Kearns, A. (2001). Social cohesion, social capital and the neighbourhood. *Urban studies* 38(12), pp. 2125-2143.
- Fortuijn, J. D., van der Meer, M., Burholt, V., Ferring, D., Quattrini, S., Hallberg, I. R., Weber, G. & Wenger, G. C. (2006). The activity patterns of older adults: a cross-sectional study in six European countries. *Population, Space and Place* 12(5), pp. 353-369.
- Gardner (2011). Natural neighborhood networks—Important social networks in the lives of older adults aging in place. *Journal of Aging Studies* 25(3), pp. 263-271.
- Gemeente Amsterdam (2015). *Programma Ouderenhuisvesting 2015-2018. Zelfstandig wonen van ouderen in Amsterdam*. Juli 2015. pp. 4-43.
- Gemeente Amsterdam Buurtmonitor (2013). *De Pijp, over de buurt*. <https://www.amsterdam.nl/de-pijp/wijk/> Datum van raadpleging: 12-05-2016.
- Gemeente Amsterdam Gebiedsplan (2016). *Gebiedsplan de Pijp/Rivierenbuurt 2016*. <https://www.amsterdam.nl/zuid-gebied/werken-volgens-de/gebiedsplan-pijp/>. Datum van raadpleging: 12-05-2016.
- Groot, C. van Dam, F., en Daalhuizen, F. (2013), *Vergrijzing en woningmarkt*, Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving. pp. 14-32
- Hay, I. (2010). *Qualitative research methods in human geography*. Canada: Oxford University Press, pp. 69-137.
- Huijgen, A., van Marissing, E., & Boutellier, H. (2012). *Conditie voor zelforganisatie*. Utrecht: Verwey-Jonker instituut. Juni 2012. pp. 9-35.
- IMI (2014). *Maatschappelijke initiatieven in het 3D-domein. Zeven brillen op een nieuwe werkelijkheid*. Leiden: Instituut Maatschappelijke Innovatie. pp. 6-33.
- Kearns, A., & Forrest, R. (2000). Social cohesion and multilevel urban governance. *Urban studies* 37(5/6), pp. 995-1017.
- Lelieveldt, H. (2004). Helping citizens help themselves neighborhood improvement programs and the impact of social networks, trust, and norms on neighborhood-oriented forms of participation. *Urban Affairs Review* 39(5), pp. 531-551.
- Liamputtong, P. (2006). *Researching the vulnerable: A guide to sensitive research methods*. Londen: Sage. pp. 47-71
- Longhurst, R. (2003). *Semi-structured interviews and focus groups. Key methods in geography, second edition*. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington: SAGE. pp. 117-132.

- Lundsgaard, J. (2005). Consumer direction and choice in long-term care for older persons, including payments for informal care. Health working paper (20). Parijs: OECD. pp. 9-41.
- Maat, J.W. van de., H. van Xanten en J. de With (2015). Sluitende verzorgingstehuizen. Wie vangt de sociale functie op in de wijk? Movisie, maart 2015. pp. 4-29.
- Maps Amsterdam (2016). Gebiedsindelingen. Buurtcombinaties. Oude Pijp, Nieuwe Pijp, Zuid Pijp. <http://maps.amsterdam.nl/gebiedsindeling/?LANG=nl> Datum van raadpleging: 16-2-2016.
- Marissing, van E. (2008). Buurten bij beleidsmakers. Stedelijke beleidsprocessen, bewonersparticipatie en sociale cohesie in vroeg-na-oorlogse stadswijken in Nederland. Utrecht University, Royal Dutch Geographical Society.
- Nies, H. (2015). Nóg langer thuis wonen als gezamenlijke opgave. *Geron* 17 (2). pp. 4-7.
- OIS Amsterdam (2015a). Feiten en Cijfers. Bevolking. Bevolking buurtcombinaties en stadsdelen naar leeftijdsgroepen. Onderzoek, Informatie en Statistiek. Gemeente Amsterdam. <http://www.ois.amsterdam.nl/feiten-en-cijfers/#> Datum van raadpleging: 15-2-2016.
- OIS Amsterdam (2015b). Stadsdelen in cijfers. Bevolking van 15-74 jaar naar hoogst afgerond opleidingsniveau, 2012. https://www.ois.amsterdam.nl/assets/pdfs/2015_stadsdelen_in_cijfers.pdf Datum van raadpleging: 13-6-2016.
- Penninx, K. (2015). Kiezen en verbonden blijven. Krachtgericht werken met ouderen in de wijk. Bussum: Uitgeverij Coutinho. pp. 149-165.
- Phillipson, C. (2007). The 'elected' and the 'excluded': sociological perspectives on the experience of place and community in old age. *Ageing and Society* 27(03), pp. 321-342.
- Putnam, R. (2001). Social capital: Measurement and consequences. *Canadian Journal of Policy Research* 2(1), pp. 41-51.
- Scharlach, A., Graham, C., & Lehning, A. (2012). The "Village" model: A consumer-driven approach for aging in place. *The Gerontologist* 52(3), pp. 418-427.
- Sixsmith, A., & Sixsmith, J. (2008). Ageing in place in the United Kingdom. *Ageing International* 32(3), pp. 219-235.
- Smith, A. E. (2009). Ageing in urban neighbourhoods: Place attachment and social exclusion. Bristol: Policy Press.
- Stadsdorpen Amsterdam (2016). Welkom. Wat is een Stadsdorp? <http://www.Stadsdorpenamsterdam.nl/>. Datum van raadpleging: 15-2-2016.
- Stadsdorp de Pijp (2014). Jaarverslag. <https://Stadsdorpdepijp.files.wordpress.com/2015/06/jaarverslag2014.pdf>. Datum van raadpleging: 13-05-016.
- Stadsdorp de Pijp folder (2016). <https://Stadsdorpdepijp.com/verspreiding-folder/> Verkregen via persoonlijke communicatie met bestuur Stadsdorp de Pijp. Datum van raadpleging: 01-05-2016.
- Stadsdorp de Pijp (2016). Stadsdorp de Pijp home. <http://www.Stadsdorpdepijp.com/>. Datum van raadpleging: 15-2-2016.

Stavenuiter, M., Nederland, T. & Toorn, van den J. (2011). Tussen kwetsbaar en vitaal. Nieuwe burgerinitiatieven en zelfredzaamheid in een ouder wordende samenleving. Utrecht: Verwey-Jonker. pp. 7-47.

Stephens, C., Alpass, F., Towers, A., & Stevenson, B. (2011). The effects of types of social networks, perceived social support, and loneliness on the health of older people: Accounting for the social context. *Journal of Aging and Health* 23 (6). pp. 1-25.

Stokkom, B., & Toenders, N. (2010). De sociale cohesie voorbij: actieve burgers in achterstandwijken. Amsterdam: University Press. pp. 13

Trouw (2015). In Stadsdorp kennen mensen elkaar
<http://www.trouw.nl/tr/nl/5009/Archief/article/detail/3833342/2015/01/20/In-Stadsdorp-kennen-mensen-elkaar.dhtml> Datum van raadpleging: 17-11-2015.

Uitermark, J. (2015). De default settings van de participatiesamenleving. *Bestuurskunde* 24(2), pp. 58-62.

Verba, S., Schlozman, K. L., Brady, H. E., & Brady, H. E. (1995). Voice and equality: Civic voluntarism in American politics (4). Cambridge, MA: Harvard University Press.

Walker, R. B., & Hiller, J. E. (2007). Places and health: A qualitative study to explore how older women living alone perceive the social and physical dimensions of their neighbourhoods. *Social Science & Medicine* 65(6), pp. 1154-1165.

Wenger, G. C. (1991). A network typology: From theory to practice. *Journal of Aging Studies* 5(2), pp. 147-162.

WHO (2007). Global age-friendly cities: A guide. Ageing and life course, family and community health. Genève: WHO. pp. 1-9.

Wiles, J.L., Leibing, A., Guberman, N., Reeve, J., & Allen, R.E. (2011). The meaning of "ageing in place" to older people. *The gerontologist* 52 (3). pp. 357-366.

Winchester, H. P., & Rofe, M. W. (2000). Qualitative research and its place in human geography. Doctoral dissertation. Oxford: University Press.

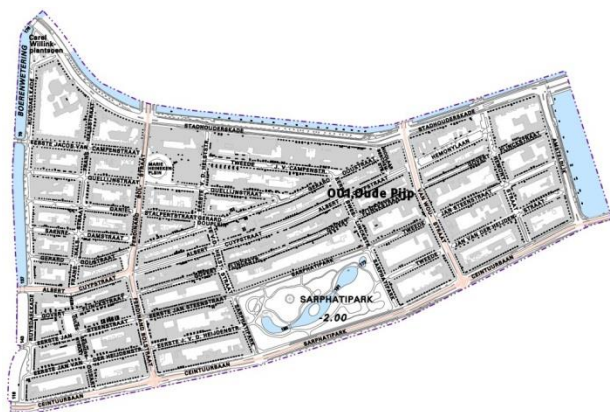
Woolever, C. (1992). A contextual approach to neighbourhood attachment. *Urban Studies* 29(1), pp. 99-116.

Bijlagen

Bijlage 1 – Stadsdorp de Pijp – binnenbuurten

De Oude Pijp

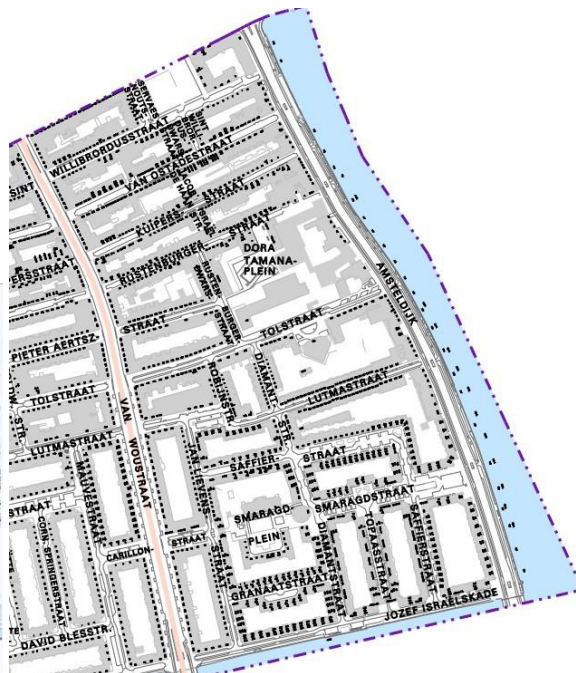
Nieuwe Pijp Midden

Nieuwe Pijp links van het midden

Nieuwe Pijp zuidoost

Bron: Stadsdorp de Pijp, 2016

Bijlage 2 - Interviewprotocol – ouderen in Stadsdorp de Pijp

Thema	Interviewvragen
Introductie	<ul style="list-style-type: none"> • Voorstellen • Toelichten doel interview + relevantie + vertrouwelijke omgang met gegevens • Toestemming vragen voor opname interview
Sociale cohesie - buurtbinding	<ul style="list-style-type: none"> • Waarom heeft u gekozen voor deze buurt? • Voelt u zich thuis in de buurt? Waarom? (buurtgenoten of woning/straat/buurt) • Wat vindt u leuke en minder leuke kanten aan de buurt? <p>(Doorvragen: voelt u zich betrokken bij de buurt? Bent u gehecht aan de buurt? Waarom wel/niet? U woont al .. jaar in de buurt. Wil u hier blijven wonen? Waarom wel/niet?).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voelt u zich meer of minder thuis in de buurt de laatste drie jaar?
Participatie	<ul style="list-style-type: none"> • Bent u actief bij een sportclub, kerk, werk, vrijwilliger, buurthuis? Hoe actief? (Doorvragen: Hoe brengt u de dag door? Bent u ergens anders lid van?) • Zet u zich in voor de buurt? Zo ja, wat levert het u op? Zo nee, waarom niet? Zou u zich willen inzetten? • Is uw deelname aan activiteiten veranderd in de laatste drie jaar?
Sociale cohesie – sociale netwerk	<ul style="list-style-type: none"> • Wie zijn de vijf belangrijkste personen in uw leven? Waar wonen ze? Wat is uw relatie met hen? Hoe oud zijn ze? Achtergrond/etniciteit? Hoe vaak ziet u elkaar? • Hoe zou u uw band met buurtgenoten beschrijven? Krijgt u wel eens hulp/steun/gezelligheid/activiteiten van buurtgenoten? Zou u iets aan dit contact willen veranderen/hoe zou u dit contact het liefste zien? • Zijn uw contacten in de buurt veranderd in de laatste drie jaar?

Stadsdorp	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe bent u te weten gekomen over het Stadsdorp? • Waarom neemt u deel aan het Stadsdorp? • Hoelang zit u al bij het Stadsdorp? • Aan wat voor soort activiteiten in het Stadsdorp neemt u deel en hoe vaak? → Zijn er activiteiten waar u wel/niet aan deel neemt? Waarom neemt u juist deel aan deze activiteiten? • Wat waren uw verwachtingen van het Stadsdorp? (meer mensen leren kennen, steun/hulp, deelname /gezelligheid bij activiteiten) <p>Wat vindt u van het Stadsdorp? Wat brengt het u? Wat brengt het u niet?</p> <p>Wat zijn positieve en negatieve ervaringen met het Stadsdorp?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bent u actiever in de buurt door het Stadsdorp of was u dit hiervoor ook al? • Kent u nu meer mensen in de buurt in de buurt door het Stadsdorp of niet? • Voelt u zich meer betrokken bij de buurt door het Stadsdorp of niet? Voelt u zich meer of minder thuis? • Hoe is het gesteld met uw gezondheid? (Mantel)zorg? <p>Is er wat veranderd in uw aanbod/gebruik van ondersteuning/hulp door het Stadsdorp?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Heeft u het idee dat u langer zelfstandig kan wonen door het Stadsdorp? Waarom wel/niet? (eenzaamheid/contacten/hulp).
Persoonlijke kenmerken geïnterviewde	<ul style="list-style-type: none"> • Wat is uw leeftijd? • Opleidingsniveau • Hoelang woont u al in huidige woning/buurt? Huur of koopwoning? Waar woonde u hiervoor? • Huishoudensamenstelling – kinderen in de buurt?
Afsluiting	<ul style="list-style-type: none"> • Wil u verder nog dingen kwijt die niet aan de orde zijn gekomen? • Kern interview samenvatten. Belangrijkste conclusies checken. • Bedanken

Bijlage 3 - Interviewprotocol – ouderen niet lid van Stadsdorp de Pijp

Thema	Interviewvragen
Introductie	<ul style="list-style-type: none"> • Voorstellen • Toelichten doel interview + relevantie + vertrouwelijke omgang met gegevens • Toestemming vragen voor opname interview
Sociale cohesie - buurtbinding	<ul style="list-style-type: none"> • Waarom heeft u gekozen voor deze buurt? • Voelt u zich thuis in de buurt? Waarom? (buurtgenoten of woning/straat/buurt) • Wat vindt u leuke en minder leuke kanten aan de buurt? <p>(Doorvragen: voelt u zich betrokken bij de buurt? Bent u gehecht aan de buurt? Waarom wel/niet? U woont al .. jaar in de buurt. Wil u hier blijven wonen? Waarom wel/niet?).</p>
Participatie	<ul style="list-style-type: none"> • Bent u actief bij een sportclub, kerk, werk, vrijwilliger, buurthuis? Hoe actief? (Doorvragen: Hoe brengt u de dag door? Bent u ergens anders lid van?) • Zet u zich in voor de buurt? Zo ja, wat levert het u op? Zo nee, waarom niet? Zou u zich willen inzetten?
Sociale cohesie – sociale netwerk	<ul style="list-style-type: none"> • Wie zijn de vijf belangrijkste personen in uw leven? Waar wonen ze? Wat is uw relatie met hen? Hoe oud zijn ze? Achtergrond/etniciteit? Hoe vaak ziet u elkaar? • Hoe zou u uw band met buurtgenoten beschrijven? Krijgt u wel eens hulp/steun/gezelligheid/activiteiten van buurtgenoten? Zou u iets aan dit contact willen veranderen/hoe zou u dit contact het liefste zien?
Stadsdorp	<ul style="list-style-type: none"> • Wat weet u over de Stadsdorpen? • Waarom neemt u geen deel aan het Stadsdorp? (wil u niet, durft u niet weet u er niets van, heeft u andere contacten?) • Wanneer zou u wel deel willen nemen aan het Stadsdorp?
Persoonlijke kenmerken geïnterviewde	<ul style="list-style-type: none"> • Wat is uw leeftijd? • Hoe is het gesteld met uw gezondheid? (Mantel)zorg? • Opleidingsniveau • Hoelang woont u al in huidige woning/buurt? Huur of koopwoning? Waar woonde u hiervoor? • Huishoudenssamenstelling – kinderen in de buurt?
Afsluiting	<ul style="list-style-type: none"> • Wil u verder nog dingen kwijt die niet aan de orde zijn gekomen? • Kern interview samenvatten. Belangrijkste conclusies checken. • Bedanken

Bijlage 4- Interviewprotocol – initiatiefnemers Stadsdorp de Pijp

Twee interviews: (1) aan begin veldwerk ter introductie, uitgangspunten en (2) reflectie op de uitkomsten en ervaringen van de initiatiefnemers.

Thema	Interviewvragen
Introductie	<ul style="list-style-type: none"> • Voorstellen • Toelichten doel interview + relevantie + vertrouwelijke omgang met gegevens • Toestemming vragen voor opname interview • Hoelang woont u al in de huidige woning/buurt? Opleidingsniveau? Leeftijd?
Achtergrond Stadsdorp	<ul style="list-style-type: none"> • Hoe, waarom en wanneer is het Stadsdorp ontstaan? • Wie waren er betrokken bij deze oprichting? • Wat zijn de doelstellingen van het Stadsdorp? (specifiek ouderen, waarom geen jongeren?) • Hoeveel leden kent het Stadsdorp? Zien jullie groei/stabiel? • Wie zitten er aangesloten bij het Stadsdorp? Hebben jullie ook het idee dat jullie bepaalde groepen mensen/ouderen missen? Hoe worden ouderen zonder PC benaderd? • Benadering van kwetsbare/eenzame ouderen? • Hoe bereiken jullie nieuwe leden/ouderen? • Hoe is de samenwerking met buurtverenigingen? Waarin verschillen jullie? • Hoe is de samenwerking met actoren zoals gemeente en corporatie? Subsidie? • Netwerk Stadsdorpen?
Ervaringen	<p>Welke ervaringen heeft u met het Stadsdorp? Op gebied van:</p> <ul style="list-style-type: none"> _ Activiteiten van het Stadsdorp? Animo? _ Wat denkt u van de onderlinge contacten? _ Thuis voelen in de buurt _ Mensen echt meer hulp/langer thuis wonen door Stadsdorp? _ Ervaringen uit interviews – reflectie <p>Wat mist u nog in het Stadsdorp? Wat zijn verbeterpunten?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wil u verder nog dingen kwijt die niet aan de orde zijn gekomen?
Afsluiting	<ul style="list-style-type: none"> • Kern interview samenvatten. Belangrijkste conclusies checken. • Afspraken maken over verder contact: respondenten, contacten voor interviews in het Stadsdorp? • Bedanken

Bijlage 5 - Interviewprotocol – Gemeente en woningcorporaties Amsterdam

Thema	Interviewvragen
Introductie	<ul style="list-style-type: none"> • Voorstellen • Toelichten doel interview + relevantie + vertrouwelijke omgang met gegevens • Toestemming vragen voor opname interview
Decentralisatie – scheiding wonen en zorg	<ul style="list-style-type: none"> • Wat betekent de decentralisatie en scheiding wonen en zorg voor jullie? • Welke uitdagingen komen jullie tegen bij het streven om ouderen zo lang mogelijk zelfstandig te laten wonen? • Welke kansen komen jullie tegen bij het streven om ouderen zo lang mogelijk zelfstandig te laten wonen? • Hoe spelen jullie hier op in? (Wooncoaches? Kleine woningaanpassingen? Verder?) • Wat bieden jullie de ouderen die niet zelf de verantwoordelijkheid kunnen nemen? Kwetsbare ouderen? • Hoe is de samenwerking met andere actoren en maatschappelijke organisaties bij het streven om ouderen zo lang mogelijk zelfstandig te laten wonen? • Hoe staan jullie tegenover burgerinitiatieven? Participatie?
Burgerinitiatieven – Stadsdorpen	<ul style="list-style-type: none"> • Wat weet je over de Stadsdorpen in Amsterdam? • Wat is jullie rol bij de Stadsdorpen? Hoe faciliteren jullie de Stadsdorpen? • Hoe zouden jullie je rol bij de Stadsdorpen het liefste willen zien? <ul style="list-style-type: none"> _ Subsidies? _ Materiële zaken? _ Tijd, kennis? _ Participatie van burgers?
Afsluiting	<ul style="list-style-type: none"> • Kern interview samenvatten. Belangrijkste conclusies checken. • Bedanken

Bijlage 6 - Codeboom

Persoonlijke kenmerken

- _ Leeftijd
- _ Gezondheid
- _ Opleidingsniveau
- _ Woonduur
- _ Huishoudenssamenstelling

Buurtbinding

- _ Keuze voor buurt en woning
- _ Thuis voelen
- _ Mening over buurt
- _ Ruimtelijk emotionele buurtbinding
- _ Sociale buurtbinding

Participatie

- _ Doordeweekse week
- _ Participatie in Stadsdorp
- _ Participatie buiten Stadsdorp

Sociale netwerk

- _ Sociale netwerk
- _ Kinderen – afstand
- _ Vrienden
- _ Contact met buurtgenoten

Stadsdorp

- _ Motivatie deelname
- _ Motivatie niet-deelname
- _ Langer zelfstandig wonen
- _ Activiteiten
- _ Contacten binnen Stadsdorp
- _ Ontwikkeling/visie Stadsdorp
- _ Gelijkgezinden

Afstand – fysiek

Bijlage 7 – coderen – voorbeeld - overzicht motivatie en participatie

Motivatie deelname Stadsdorp

Onderlinge contacten, hulp en ondersteuning.

Sociale contacten, wat voor elkaar gaan betekenen.

Lid nadat man is overleden. Nieuw sociaal netwerk opbouwen. Contacten, activiteiten, ondersteuning.

Netwerk, activiteiten, voorlichtingen, gezamenlijkheid. Buurt leren kennen.

Modern nabuurschap, hand- en spandiensten, contacten.

Nieuwsgierigheid, mensen in buurt leren kennen.

Buurtgerichtheid naarmate ouder worden, wederkerigheid en hulp.

Elkaar tegenkomen, een beroep doen op elkaar, samen dingen doen.

Meer mensen in de buurt en de buurt leren kennen, ondersteuning.

Contacten, nabijheid, gezelligheid.

Allemaal senioren, elkaar helpen, nieuwsgierigheid, informatie.

Netwerk uitbreiden, gelijkgestemden in de buurt/straat, informatie over zorg, wonen.

Er voor elkaar zijn, kennissen en heerlijk om in groepen te zijn.

Wat betekent het Stadsdorp voor u?

Gevoel buurt weer terug te hebben door contacten Stadsdorp (toerisme, veryupping).

Contacten, mensen helpen.

Gezelligheid en sociaal, geen sociaal vangnet.

Activiteiten en kennissen.

Contacten, vrienden via Stadsdorp, activiteiten, ondersteuning.

Contacten. Verder niet; er wordt voorbijgegaan aan echte doelstelling.

Mensen tegenkomen, praatjes, groeten, hulp.

Mensen tegenkomen in de buurt, vrienden, activiteiten ondernemen, beroep doen op elkaar.

Groep om op terug te vallen, meer contacten in de buurt.

Contacten in buurt, op elkaar letten.

Contacten en informatie/organisatie over wonen/sociaal.

Contacten in buurt, nodig want afstand steeds bezwaarlijker. Op elkaar letten.

Hoop kennissen erbij. De echte doelstelling nog niet bereikt: vraag en aanbod.

Motivatie geen deelname Stadsdorp

66 jaar. Beeld ouderennetwerk: nu nog geen behoefte aan, later misschien wel.

Genoeg contacten via familie. Misschien later als er behoefte is aan hulp.

Genoeg contacten; kinderen. Niet zo'n clubjesmens, individualistisch ingesteld.

Lid geweest; voelde zich niet thuis. Kon het niet bijhouden door teruglopend geheugen.

Geen behoefte aan; druk met kinderen, wil geen 'last' van zijn van anderen. Is taak van de overheid.

Genoeg sociale contacten (vrouw, dochter, kennissen) en activiteiten.

Genoeg contacten (man, kinderen, kleinkinderen). Geen behoefte om burens beter te leren kennen.

Geen behoefte aan oudere mensen (vooral geen zeurende ouderen), genoeg contacten (kinderen, kleinkinderen).

Genoeg contacten en hulp (huishoudelijke hulp & Cordaan, betaalde tuinman), houdt niet van 'verplichtingen' en clubjes.

Bijlage 7 vervolg – coderen – voorbeeld - overzicht motivatie en participatie

Hoe ziet uw doordeweekse week eruit? Activiteiten?

Roeiclub, Open tuinen dag, gevelbeplanting straat, mantelzorger.

Sarphatipark milieuproject, open tuinendag, sporten in de Pijphal.

Dinsdagochtend weerbaarheid voor senioren, dinsdagavond beeldhouwen, woensdagochtend fitness, middag bijbelstudie, vrijdag toneelclub, zondag af en toe lachyoga of nabestaandencafé.

Woensdag spreekuur Woningnet, wooncoach, een keer per week een vriendin helpen, donderdag sporten.

Niet heel actief door eigen gezondheid, mantelzorg voor man, vooral actief bij binnenbuurt Stadsdorp.

Fietsclub, fietsen, vrienden, mensen bezoeken, lopen.

Project in Sri Lanka (elk jaar drie maanden erheen), in Nederland daar ook mee bezig, wandelpad bijhouden buiten Amsterdam, een halve dag per week werken in de bioscoop, vrienden.

Schilderen en exposities, nog homeopaat voor één dag in de week, vrienden, lezen, 'studeren'.

Roeien (2x per week), watertuintjes, geveltuintjes, perk op plein.

Roeien, de hond, koor één keer per week, lezen, Vondeldorp wandelgroepje in het weekend.

Toeristen-gids (2 dagen per week), veel kennissen, scholing, cursussen.

Yoga elke week, vrijwilliger Kansennet, vriendinnen, elke dag uur buiten lopen.

Amstelhuis, hele middag beneden zitten spelletjes en sociale contacten, piano spelen.

Hoe ziet uw doordeweekse week eruit? Activiteiten?

Sportschool (2x per week), veel thuis (boodschappen, lezen).

Kantoor openen van zus (om half 8, 4x in de week), helpen bij de kinderboerderij, elke dag een uur buiten lopen en praatjes maken.

Bed & Breakfast met dochter, actief bij de Zonnebloem, druk met kleinkinderen. Geen clubjes.

Balletvereniging op woensdag, dinsdag bijeenkomst Combiwel, verder gevoel van eenzaamheid.

Geen vaste clubjes. Kinderen, kleinkinderen van school halen. Koken en druk in huis.

Zwemles geven, zorgen voor vrouw, boodschappen doen.

Druk met kinderen, kleinkinderen, mijn man. Geen vaste clubjes of activiteiten.

Geen vaste activiteiten. Fitness 1x in de week. Verder veel thuis (lezen, boodschappen, koken).

Thuiszorg 3x in de week, huishoudelijke hulp, zelf koken, wassen, tv kijken.

Bijlage 8 – oproep in nieuwsbrief Stadsdorp de Pijp

Verschenen in de nieuwsbrief van april 2016.

<https://Stadsdorpdepijp.com/2016/04/15/nieuwsbrief-april-2016/>

In opdracht van de Amsterdamse woningcorporaties en de Universiteit Utrecht doe ik onderzoek naar de rol van Stadsdorpen bij het plezierig ouder worden in de wijk. Graag wil ik de komende tijd enkele leden van Stadsdorp de Pijp interviewen. Ik wil het graag hebben over sociale contacten in de wijk, uw deelname aan activiteiten en wat het Stadsdorp u brengt.

Zou u mee willen werken aan een interview van ongeveer een half uur? Voor het interview kom ik graag bij u langs. U helpt niet alleen mij, maar ook u zelf en andere ouderen door uw stem te laten horen! Ook zal ik ouderen interviewen die niet aangesloten zitten bij het Stadsdorp. Wil u meedoen? Stuur dan een mailtje naar: ..... of bel: ..... en ik neem contact met u op voor een afspraak!

Christel van Wijk

Bijlage 9 - werving respondenten Stadsdorp de Pijp

Zoals uitgedeeld op de Algemene Ledenvergadering van Stadsdorp de Pijp op 20 april 2016.

In opdracht van de Amsterdamse woningcorporaties en de Universiteit Utrecht doe ik onderzoek naar de rol van Stadsdorpen bij het plezierig ouder worden in de wijk. Graag wil ik de komende tijd enkele leden van Stadsdorp de Pijp interviewen. Ik wil het graag hebben over sociale contacten in de wijk, uw deelname aan activiteiten en wat het Stadsdorp u brengt.

Zou u mee willen werken aan een interview van ongeveer een half uur? Voor het interview kom ik graag bij u langs. U helpt niet alleen mij, maar ook u zelf en andere ouderen door uw stem te laten horen! Ook zal ik ouderen interviewen die niet aangesloten zitten bij het Stadsdorp. Wil u meedoen? Hieronder kunt u uw gegevens invullen als u mee wil werken. Ik neem dan contact met u op voor een afspraak!

Christel van Wijk

Uw naam	Telefoonnummer	E-mailadres (als u dit heeft)

Bijlage 10 – Formulier ouderen 'niet-lid'

In opdracht van de Amsterdamse woningcorporaties en de Universiteit Utrecht doe ik onderzoek naar het plezierig ouder worden in de wijk. Graag wil ik daarom spreken met ouderen (65+) in de Pijp. Hoe ervaart u het ouder worden in de wijk? Ik wil het graag hebben over wat u van de buurt vindt, uw sociale contacten in de wijk en deelname aan activiteiten. Zou u mee willen werken aan een interview van ongeveer een half uur?

Voor het interview kom ik graag bij u langs. U helpt niet alleen mij, maar ook u zelf en andere ouderen door uw stem te laten horen! Wil u meedoen? Stuur dan een mailtje naar: ... of bel: ... en ik neem contact met u op voor een afspraak!

Christel van Wijk